

T.C.
KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KATILIM BANKACILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE SEÇİLMİŞ
EKONOMİK DEĞİŞKENLERLE İLİŞKİSİ: TÜRKİYE VE KUVEYT
ÖRNEĞİ**

Hazırlayan
Numan OKAN

İktisat Ana Bilim Dalı
İktisat Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Doç. Dr. Taner GÜNEY

KARAMAN – 2021

T.C.
KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KATILIM BANKACILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE SEÇİLMİŞ
EKONOMİK DEĞİŞKENLERLE İLİŞKİSİ: TÜRKİYE VE KUVEYT
ÖRNEĞİ**

Hazırlayan
Numan OKAN

İktisat Ana Bilim Dalı
İktisat Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Doç. Dr. Taner GÜNEY

KARAMAN – 2021

ENSTİTÜ TEZ ONAY FORMU

Doküman No	FR-285
İlk Yayın Tarihi	05.02.2018
Revizyon Tarihi	08.02.2021
Revizyon No	02
Sayfa No	1/1

KATILIM BANKACILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ ve SEÇİLMİŞ EKONOMİK DEĞİŞKENLERLE İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ve KUVEYT ÖRNEĞİ

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 21 / 09 / 2021

Bu tez, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 03/09/2021 tarih ve 34/812 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Hazırlayan

Kalite Sistem Onayı

ÖNSÖZ

Bu çalışmada hiçbir zaman benden desteğini esirgemeyen ve tecrübelerini paylaşan değerli danışman hocam Doç.Dr. Taner Güney'e teşekkürü bir borç bilirim. Aynı zamanda kariyer hedefimde bana daima yol gösterici olan kıymetli hocam Prof.Dr. Mecit Eş'e saygılarımı sunarım. Yüksek lisans vesilesi ile tanışmış olduğum, zor zamanlarımda beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan, her zaman yanımda olan kardeşim Gökhan Civelek'e de teşekkür eder ve kariyer basamaklarının her adımında yolunun daima açık olmasını dilerim.

ÖZET

KATILIM BANKACILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE SEÇİLMİŞ EKONOMİK DEĞİŞKENLERLE İLİŞKİSİ: TÜRKİYE VE KUVEYT ÖRNEĞİ

Bu çalışmanın amacı, Türkiye ve Kuveyt'te katılım bankacılığının çeşitli ekonomik değişkenlerle ilişkisini incelemektir. Bu amaçla 2013 – 2018 döneminde Türkiye ve Kuveyt'teki banka sayıları, banka şube sayıları, katılım bankalarının ATM sayıları, katılım bankalarının aktif toplamaları, katılım bankalarının özkaynakları, kredi hacimleri ve kredi artış oranları incelenmiştir. Ardından kredi artış oranlarının büyüme, gelir dağılımı ve sosyal refah düzeyleri üzerindeki etkileri karşılaştırılmıştır.

Elde edilen sonuçlara göre Türkiye'nin katılım bankacılığı alanında banka sayısı, şube sayısı, katılım bankalarının özkaynak miktarındaki yükseliş ve katılım bankalarının aktif toplamlarındaki artışta Kuveyt'ten ileride olduğu ancak Kuveyt'in ATM sayısının artışı konusunda Türkiye'den ileride olduğu anlaşılmıştır. Her iki ülkenin kredi artış oranları ile büyüme, gelir dağılımı ve sosyal refah düzeyleri arasında ise değişken ilişkiler olduğu gözlemlenmiştir. 2013-2018 yılları arasında Türkiye'de katılım bankacılığı alanında ciddi atılımlar yapıldığı ve devlet tarafından da katılım bankacılığı sektörüne giriş yapıldığı, Kuveyt'te ise katılım bankacılığı konusunda atılımların daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Katılım bankacılığının, bankacılık sektöründe daha fazla paya sahip olabilmesi için insanların katılım bankacılığının işleyişi konusunda daha fazla bilgilendirilmesi gerektiği ve daha fazla reklam yapılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Katılım bankacılığına ilginin son yıllarda artmaya başladığı ancak bazı potansiyel müşterilerin katılım bankacılığı sisteminin işleyişini tam olarak bilmemesinden

dolayı katılım bankacılığına mesafeli durduğu, bu nedenle katılım bankacılığının tanıtımının başarılı bir şekilde yapılması durumunda tasarruflarını “yastık altı” olarak değerlendiren potansiyel müşterilerin tasarruflarını katılım bankacılığında değerlendireceği ve bunun da dolaşımdaki likidite miktarını artırarak ekonomiye olumlu katkıları olacağı kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankacılığı, Geleneksek Bankacılık, Katılım Bankacılığı Ürünleri, Kuveyt, Türkiye.

ABSTRACT

THE HISTORICAL DEVELOPMENT OF PARTICIPATION BANKING AND ITS RELATIONSHIP WITH SELECTED ECONOMIC VARIABLES: THE CASE OF TURKEY AND KUWAIT

The aim of this study is to examine the relationship of participation banking with various economic variables in Turkey and Kuwait. For this purpose, the number of banks in Turkey and Kuwait, the number of bank branches, the number of ATMs of participation banks, the total assets of participation banks, the equity of participation banks, loan volumes and loan growth rates in the 2013-2018 period were examined. Then, the effects of credit growth rates on growth, income distribution and social welfare levels were compared.

According to the results obtained, it is understood that Turkey is ahead of Kuwait in the number of banks, the number of branches, the increase in the amount of equity of participation banks and the increase in the total assets of participation banks in the field of participation banking, but Kuwait is ahead of Turkey in the increase in the number of ATMs. It has been observed that there are variable relations between credit growth rates and growth, income distribution and social welfare levels of both countries. Between 2013 and 2018, it was observed that serious breakthroughs were made in the field of participation banking in Turkey and the state entered the participation banking sector, while in Kuwait, the breakthroughs in participation banking were lower. It has been concluded that in order for participation banking to have a greater share in the banking sector, people should be informed more about the functioning of participation banking and more advertisements should be made.

The interest in participation banking has started to increase in recent years, but some potential customers stay away from participation banking because they do not fully

know the functioning of the participation banking system, therefore, if the promotion of participation banking is done successfully, potential customers who consider their savings as "under the pillow" will use their savings in participation banking and this will result in a successful promotion. It has been concluded that it will contribute positively to the economy by increasing the amount of liquidity in circulation.

Keywords: Participation Banking, Traditional Banking, Participation Banking Products, Kuwait, Turkey.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
KISALTMALAR.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
1.1. GELENEKSEL BANKACILIK KAVRAMI.....	3
1.1.1.Bankacılık Kavramı ve Tanımı.....	3
1.1.2. Bankacılık Sektörünün Faaliyet Alanları	4
1.2.Bankacılığın Tarihsel Gelişimi	6
1.2.1. Dünya’da Geleneksel Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi	6
1.2.2. Türkiye’de Geleneksel Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi	8
1.3.GELENEKSEL BANKALARIN TEMEL İŞLEVLERİ	12
1.3.1. Fon Toplama ve Fon Kullanırma İşlevi.....	12
1.3.2. Likidite (Kaynaklara Akışkanlık) İşlevi	13
1.3.3. Kaydi Para Yaratma İşlevi.....	13
1.3.4. Hizmet İşlevi	14
1.3.5. Ulusal Para Politikasının Etkinliğini Sağlama İşlevi.....	15
1.3.6. Gelir ve Servet Dağılımını Etkileme İşlevi	16
1.3.7. Finansal Aracılık İşlevi.....	17
1.4. BANKALARIN SINIFLANDIRILMASI.....	18
1.4.1.Kapsamına Göre Bankalar.....	18
1.4.2. Mülkiyet Yapısına Göre Bankalar	25
1.4.3. Faaliyet Alanlarına Göre Bankalar	27
2.1. KATILIM BANKACILIĞI KAVRAMI	34
2.1.1. Katılım Bankacılığı Kavramı ve Tanımı	34

2.1.2.Katılım Bankacılığının Amaçları	36
2.1.3.Katılım Bankacılığının Doğmasını Etkileyen Faktörler	37
2.2. KATILIM BANKACILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ	42
2.2.1. Dünya’da Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi	42
2.2.2. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi	45
2.3.KATILIM BANKACILIĞININ TEMEL FAALİYETLERİ	46
2.3.1. Katılım Bankacılığının Fon Toplama Yöntemleri	46
2.3.2. Katılım Bankacılığının Fon Kullandırma Yöntemleri	50
2.4 Katılım Bankacılığının Ekonomik Etkileri	62
KATILIM BANKACILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE SEÇİLMİŞ	
EKONOMİK DEĞİŞKENLERLE İLİŞKİSİ: TÜRKİYE VE KUVEYT ÖRNEĞİ..	66
3.1. Literatür Taraması	66
3.2. Katılım Bankacılığının Karşılaştırılması: Türkiye – Kuveyt	74
3.2.1. Türkiye ve Kuveyt’teki Katılım Bankası Sayılarının Karşılaştırılması	75
3.2.2. Türkiye ve Kuveyt’teki Katılım Bankası Şube Sayılarının Karşılaştırılması	76
3.2.3. Türkiye ve Kuveyt’teki ATM Sayılarının Karşılaştırılması	77
3.2.4. Türkiye ve Kuveyt’teki Katılım Bankalarının Aktif Toplamlarının Karşılaştırılması	78
3.2.5. Türkiye ve Kuveyt’teki Katılım Bankalarının Özkaynak Toplamlarının Karşılaştırılması	79
3.2.6. Türkiye ve Kuveyt’teki Katılım Bankalarının Kredi Hacimlerinin Karşılaştırılması	80
3.2.7. Türkiye ve Kuveyt’teki Katılım Bankalarının Kredi Artış Oranlarının Karşılaştırılması	81
3.2.8. Türkiye ve Kuveyt’teki Katılım Bankalarının Kredi Artış Oranlarının Büyüme Oranları ile Karşılaştırılması	82
3.2.9. Türkiye ve Kuveyt’teki Katılım Bankalarının Kredi Artış Oranlarının Gelir Dağılımları ile Karşılaştırılması	84
3.2.10. Türkiye ve Kuveyt’teki Katılım Bankalarının Kredi Artış Oranlarının Sosyal Refah Düzeyi ile Karşılaştırılması	86
SONUÇ	89
KAYNAKÇA	95

KISALTMALAR

B. O.	: Büyüme Oranı
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
CBK	: The Central Bank of Kuwait
G.D.	: Gelir Dağılımı
IFSB	: Islamic Financial Services Board,
İ.G.E.	: İnsani Gelişim Endeksi
K.A.O.	: Kredi Artış Oranı
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
OPEC	: Organization of the Petroleum Exporting Countries
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1.Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Banka Sayıları	75
Şekil 3.2.Türkiye ve Kuveyt'teki Banka Şube Sayıları.....	76
Şekil 3.3.Türkiye ve Kuveyt'teki ATM Sayıları.....	77
Şekil 3.4.Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının Aktif Toplamları (Milyon \$)	78
Şekil 3.5.Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının Özkaynak Toplamları (Milyon \$) 79	
Şekil 3.6.Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının Kredi Hacimleri (Milyon \$)	80
Şekil 3.7.Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının Kredi Artış Oranları (%)	81
Şekil 3.8.Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının Kredi Artış Oranları ve Büyüme Oranı	82
Şekil 3.9.Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının Kredi Artış Oranları ve Gelir Dağılımı.....	85
Şekil 3.10.Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının Kredi Artış Oranları ve İnsani Gelişim Endeksi.....	86

GİRİŞ

Geleneksel bankacılık İslam dininin faizi yasak kılmasından dolayı dini değerlerine bağlı olan Müslümanlar tarafından tercih edilmemekte olup ticari hayat, sosyal hayat ve gelişen teknoloji ile birlikte bankacılık faaliyetlerine duyulan ihtiyaç katılım bankacılığının doğuşuna sebep olmuştur. Katılım bankacılığı bir diğer şekilde “faizsiz bankacılık” olarakta anılmaktadır. Katılım bankaları, geleneksel bankacılığın gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerin tümüne yakınıni faizsiz bir şekilde gerçekleştiren bankalardır. Katılım bankaları müşterilerinden doğrudan nakit finansman almak veya vermek yerine ortaklık yöntemiyle işlemlerini gerçekleştirerek ticari hayata entegre bir şekilde faaliyetlerini sürdürmektedir. Katılım bankaları, geleneksel bankacılığın aksine kesin bir kar garanti etmemekte olup yapılan ticaret sonucu elde edilecek kar veya zarara ortaklık eder. Geleneksel bankaların temel kazanç kaynağı faiz olmasına karşın katılım bankalarında kazanç faizsiz bir şekilde elde edilmektedir. Müslüman iş insanları geleneksel bankacılıktaki faizle ilişki kurmamak istemelerinden dolayı katılım bankacılığının gelişiminde en büyük rolü olan kişilerdir (Akıncı, 2016:2).

Atıl kalan ve ekonomiye kazandırılmayan tasarrufları değerlendirmek isteyen girişimciler ve devletler bankacılık sistemini İslami usullere uygun hale getirmek için katılım bankacılığı sistemini ortaya çıkarmıştır. Katılım bankacılığının tüm dünyada ilgi görmesi üzerine yatırımcılar da katılım bankasına yatırım yapmaya başlamıştır. Bu çalışmanın amacı katılım bankacılığının Türkiye ve ülkemizde de bir katılım bankasında iştiraki olan Kuveyt’te çeşitli ekonomik göstergelerle olan ilişkisini değerlendirmektir. Bu çalışma ile katılım bankacılığına ilgi duyan ancak yeterli bilgi sahibi olmadığı için katılım bankacılığına mesafeli duranların, katılım bankacılığı hakkında detaylı bilgi sahibi olmasını sağlayarak, atıl halde olan ve ekonomiye kazandırılmayan tasarrufların katılım bankacılığı ile

değerlendirilmesini sağlamak ve ülkemiz ekonomisini olumlu yönde etkilemesini sağlamaktır.

Bu çalışmada; katılım bankacılığının geleneksel bankacılıktan tamamen farklı bir sistemi olduğunu ortaya çıkarmak, katılım bankalarının müşterilerine sunduğu ürünlerin işleyiş biçimini açıklayarak potansiyel müşterilerini aydınlatmak, katılım bankacılığının ülkemizdeki gelişim sürecini ön plana çıkarmak ve tasarruf sahiplerinin güvenlerini kazanarak bir yatırım ortamı oluşturmak için araştırmalar ve açıklamalar yapılmıştır.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; geleneksel bankacılığın ortaya çıkma süreci, dünyadaki ve ülkemizdeki gelişim süreci, bankacılık sektörünün faaliyetleri, bankaların kapsam, mülkiyet ve faaliyet yapılarına göre sınıflandırılmasına ilişkin yapılan araştırmalara yer verilmiştir. İkinci bölümde ise katılım bankacılığının ülkemizdeki ve dünyadaki gelişim sürecine, katılım bankalarının ülkemizdeki sunduğu hizmetlere ilişkin araştırmalara yer verilmiştir. Son bölümde ise Türkiye ve Kuveyt'teki katılım bankacılığının, bankacılık sektöründeki yerine ilişkin araştırmalara yer verilerek: Katılım Bankalarının çeşitli büyüklükleri (banka sayısı, şube sayısı, atm sayısı, aktif toplamaları, özkaynak toplamaları, kredi hacimleri ve kredi artış oranları) ve kredi artış oranlarının her iki ülkedeki sosyal refah düzeyi, gelir dağılımı ve büyüme üzerindeki etkileri değerlendirilerek elde edilen sonuçlar yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. GELENEKSEL BANKACILIK KAVRAMI

1.1.1. Bankacılık Kavramı ve Tanımı

Banka kelimesi; masa, tezgâh, bir işyerinde müşteri ile satıcı arasında üzerine eşya konulabilen eşya anlamında İtalyanca “banco” kelimesinden, dilimize ve farklı dünya dillerine geçmiş olmakla, dünya dillerinde farklı şekillerde telaffuzları olsa da aynı anlamı barındırmaktadır (Çalık, 2016:12).

Günümüzdeki bankacılığın temelini oluşturan unsur para olsa da bankacılık faaliyetlerinin, paranın henüz kullanılmaya başlanmadığı yıllara dayandığı yapılan araştırmalardan anlaşılmaktadır. Milattan önce henüz paranın kullanılmaya başlamadığı ve bankacılık kavramının olmadığı yıllarda insanlar kullanmadıkları yiyecek, arazi vb. tarzı sahip oldukları varlıkların güvencesini sağlayabilmek için dini kurumlara ve din adamlarına emanet ediyorlardı. Din adamları da bu varlıkların atıl kalmaması için ihtiyaç sahiplerine belirli bir karşılık konusunda anlaşarak ödünç veriyordu. Bu nedenle din adamlarından ilk bankacılar olarak bahsetmekte mümkündür. Babil hükümdarı Hammurabi, yaşadığı dönemde inanılan tanrılardan olan Shamas’ın kendisine birtakım bilgiler verdiğini beyanla bankacılığa dair borç alışverişine dair kurallar belirleyerek bunların taş bloklar üzerine kazınmasını sağlamıştır (Akıncı, 2016:68).

Yapılan farklı bir araştırmada ise bankacılık faaliyetlerini Lombardiyalı Yahudiler’in pazarlarda masa açarak diğer ürün satıcıları gibi borç alışverişi ile yapmaya başladığı, bu bankacılar arasından iflas eden veya görevini dürüstçe yerine getirmeyen olduğu zaman halk tarafından ceza olarak masaları kırılmıştır (Dinçer, 2018:18).

Türk Dil Kurumu’nda banka; “faizle para alıp veren, kredi, iskonto, kambiyo işlemleri yapan, kasalarında para, değerli belge, eşya saklana ve ticaret, sanayi, ekonomi alanlarında çeşitli alanlarda etkinlikte bulunan kuruluş” olarak tanımlanmaktadır.

Geleneksel bankacılık özetle; özel veya tüzel kişilerin finansal varlıklarını kar elde etmek amacıyla emanet ettikleri, yine özel ve tüzel kişilerin yatırım veya farklı amaçları için ihtiyacı olan finansmanı temin etmek amacıyla başvurdıkları kuruluş ve işleyiş şekli yasalarla belirlenen, devletler tarafından denetlenen kurumlardır. Bankalar ihtiyaç sahiplerine gerekli finansmanı, varlıklarını kar amacı ile yatıran müşterilerinden sağlamakla birlikte kendi özkaynaklarını da kullanmaktadır. Bankaların temel gelir kaynağı faiz olup; müşterilerinin finansal varlıklarını, ihtiyaç sahibi müşterilerine temin ettiği finansal varlıklara görece daha düşük faizle alarak aradaki faizden kar elde etmektedir (Gencer, 2019:2).

1.1.2. Bankacılık Sektörünün Faaliyet Alanları

Finansal piyasalar ile sermayeye yön veren bankaların faaliyet alanlarında sürekli bir genişleme söz konusudur. Ülkeler kendi bankacılık sistemlerinin faaliyet alanlarını göz önüne alarak ihtiyaç duyulduğu zamanlarda kanunlarda düzenlemeler yapmaktadır. Ülkemizde bankacılığın kanuni temelini oluşturan 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’na göre bankaların faaliyet alanları aşağıda belirtildiği gibidir.

“-Mevduat kabulü,

-Katılım fonu kabulü,

-Nakdi, gayrinakdi her cins ve surette kredi verme işlemleri,

-Nakdi ve kaydi ödeme ve fon transferi işlemleri, muhabir bankacılık veya çek hesaplarının kullanılması dâhil her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri,

-Çek ve diğer kambiyo senetlerinin iştirası işlemleri

- Saklama hizmetleri,
- Kredi kartları, banka kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme vasıtalarının ihracı ve bunlarla ilgili faaliyetlerin yürütülmesi işlemleri,
- Efektif dahil kambiyo işlemleri; para piyasası araçlarının alım ve satımı; kıymetli maden ve taşların alımı, satımı veya bunların emanete alınması işlemleri,
- Ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövizde dayalı; vadeli işlem sözleşmelerinin, opsiyon sözleşmelerinin, birden fazla türev aracı içeren basit veya karmaşık yapıdaki finansal araçların alımı, satımı ve aracılık işlemleri,
- Sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı ile geri alım veya tekrar satım taahhüdü işlemleri,
- Sermaye piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satışına aracılık işlemleri,
- Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık maksadıyla alım satımının yürütülmesi işlemleri,
- Başkaları lehine teminat, garanti ve sair yükümlülüklerin üstlenilmesi işlemleri gibi garanti işleri,
- Yatırım danışmanlığı işlemleri,
- Portföy işletmeciliği ve yönetimi,
- Hazine Müsteşarlığı ve/veya Merkez Bankası ve kuruluş birlikleri nezdinde oluşturulan bir sözleşme kapsamında üstlenilen yükümlülükler çerçevesinde alım satım işlemlerine ilişkin piyasa yapıcılığı,
- Faktöring ve forfaiting işlemleri,
- Bankalararası piyasada para alım satımı işlemlerine aracılık,
- Finansal kiralama işlemleri,
- Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık hizmetleri,
- Kurulca belirlenecek diğer faaliyetler (5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, (2005).)

1.2.Bankacılığın Tarihsel Gelişimi

1.2.1. Dünya’da Geleneksel Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi

İnsanlığın ilk zamanlarından beri insanlar birikimlerinin kaybolma ve çalınma riskine karşı birikimlerini muhafaza etmeye ihtiyaç duymuşlardır. İnsanlar inançları doğrultusunda birikimlerinin bir kısmını, inandıkları tanrılarına bağışlama ihtiyacı hissetmişlerdir. Milattan önceki yıllarda banka veya benzeri kurumların olmaması nedeniyle insanlar birikimlerini saklayabilmek için en güvenli limanın ibadethaneler olduğunu, şahıs bazında ise din adamları olduğuna inanmıştır. İnsanlar birikimlerinin bir kısmını korumak ve ihtiyacı olduğunda kullanmak amacı ile bir kısmını ise ihtiyacı olanlara hibe etmek amacı ile ibadethanelerdeki din adamlarına emanet etmişlerdir. Bir süre sonra ise birikimlerini, ihtiyaç sahiplerine faiz karşılığında vermeleri maksadı ile din adamlarına vermişler, faiz getirisinin yüksek miktarlara ulaştığının görülmesi üzerine bu işi din adamlarının haricinde varlıklı şahıslar da yapmaya başlamıştır.

Bankacılığın tarihine dair yapılan çalışmalara göz atıldığında; Mezopotamya’nın Urug şehrinde bulunan Kızıl Tapınak’ın en eski bankacılık kurumu olduğu, bankacılığa dair en eski yasaların Eshunanca Krallığı’na ait olduğu, Roma ve Atina’da yaşayan bankerlerin sarraflık ile kar elde eden kişiler olduğu, savaşlar ve yeni deniz yolları ile farklı kıtalar keşfedilmesiyle de bankacılığın büyüdüğü görülmektedir (Çalık, 2016:15).

Antik Yunan döneminde “Bank Of Delas” ismiyle kurulan kurum, Yunan tarihindeki en mühim ve en bilindik banka kurumudur. Bazı Yunan şehir devletlerinin bu kurumdan yüksek miktarda borç alması ancak geri ödeyememesi nedeniyle tarihin ilk yüksek miktarlı iflası yaşanmıştır (Dinçer, 2019:8).

Roma döneminde bankacılık, ticaretle eşgüdümlü bir büyüme sağlamıştır. Faiz oranlarının aşırı yükselmesi sonucu toplumdaki gelir dağılımında oluşan adaletsizliğin

artması nedeniyle Vatikan tarafından faiz yasaklanmıştır. Ancak bu yasak bankacılığın gerilemesine ve uzun yıllar gelişmemesine neden olmuştur (Dinçer, 2019:8).

Tarihin ilk modern bankası olarak bilinen Amsterdam Bankası 1609 yılında Hollanda 'da kurulmuştur. Amsterdam Bankası'ndan sonra ise İtalya'da 1637 yılında Venedik Bankası kurulmuş ve çek kullanımı yaygınlaşmıştır. Daha sonra İngiltere'de 1694 yılında hem merkez bankası görevi görmek amacı ile hem de ihtiyaç sahiplerine kredi imkanı sağlamak amacı ile İngiltere Bankası kurulmuştur. 1640 yılında İngiliz hükümdarının tüccarlara ait Londra Kulesi'nde muhafaza edilen külçe altınlara el koyması nedeniyle kral ve yönetime olan güvenleri zedelenmiş; bu nedenle tüccarlar altınlarını "goldsmith" ismini verdikleri şahısların muhafazasına vererek karşılığında şahadetname ismi verilen evrak almaya başlamışlardır. "Goldsmith" unvanı verilen kişiler muhafazası altında olan altınların ekonomiye bir katkısının olmadığını fark ederek bu altınları ekonomiye kazandırarak ekonomik faaliyetlerin güçlenmesi amacıyla ihtiyaç sahiplerine "goldsmithnotes" ismi verilen evrak karşılığında vermeye başlamıştır. "Goldsmithnotes" ismi verilen evrakların zamanla piyasa dolaşımına girerek alışverişlerde etkin olarak kullanılması banknotun ortaya çıkmasını sağlamıştır (Dinçer, 2019:8).

1900'lerden sonra bankacılığın piyasalardaki önemi oldukça önemli boyutlara ulaşmıştır. Bankalar mevduat alışverişine, senet iskontosuna, kredi kullandırmaya başlamıştır. 2. Dünya Savaşı'ndan önemli boyutta etkilenen ülkelerin ihtiyaçları için finansman sağlamak amacı ile yatırım ve kalkınma bankaları kurularak 2. Dünya Savaşı'na katılan ülkelerin yaralarını sarmalarına destek olunmuştur.

1980'li yıllardan itibaren ise bankacılık sisteminde bilgisayarlar aktif bir rol almıştır. 1990 yılının başlarından itibaren internetin hayatımızda önemli ölçüde yer edinmesiyle birlikte bankacılık sistemi de internetten önemli ölçüde faydalanmaya başlamış

ve 2000’li yıllardan itibaren de şubeler eskiye nazaran önemini yitirerek; internet bankacılığı, bankacılık sektöründe büyük bir yer edinmiştir. İnternet bankacılığının bankacılık sektörüne girmesiyle birlikte bazı ülkelerde insansız şubeler oluşturulmuş ve tüm işlemler internet üzerinden yapılmaya başlanmıştır (Dinçer, 2019:9).

1.2.2. Türkiye’de Geleneksel Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi

Gelişmiş dünya ülkelerinde bankacılık faaliyetleri 1600’lü yıllarda başlamasına karşın Osmanlı Devleti’nde bankacılık faaliyetleri 1800’lü yıllarda başlamıştır. Bunun en önemli sebepleri ise halkın çoğunun tarımla uğraşması, meslek olarak askerlik yapması, Osmanlı’nın sanayileşme dönemine ayak uyduramaması olduğu söylenebilir.

Osmanlı Devleti’nin 1800’lü yıllarda gerileme dönemine girmesi sonucu devletin yüksek miktarlarda dış ticaret açığı vermesi nedeniyle toplanan vergiler yetersiz gelmeye başlamıştır. Dış ticaretteki borç yükünün artması ve gerekli finansmanın sağlanamaması nedeniyle banka kurulması ihtiyaç haline gelmiştir. Bu ihtiyaç doğrultusunda İstanbul’da yaşayan gayrimüslim Galata bankerlerinden J.Alleon ve Thedor Baltazzi ile anlaşma yapılarak 1847 yılında İstanbul Bankası olarak bilinen “Banque de Constantinople” kurulmuştur. İstanbul Bankası faaliyetlerine 1847 yılında başlamış ancak birtakım sebepler yüzünden 1852 yılında kapanmıştır.

Bankacılık sektörüne duyulan ihtiyaç bu sektöre tekrar bir adım atılmasını sağlamış ve 1856 yılında İngiliz sermayesi ile desteklenen Osmanlı Bankası kurulmuştur. Bankanın merkezi Londra’da bulunmakta olup sonradan Fransız sermaye sahiplerinin de katılımı ile 1863’te “Bank-ı Osmani-i Şahane” adını almıştır. Para basma yetkisi de verilen bu banka 80 civarı şubesiyle yaklaşık 12 ülkede faaliyet göstermiştir (Dinçer, 2019:11).

Milli sermayeyle kurulmuş olarak nitelendirebileceğimiz ilk banka; devletin ekonomik durumunun hane halkına da yansımaları sebebiyle Mithat Paşa tarafından, ihtiyacı olanların ihtiyacını temin edebilmesi, ihtiyacından fazlasına sahip olanların da tasarruf yapabilmesi ve ihtiyaç sahiplerine yardımcı olabilmesi amacıyla kurulan Memleket Sandıkları'dır. Herhangi bir sermaye sahip olmaksızın halkın desteği ile kurulan banka günümüzde de faaliyetlerini sürdüren Ziraat Bankası'na bağlanmıştır (Gencer, 2019:4).

1908 ile 1923 yılları arasında 24 tane milli banka kurulmuş olsa da bunların ancak 14 tanesi Cumhuriyet dönemine kadar faaliyetlerini sürdürmüş, diğerleri ise farklı sebeplerden dolayı faaliyetlerine son vermiştir. Kurulan milli bankalar daha çok bölgesel faaliyetlerde bulunup şubeleşme yoluna gitmemesi nedeniyle yabancı bankalara duyulan ihtiyacı azaltamamıştır.

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilan edilmesi ile büyük savaşlardan çıkmış ve ekonomisi alt üst olmuş olan devletin ekonomiyi canlandırması, büyüme ve kalkınmayı sağlayabilmesi lazımdı. Savaş sonrası özel sektörün yeterli güce sahip olmaması nedeniyle devlet tarafından bir banka kurulma ihtiyacı hâsıl olmuştu. 1923'de yapılan İzmir İktisat Kongresi'nde fikir birliğine varılmış ve alınan kararlar ile 1924 yılında Türkiye İş Bankası kurulmuştur. Bankacılık alanında gerekli kanuni düzenlemelerin ivedilikle yapılması gerektiği konusunda görüş birliğine varılarak banknot basımını yapmak, Türk Lirasının değerini korumak, devletin haznedarlığını yapmak, para piyasasını düzenlemek amaçları ile 30 Haziran 1930 tarihli 1715 Sayılı Kanun ile T.C. Merkez Bankası kurulmuştur. 30 Mayıs 1993 tarihli 2243 Sayılı Mevduatı Koruma Kanunu da bankacılık alanında atılan en önemli hukuki adımlardan biri olarak kabul edilir.

Ülkemizde 1930-1945 yılları arasında özel bankacılık alanında hatırı sayılır bir girişim olmamakla, faaliyet göstermeye başlayan özel kanunlarla kurulan kamu bankaları

tarih sırasına göre; Sümerbank (1933), İller Bankası (1933), Etibank (1935), Denizbank (1938), Halk Bankası ve Halk Sandıkları (1938)'dir (Akıncı, 2016:79).

1945-1960 yılları arasında ülkemizde özel bankalar için bir atılım dönemi olmuştur. Ülkemizin savaşın etkilerini üzerinden atmaya başlaması, ticaretin canlanması, 2. Dünya Savaşı'na girmememiz, milli gelirin ve nüfusun artması, sanayi sektörünün ulusal gelirdeki payının önemli ölçüde artması, üretimin piyasa talebine görece genişlemiş olması kredi ihtiyacını ortaya çıkarmış ve bu da haliyle bankacılık sektörüne duyulan ihtiyacı artırmıştır. Piyasada bankacılığa duyulan ihtiyaç özel girişimcilerin ilgisini çekmiş ve bankacılık sektörüne yatırımlar hız kazanmıştır. Bu dönem kurulan bankalar sırasıyla; Garanti Bank (1946), Akbank (1948), Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (1950) ve Pamukbank (1955)'tir. Bu yıllarda bankacılık işlemlerindeki komisyon miktarları ve faiz oranlarının devlet tarafından belirlenmesi ve döviz ile ilgili işlemleri yapma yetkisinin Merkez Bankası'na ait olması nedeniyle bankalar arasında şube sayısını artırmaya ve mevduat miktarını çoğaltmaya yönelik bir rekabet ortamı oluşmuş, bu da kurumsallaşamayan yerel bankaların kapanmasına neden olmuştur.

1960-1980 yıllarında bankacılık sektöründe daha kontrollü bir ilerleme konusunda karar alınmış ve yeni bankaların kurulması sınırlandırılmıştır. Bankacılık sektöründe şube bankacılığı giderek önem kazanmış; holding bankasına dönüştürülen özel ticaret bankaları sektörde yerini almaya başlamıştır. Bu dönemde kurulan 7 bankadan 5 tanesi kalkınma bankası, 2 tanesi ise ticaret bankasıdır. Bu bankalar kronolojik sıraya göre; Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bankası (1962), Sınai Yatırım ve Kredi Bankası (1963), Devlet Yatırım Bankası (1964), Türk ve Amerikan Dış Ticaret Bankası (1964), Türkiye Maden Bankası (1968), Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (1976), Arap-Türk Bankası (1977)'dir (Şen, 2018:8).

Bankacılıktaki gelişmelerle birlikte; bankacılık meslek kolunun geliştirilmesi, sektörde işbirliği yapılması, haksız rekabeti önlemek için karar alınıp uygulanması amacıyla Türkiye Bankalar Birliği (1958) kurulmuştur. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun 79. Maddesine göre ülkemizde faaliyet gösteren tüm mevduat bankaları ile yatırım ve kalkınma bankaları bu birliğe üye olmak zorundadır. Tasarruf sahiplerini korumak ve güvenceye almak için Merkez Bankası nezdinde 1960'da Bankalar Tasfiye Fonu kurulmuştur. 1982 yılındaki banker krizinden sonra ise bu kurum Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiştir (Akıncı, 2016:80).

Ülkemizde 1980'den itibaren bankacılık sektöründe dışa açılma ve serbestleşme dönemi yaşanmıştır. Daha önce devletin sıkı kontrolünde olan bankacılık sektörü bu yıllardan itibaren liberalleşme politikaları doğrultusunda önemli bir yol kat etmiştir. Teknolojik gelişmelerin de neticesiyle hem bankaların hem de müşterilerin bilgiye ve birbirlerine ulaşması daha da kolaylaşmış ve insanlar işlerini şubelere dahi gitmeden halletmeye başlamıştır. Bu dönemde bankacılık sektörüne giriş öncekine kıyasla daha kolay hale gelmiştir. Ülkemize 1980 yılından sonra katılan bankalar sırasıyla; Bank Of Creditand Commerce (1984), Türk Bankası Ltd. (1981), Bank Of Melland (1981), Habib Bank (1982), The First National Bank Of Boston (1984)'dır (Şen, 2018:8).

Ülkemizde yaşanan 2000 – 2001 krizi sonrası bankacılık sektöründe ciddi bir daralma meydana gelmiştir. Güçlü ekonomiye geçiş planları doğrultusunda istikrar politikaları ile ekonomik ve yapısal reformlar ile faiz oranlarında düşüş sağlanmış, faiz oranlarının düşmesi ile enflasyon tek hanelere doğru gerilemiş ve bu nedenle bankaların uzun vadeli tüketici kredilerine olan talep artmıştır. Bankacılık ve ekonomi ile ilgili yapısal reformlar sonucu bankalar yavaş yavaş eski güçlerini kazanmaya başlamış bunun da ekonomi üzerinde olumlu etkileri olmuştur (Akıncı, 2016:82).

1.3.GELENEKSEL BANKALARIN TEMEL İŞLEVLERİ

1.3.1. Fon Toplama ve Fon Kullandırma İşlevi

Geleneksel bankaların temel işlevi; özel veya tüzel kişilerin mevduatlarını belirli bir bedel ödemek şartı ile kabul ederek, bu mevduatları ihtiyacı olan kişilere belirli bir bedel alma karşılığında temin etmektir. Bu şekilde nevi aracılık işi yapmış olurlar. Tasarruf sahibi olup yatırım yapmak isteyen kişilerin fonlarının, ihtiyaç sahibi kişilere aktarılması kredi yaratma süreci olarak nitelendirilir. Banka tasarruf sahiplerinin mevduatlarını alarak önce borçlu durumuna geçer, kredi verirken de alacaklı durumuna geçer. Bankalar mevduata ihtiyacı olanların ihtiyacını, tasarruf sahiplerinden karşılamaındaki en büyük aracı olan güvenli limandır.

Ticari bankaların fon toplama işlevi yabancı kaynaklar ve özkaynaklar olmak üzere ikiye ayrılır. Bankalara ait özkaynaklar, bankalar kurulurken sahip oldukları sermayedir. Yabancı kaynaklar ise 3.şahıslardan borçlanma yolu ile temin edilen kaynaklardır. Ticari bankalar sahip oldukları fonların büyük bir kısmını genellikle 3. Şahıslardan yani yabancı kaynaklardan sağlamaktadır. Bu yabancı kaynakların en önemli kaynağı ise tasarruf sahibi özel veya tüzel kişilerden kabul ettikleri mevduatlardır. Bankalar gerekli fonu toplayabilmek için ve daha sonra bu fonları piyasaya arz edebilmek için de birtakım araçlar kullanırlar (Takan ve Boyacıoğlu, 2013: 45).

Bankalar farklı yöntemlerle toplamış oldukları fonlar ile hizmet binaları, menkul kıymet alım-satımı, kredi tahsisi veya araçlara yatırım ile farklı alanlardaki işletmelere katılmak suretiyle kullandırır. Bankalar en temel işlevlerinden olan fon toplama ve fon sağlama yöntemi ile kendi çıkarlarına uygun şekilde kar etmekte, tasarruf sahibi olup bundan kazanç sağlamak isteyenlere kar sağlamakta ve yatırım veya başka ihtiyaçları nedeniyle

ihtiyacı olanların da ihtiyacını karşılayarak ekonomide hareketliliğin sağlanmasına büyük ölçüde fayda sağlamaktadır (Öztürk, 2011: 107).

1.3.2. Likidite (Kaynaklara Akışkanlık) İşlevi

Tasarruf sahipleri ve yatırım amacı olan özel ve tüzel kişilerin ortak buluşma noktası olan ticari bankalar; iki taraf arasında köprü görevi görerek tasarruf sahiplerinden fon kabul edip tasarruflarından kar elde etmesini sağlayarak, yatırım yapmak isteyenlerin de gerekli finansmanı sağlayabilmesi için kredi tahsis ederek hem ihtiyacı olanların ihtiyacını gidermiş olur hem de kendi kuruluş amaçları doğrultusunda kar elde etmiş olur. Yatırım kararlarının alınarak faaliyete geçilmesi için öncelikle gerekli finansmanın temin edilmesi gerekmektedir ve finansman teminindeki en büyük pay bankalara aittir. Bu nedenle paranın iki taraf arasında transferine aracı olan bankalar piyasadaki likiditeye akışkanlık sağlar.

1.3.3. Kaydi Para Yaratma İşlevi

Ticari bankaların işlevleri arasında yer alan kaydi para yaratma işlevi; bankaların kabul etmiş oldukları vadesiz mevduatların T.C. Merkez Bankası'nda tutulan zorunlu karşılık tutarı düşüldükten sonra talep edenlere kredi tahsis edilmesi işlemidir. Bankalar kaydi para yaratmak için farklı araçlar kullanırlar. Bankalar vadesiz mevduat hesapları üzerinden çek ile kendisine veya üçüncü kişilere ödeme yapılmasına olanak sağlar. Günümüzde teknolojinin ilerlemiş olması ile internet bankacılığı kullanımı önemli ölçüde artmış olup internet bankacılığı ile yapılan transfer işlemleri de kaydi para yaratma araçlarından bir tanesidir (Çalık, 2016:64). Bankaların kaydi para yaratabilmesi için müşterilerin önceden bankaya para yatırması da mecburi değildir. Bankalar müşterilerine açmış oldukları kredi limitleri sayesinde çek ödemelerine olanak sağlaması veya kredi kartı kullandırımı ile de kaydi para yaratma işlevini gerçekleştirebilmektedir. Günümüzde internet

bankacılığı sayesinde mevduat sahipleri para transferi yapabilmek için şubelere veya ATM'lere giderek nakit para çekmek zorunda kalmamakta; transfer işlemlerini, menkul veya gayrimenkul alım-satım işlemlerini, kredi kartı ödemelerini vb. birçok işlemlerini internet bankacılığı aracılığıyla halledebilmektedir. Müşterilerin bu işlemleri yapabilmek için hesaplarında para olması zorunlu olmayıp bankaların tanımış olduğu kredi limitleri dahilinde anında finansman sağlayarak satın alma gücü edinmiş olurlar. Bankaların yapmış oldukları tüm bu işlemlere kaydi para yaratma adı verilmektedir. Bankalar yarattıkları kaydi para ile tedavüldeki para stokunu etkileyerek fiyat mekanizması üzerinde kontrolü ellerinde tutarlar. Yasal olarak bankalardan başka bir kurumun kaydi para yaratma gibi bir imkanı yoktur (Takan ve Boyacıoğlu,2013: 46).

1.3.4. Hizmet İşlevi

Ülkemizdeki bankaların 1980'li yıllardaki en büyük işlevleri fon toplama ve fon sağlama olmakla; gelişen teknolojiyle birlikte 2000'li yıllardan sonra bir hizmet sektörü olan bankacılık sektöründe de hizmet işlevi devreye girmiştir. Piyasa oyuncularının artmasıyla birlikte rekabette artmış ve öne çıkabilmek için sunulan hizmetlerde farklılaşma ve yenilikçi olma ihtiyacı hâsıl olmuştur. Bu nedenle bankalar fon toplama ve fon sağlama işlemlerinin yanı sıra kar maksimizasyonunu sağlamak amacıyla müşterine birtakım farklı hizmetler sunmaya başlamışlardır. Bankalar her geçen gün hem yeni hizmetler sunmakta hem de sunmuş oldukları mevcut hizmetlerde iyileştirmeler yapmaktadır. Bankaların sunmuş olduğu hizmetlerden bir kısmı aşağıda belirtilmiştir.

-Çek işlemleri

-Akreditif işlemler

-Senet tahsilat işlemleri

- Bireysel emeklilik işlemleri
- Menkul kıymet alım-satım işlemleri
- Pos işlemleri
- Havale, EFT işlemleri
- Döviz alışverişi işlemleri
- Kıymetli maden alışverişi işlemleri
- Kiralık kasa hizmeti
- Sigorta aracılık hizmetleri
- Teminat mektubu işlemleri
- Elektrik, su vb. fatura işlemlerinin takibi ile tahsilatı işlemleri

1.3.5. Ulusal Para Politikasının Etkinliğini Sağlama İşlevi

Bir ülkede para politikasının ekonomide aktif olarak kullanılabilmesi için öncelikle gelişmiş bankacılık sistemine sahip olması gerekmektedir. Merkez Bankalarının para politikası ile ilgili kullanmış olduğu araçların ekonomi üzerindeki aktifliğinden söz edebilmek için gelişmiş bir banka sistemine sahip olması olmazsa olmaz unsurlardan birisidir. Merkez Bankalarının uygulamış oldukları para politikalarındaki etkisi göz ardı edilemeyecek derecede büyük olan unsur ticari bankalardır. Ticaret bankalarının aktif rol oynamadığı bir para politikasının etkinliğinden söz etmek pek mümkün değildir. Merkez Bankaları ile ticari bankalar, para politikalarının uygulayıcılarıdır. Devlet yöneticilerinin parasal taban ve para çoğaltanındaki yapacakları değişiklikler ile para arzını yönetme imkânları bulunmaktadır. Merkez Bankaları para arzını genişletmek istediğinde zorunlu

karşılık oranını düşürebilir, disponibilibite ile reeskont oranlarını düşürebilir, ticari bankalardan hazine bonosu veya devlet tahvili alma yolu ile kredi hacmini genişletebilir. Merkez Bankaları para arzını daraltmak istediği zaman ise tam tersi uygulamalar ile para arzını daraltabilir. Merkez Bankaları faiz oranlarında yaptığı değişiklikler ile tasarrufların bankaya yönlendirir veya geri çekilmesini sağlar. Bu şekilde de dolaylı bir şekilde para arzını kontrol etmiş olur (Coşkun, 2008:14-15).

1.3.6. Gelir ve Servet Dağılımını Etkileme İşlevi

Ekonomi politikalarının gayelerinden bir tanesi de gelir dağılımında adaletin tesis edilmesidir. Servet-tasarruf ile tasarruf-gelir ilişkisi arasında doğrusal bir ilişkiden söz etmek mümkündür. Gelir dağılımındaki adaletsizliğin artmasına paralel olarak dar gelirliilerin tasarruf yapma imkânı azalır. Çünkü insanların tasarruf yapabilmelerinin söz konusu olması için öncelikle temel ihtiyaçlarını karşılamaları gerekmektedir ancak bazı insanlar maalesef temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamayacak gelire sahiptir. Tasarruf yapamayan insanların servet edinebilmesi de ailesinden kalacak bir servet olmadığı sürece mantıken mümkün gözükmemektedir. Adaletsiz olan gelir dağılımının, adaletsiz olan bir servet dağılımına yol açması kaçınılmazdır. Dar gelirliiler tasarruf yaparak yatırım yapamadıklarından dolayı az miktardaki birikimlerini bankaların vadeli mevduat hesaplarını yatırarak faiz geliri elde etmeye çalışır. Faiz gelirleri, tasarruf miktarı ile orantılı olduğundan yüksek faiz oranlarının refah seviyesi ve gelir dağılımı üzerinde bozucu bir etkisi vardır (Kalaycı, 2010:10).

Faiz oranlarının toplam üretim ve toplam tüketim üzerindeki etkisi göz ardı edilemeyecek derecede önemlidir. Faiz oranlarındaki artışlar tasarrufları artırsa da; yatırımların azalmasına neden olur. Üretim maliyetlerinin hesaplanmasında önemli bir yer tutan kredi maliyetleri, uzun vadede toplam üretimin azalmasına neden olur.

Bankalar dar gelirli gruplara da gelirleri oranında kredi vermekte ve dar gelirli gruplar kendi tercihlerine göre ev, arsa, araba vb. sahibi olabilmektedir. Bankaların gelir dağılımı üzerinde olumlu etkileri olduğu gibi olumsuz etkilerinden de söz etmek mümkündür. Ekonomik kriz dönemlerinde yüksek gelir sahibi grupların üretime değil de bankalara yatırım yapması nedeniyle yatırımlar ve üretim düşüş göstermekte; üretimin ve yatırımların düşmesine paralel olarak işsiz oranları yükselmekte ve bu da gelir dağılımında yüksek gelirli grup ile dar gelirli grup arasındaki makasın açılmasına neden olmaktadır.

1.3.7. Finansal Aracılık İşlevi

Temel kuruluş amacı finansal piyasalarda aktif rol alarak kar elde etmek olan bankalar, fon sahibi varlıklı kişilerin, ihtiyaç sahiplerine bir nevi paralarını kiralamaları için aracılık eden finansal kuruluşlardır. Bankalar her ne kadar talep sahiplerine kendi özkaynaklarından kredi imkânı sağlasa da; üçüncü şahısların bankalara kar elde etme veya fonlarını güvende tutma amacı ile yatırmış oldukları fonlardan sağladıkları kredi miktarı daha yüksektir. Bankaların temel işlevi finansal piyasalardaki arz ve talebi bir araya getiren bir havuz oluşturmaktır. Piyasadan elde edilen paranın tekrar ekonomiye kazandırılması ile para sirkülasyonunu sağlayarak finansal aracılık işlevini yerine getirir. Bankalar finansal piyasalarda bir bakıma da köprü olma görevini üstlenir. Bankalar sadece bu işlerle yetinmeyip aynı zamanda yatırım yapmak isteyen itibar sahibi şirketlere ihtiyaçları doğrultusunda ve güvenilirlikleri nispetinde teminat mektubu vererek herhangi bir nakit çıkışı olmadan da yatırım işlemlerine aracılık etmiş olurlar.

1.4. BANKALARIN SINIFLANDIRILMASI

1.4.1.Kapsamına Göre Bankalar

1.4.1.1. Özel Bankalar

Özel bankalar genellikle 250.000 TL üzeri birikime sahip ve bu birikimi değerlendirmek isteyen müşterilerin talepleri ve beklentileri doğrultusunda banka çalışanı müşteri temsilcisi veya portföy uzmanlarının kontrolünde farklı şekillerde yatırım yapmak ile ilgilenirler. Birikim sahiplerine farklı alternatifler sunarak; yatırım yapılan aracın riskleri ve kazancına dair tahmini değerleri paylaşarak müşterinin talebi doğrultusunda yatırım yaparlar. Özel Bankalar; her türlü klasik bankacılık işlemleri, havale, EFT gibi gişe işlemleri, kiralık kasa hizmeti, repo işlemleri, menkul alım-satım işlemleri, kambiyo işlemleri, kişiye özel ayrıcalıklı kredi kartları, özel fonlar, ayrıcalıklı mevduat işlemleri gibi bankacılık hizmetlerini kapsamaktadır. Mevcut bankalar belli bir birikime sahip müşterileri için özel şubeler oluşturmakta ve bu şubelerde alanında uzman personelleri ile hizmet vermeye özen göstermektedir. Bankaların talebe göre birden çok özel şube açtığı görülmektedir. Özel şubelerin müşteri sayısı her ne kadar az olsa da yatırım yapmak isteyen birikim sahiplerinin yüksek miktarda finansmanlara sahip olmasından dolayı işlem hacmi geniştir. Yüksek miktarda mevduat sahibi veya büyük çaplı kredi kullanan müşterilerin memnuniyetinin kazanılabilmesi amacıyla bankaların özel şubeleri, müşterilere ayrıcalıklı, hızlı ve ilgili bir şekilde hizmetlerini sunar. Müşterilerin mevduat işlemleri, kiralık kasa işlemleri, kredi kartı işlemleri vb. birçok işlemleri özenle gerçekleştirilir. Bankaların kar maksimizasyonunu sağlayabilmesi için bu tür müşterilerin memnuniyetini sağlamasında büyük fayda vardır. Çünkü özel şubelerin müşterilerinin portföylerinin, birçok dar gelirli müşterinin portföylerinin toplamından daha yüksek olması kuvvetle muhtemeldir (Güney, 2008: 30).

1.4.1.2. Toptancı Bankalar

Özellikle 2.Dünya Savaşı'ndan sonra aktif şekilde faaliyet göstermeye başlayan toptancı bankalar; savaş sonrası ihtiyaç duyulan büyük ölçekli altyapı, inşaat ve endüstriyel yatırımlar için perakende bankacılığın yetersiz kalması sonucu aktifleşmeye başlamıştır. Ekonominin canlanması, büyük firmaların oluşmasıyla birlikte talebi karşılayabilecek güce sahip toptancı bankalara ihtiyaç artmıştır. Toptancı bankaların sayısı perakende bankalara göre az olsa da müşteri portföylerine paralel olarak geniş işlem hacmine sahip bankalardır.

Toptancı bankalar küçük ölçekli firmalardan daha çok büyük ölçekli firmalarla ilişki içerisinde olup yüksek miktarlarda fon kabul ederek, talep sahiplerine de yüksek miktarlarda kredi tahsis edebilmektedir. Toptancı bankalar sadece bununla kalmayıp aynı zamanda forfaiting ve faktoring gibi bankacılık ürünleriyle uluslararası ticaretin finansmanında rol alan, geniş iş hacmine sahip ve müşterilerin taleplerini özenle ve ivedilikle karşılayan bankalardır (Sezgin ve Şendoğdu,2008:41).

1.4.1.3. Evrensel Bankalar

Evrensel bankalar; işleyiş şekilleri, stratejik eylemleri ve tarihsel gelişimleri itibariyle finans sektörü içinde geniş bir ürün yelpazesine sahip finansal kurumlar olarak ortaya çıkmıştır. Bulundukları ülkelerde her kesimden müşteriye hitap eden evrensel bankalar, müşterilerine birçok alanda finansal hizmet sunmaktadırlar. Evrensel bankalar farklı ülkelerde göstermiş oldukları faaliyetlerinde ise; menkul kıymet işlemleri ile toptancı bankacılık ve uluslararası bankacılık pozisyonunda faaliyet göstererek daha sınırlı bir rekabet ortamı içinde bulunurlar. Çok sık olmamakla, nadiren de olsa uluslararası bankacılık sektöründe perakende bankacılık faaliyetlerinde de bulundukları görülür. Evrensel bankalar her ne kadar geleneksel bankacılık çatısı altında yer alsın da; gelir kaynaklarının temelini faizler değil, yapmış oldukları aracılık hizmetleri oluşturur (Yağcılar, 2011:11)

1.4.1.4. Uluslararası Bankalar

Genellikle uluslararası finans merkezlerinde faaliyetlerini yürüten, dünya genelinde geniş şube ağına sahip, yerli veya yabancı müşterilere hem toptancı bankacılık hem de perakende bankacılık hizmetleri sunan bankalara uluslararası bankalar denir. Bir bankanın uluslararası bankacılık faaliyetleri yürüttüğünden bahsedebilmek için farklı ülkelerde şube veya temsilcilik açması, konsorsiyum banka faaliyeti, ticari banka kurulması ve muhabir bankacılık pozisyonlarında bulunması gerekir (Kaya, 2015:75).

Uluslararası bankaların bulundukları ülkede fon kabul eden, talep edenlere fon temin eden ve bu faaliyetleri şubeleri ile en az farklı 1 ülkede daha gösteren bankalar olarak tanımlanması mümkündür. Bankacılık literatüründe uluslararası bankalar olarak bilinen bankaların özelliklerinden birisi de bulundukları ülkelerin ekonomik sistemlerine herhangi bir bağımlılığı olmaksızın kaynakları mobilize etme imkânına haiz olmasıdır.

Uluslararası bankacılığın tarihsel gelişim sürecine bakıldığında; ilk uluslararası bankacılık etkinlikleri 13 ila 16. Yüzyıllar arasında Avrupa’da görülmüştür. Sanayi devrimi ile birlikte bankacılık faaliyetlerine artan ilgi ve bankacılık sektörünün etkin bir şekilde faal olmaya başlaması ile 19. Yüzyılda İngiltere’nin uluslararası mal ticaretinin finansmanını sağlamak amacıyla şube sayısını artırmaya yönelik ataklarda bulunan bankalar, gelişmekte olan sömürge ülkelerde boy göstermeye başlamıştır. Daha sonra 19. yy’da kurulmaya başlanan ve kuruluş amacı Avrupa’nın sermaye ihracatını sürdürmesini sağlayarak gelişmekte olan ülkelere kredi temin etmek olan universal bankalar ortaya çıkmıştır (Çalık, 2016:43).

Uluslararası bankacılıktaki en kayda değer gelişme; petrol ihracatçısı OPEC ülkelerinin 1973 yılında petrol fiyatlarını yaklaşık 4 katına çıkarması ile yaşanmıştır. Petrol ithalatına ihtiyaç duyan gelişmekte olan ülkeler gerekli finansmanı karşılayabilmek için

uluslararası bankalardan borçlanmak zorunda kalmışlardır. Uluslararası bankalardan borçlanan ülkelerin borçlarını ödeyememesi üzerine uluslararası bankacılık krizi patlak vermiş; gelişmiş ülkelerin destekleriyle kriz bertaraf edilmiştir (Takan ve Boyacıoğlu, 2013:69).

Gelişen teknolojiyle birlikte bankacılık sistemindeki ilerlemeler, bankaları uluslararası faaliyetlere yöneltmiştir. İnternet bankacılığı, bankacılık alanında bir çağ olarak adlandırılabilir. Çünkü internet bankacılığı sayesinde insanlar dünyanın bir ucundan diğer ucundaki bankalarla bile kolay bir şekilde iletişim kurabilir hale gelmiştir. İnternet bankacılığının, bankacılık sektöründe etkin bir şekilde faaliyette bulunmasına binaen bankacılık sektöründe büyük ölçüde küreselleşmenin gerçekleştiğinden bahsetmek mümkündür.

1.4.1.5. Holding Bankalar

Doğrudan veya dolaylı şekilde bir veya birden çok farklı isimlerdeki bankaya sahip olan ya da kontrol altına alan kurumlara holding bankalar denir. İsminden de anlaşılacağı üzere bir bankacılık şirketinin kendi çatısı altında farklı isimler ve şirketleri toplamasıdır. Ülkemizde yaklaşık 20'den fazla banka, holding, grup, kişiler veya bankanın yönetimi altındadır. Avrupa ülkelerinin ekonomi tarihine bakıldığında; finansal sermaye zaman içinde sanayi ve ticaret sermayesi üzerinde kontrol sağlamıştır. Bu gelişim sürecine finans sermayesi denilir. Ülkemizde de gelişim bir vakit aynı yolu izlese de hemen sonra bunlar arasındaki ilişki tek yönlülükten çıkarak sanayi ve ticaret sektöründeki sermaye sahiplerinin bankacılık sektörüne hâkim olma çabası ile etkileşim iki yönlü olmuştur (Parasız, 2007:202).

Batılı ülkelerde ise holding bankacılığı anlayışının hemen hemen tam tersi olduğunu söyleyebiliriz. Ülkemizde sanayi ve ticaret sektöründeki firmalar, bankacılık sektörüne giriş yaparak hakimiyet kurmak isterken; batılı ülkelerde ise bankalar farklı sektörlerdeki şirketlere ortak olarak yönetimde söz sahibi olmakta ve bu şekilde holdingleşme yoluna gitmektedir (Altan, 1998:21).

Holding bankacılığına yönelmekteki temel amaç, banka yönetiminde söz sahibi olan şirketlerin holding çatısı altındaki diğer firmalara daha kolay kaynak aktarımı sağlamaktır. Holdingler hızla büyümekte iken ihtiyaç duydukları finansman kaynağını, çatıları altındaki bankalardan sağlayarak finans ihtiyacını karşılamaktadır. Holdingler finansal ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile bankacılık sektörüne giriş yapmış olmakla bunun yanında bankaları holdinglerinin çatısı altına alarak itibar kazanmışlardır (Kaya, 2015:87).

Türkiye’de holding bankacılığına atılan ilk adım olarak Sabancı Grubunun denetimi altına almış olduğu Akbank değerlendirilebilir. Sabancı Grubun yapmış olduğu girişimin başarılı olduğunun görülmesi üzerine farklı holdingler de örnek olarak banka olarak, kurarak veya yerel bankaların güçlenmesine destek olarak holding bankacılığına adım atmıştır (Çalık, 2016:45).

1.4.1.6. Kıyı Bankaları

Ülkemizde Kıyı Bankacılığı olarak adlandırılan bankacılık türü dünyada “Off-Shore Bankacılık” yani kıyı ötesi bankacılık olarak adlandırılmaktadır. Kıyı bankacılığı sayesinde fonlar ülke dışından temin edilerek yine ülke dışında kullanılabilir. Kıyı ötesi bankacılık hizmeti veren şirketler, döviz türünden fonlar veya borçlara ilişkin işlem yapabilmek amacıyla uluslar üstü bankaları cezbedebilmek için yasal düzenlemelerin,

vergilerin vb. kısıtların azaltıldığı veya tamamen kaldırıldığı devlet ve şehirlerde faaliyetlerini sürdürmektedir.

1960'lı yıllardan itibaren bankacılık sektöründe adını duyurmaya başlayan kıyı bankacılığı, genel olarak vergi cenneti diye tabir edilen ülkelerde ön plana çıkmaya başlamıştır. Vergi cenneti olarak adlandırılan ülkelerin vergi yönünden avantajları ve mali açıdan denetim konusunda gevşek olmaları kıyı bankacılığını cazip kılmıştır. Kıyı bankacılığında önder konumda olan ülkelere bakıldığında; gelir ve sermayenin vergiden muaf tutulması ile birlikte güçlü teknolojik altyapı, iletişim ağı, bankalar ile müşterilerinin ilişkileri konusunda mahremiyete gösterilen özen, ekonomi ve politikada istikrar olduğu görülmektedir. Bu bankaların başlıca hizmetleri; faktoring, yabancı tahvil ihracı, altın ve döviz işlemleri, faiz ve para swapları, forfaiting, fon yönetimi, leasing gibi işlemlerdir.

Bu bankaları tercih edenler daha çok, gelir vergisi oranı yüksek olan ve mali denetimlerin çok sıkı olduğu ülkelerin vatandaşları olup parasının kaynağını beyan etmek istemeyen müşterileri çeken bir banka türüdür.

1.4.1.7. Perakende Bankalar

Perakende bankacılık olarak adlandırılan bankacılık türü genel itibariyle küçük hacimli işlemler yapan, toplumun geniş bir kesimine hitap eden, bankacılık işlemi ile ilgili en ufak dahi işlemi olanların kullandığı, her kesimden müşterinin finansal taleplerini karşılayan oldukça fazla şube sayısına sahip olan bankacılık türüdür. Perakende bankacılık; ticari bankacılık, mevduat bankacılığı ve şube bankacılığı gibi farklı isimlerle de anılmaktadır (Sezgin ve Şendoğdu, 2008:39).

Perakende bankaların temel işlevi tasarruf sahibi olup finansal yatırım yapmak isteyenler ile kredi vb. finansal ihtiyaçları olanlar arasında köprü görevini üstlenmektir.

Ancak perakende bankalar sadece bununla kalmayıp aynı zamanda kredi kartı hizmetleri, fatura-vergi tahsilatı işlemleri, kambiyo işlemleri, çek-senet tahsilatı, kiralık kasa hizmeti, sigorta aracılık hizmetleri, akreditif ve teminat mektubu gibi işlemleri de aktif olarak gerçekleştirmektedir. Perakende bankalar ayrıca faktoring, swap, forfaiting ve leasing gibi bilançoya dahil olmayan işlemleri de gerçekleştirmektedir (Takan ve Boyacıoğlu, 2013:16).

Perakende bankalar için müşterilerin ulaşılabilirliği önemli bir kriter olup şube sayısını artırmak ile pazar payında sahip olunan oran doğru orantılıdır. Perakende bankaların kuruluş amacı genel olarak küçük, orta ve büyük ölçekli şirketlere kredi temin etmek olup temel gelirleri kredi temininden olur.

Perakende bankaların genel itibariyle sahip oldukları özellikleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

-İşlem sayılarının fazlalığı ve çok sayıda şubeye sahip oldukları için kasalarında atıl fon bulunması olasıdır.

-Perakende bankaların kira, araç gereç ve kırtasiye masrafları oldukça fazladır.

-Toptancı bankalara kıyasla kaldıraç etkisinden daha fazla istifade ederler.

-Müşteri sayısı fazladır. Her kesime hitap ederler.

-Kazanılan ve ödenilen faiz arasındaki fark toptancı bankalara göre daha yüksektir.

-Mevduat ve kredi ürünleri yelpazesi geniştir

.-Müşteri yoğunluğundan dolayı fazla personel ile çalıştıkları için dolayısıyla personel giderleri fazladır.

-Ücret ve aracılık kazançları, faiz gelirlerine kıyasla daha çoktur.

1.4.2. Mülkiyet Yapısına Göre Bankalar

1.4.2.1. Kamu Bankaları

Sermayesi doğrudan veya dolaylı olarak kamu kesimi tarafından finanse edilen bankalardır. Kamu kesimi olarak ifade edilen ise; hazine veya diğer kamu tüzel kişilikleridir. Kamu bankalarına örnek olarak Ziraat Bank, Halk Bank, Vakıfbank verilebilir. Bunlar Türkiye’de en çok şube ve işlem sayısına sahip kamu bankalarıdır.

Kamu bankaları; bir ülke için gerçekleştirilmesi elzem olan ekonomik faaliyetlerin, düşük kâr oranlarına sahip olması veya hiç kâr elde edilemeyecek faaliyetler olması nedeni ile özel ve tüzel kişilerin ilgisini çekmemesi bu nedenle de yatırım yapmaması nedeniyle gerekli ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi için kurulmuş bankalardır. Kamu bankaları doğrudan kurulduğu gibi aynı zamanda özel veya yabancı bankalarda birtakım sebeplerden dolayı kamulaştırılabilir. Bazı özel sermayeni bankaların yaşamış oldukları farklı sorunlardan dolayı Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) tarafından kamulaştırıldığına dair örnekler mevcuttur (Kaya, 2015:73).

Devletlerin savaş sonrası veya ekonomik kriz dönemlerinde yeterli özel sermaye girişiminin olmaması nedeniyle bankacılık sektörüne gerekli yatırım devlet kanalı ile yapılmış ve bu da kamu bankacılığının sektördeki pazar payının artmasına vesile olmuştur. Ülkemizde cumhuriyetin ilan edilmesinden sonraki ilk zamanlarda özel sermayenin yetersizliği nedeniyle bankacılık sektörü devlet eli ile güçlendirilmiş ve daha sonra ekonominin canlanması ile sektöre özel bankalar giriş yapmıştır (Sezgin ve Şendoğdu, 2008:31).

1.4.2.2. Özel Bankalar

Özel veya tüzel kişilerin sermayesiyle kurulan, sermayelerinde devlet katkısı olmayan bankalardır. Özel bankalar; yatırım bankası, ticaret bankası veya mevduat bankası olarak kurulabilir. Ülkemizde cumhuriyetin ilanından sonra her ne kadar sadece kamu bankaları tarafından bankacılık sektöründe faaliyet gösterilmiş olsa da zaman içinde bankacılıktaki kârlılığın özel sektör tarafından fark edilmesi üzerine özel bankacılık piyasada yerini almaya başlamıştır. Özel bankaların sektöre girmesi ile piyasada rekabet artmıştır. Müşterilerine hizmet çeşitliliği sunmak isteyen özel bankalar rekabette üstünlüğü sağlayabilmek için ürün yelpazesini genişletmiş ve bu genişleme müşteriler açısından olumlu bir gelişme olmuştur.

1.4.2.3. Yabancı Bankalar

Yabancı bir ülkede faaliyet gösteren, sahip olduğu sermayenin %50'den fazlası kurulduğu ülkedeki kuruluşlara bağlı, yönetim ve denetim açısından bu kuruluşlar veya temsilcilerine bağlı, yabancı sermayeye sahip bankalardır. Mevcut bankalar yabancı şube açma yolu ile veya daha önceden kurulan olan bir yabancı bankanın satın alınması yolu ile mahalli finans piyasalarında rol alabilirler. Bankacılık sektörünün küreselleşmesindeki en büyük etken dünya çapındaki finansal liberalizasyondur (Aktaş ve Kırgın, 2007:32).

Ülkemizde yabancı bankalar yaklaşık 150 yıllık bir geçmişe sahiptir. Osmanlı Devleti döneminde 19. Yüzyılın sonlarına doğru devletin farklı cephelerde savaş halinde olması, üretimin düşmesi, ülkenin ekonomik darboğaza girmesi, finansman ihtiyacının vergilerle veya iç finansman yolları ile karşılanamaması üzerine yabancı bankalar bu fırsattan yararlanarak faaliyete geçmiş ve talebi karşılayabilmek için şube sayılarını hızla artırmışlardır. Bu bankaların bir kısmı tutunamayarak sektörden çekilmiş, bir kısmı ise cumhuriyetin ilanında sonra da faaliyetlerine devam etmiştir. Ancak cumhuriyetin ilanından

sonra yerli bankaların kurulmaya başlaması için seyrini değiştirmiştir. Liberal iktisat politikalarının uygulanmaya başlaması ile 1950'lerden sonra yabancı banka sayıları artış göstermiş ve ülkemizin 1980 yılından sonraki ekonomide dışa açılımı ile de bu artış hızlanmaya başlamıştır. 2000 yılından sonra ise özelleştirmelerin artmasıyla yabancı bankaların sayısı ve ekonomideki etkinliği daha da artmıştır (Akgüç, 2007:6).

Ülkemizin gelişmekte olan ülkeler sınıfında olması ve 2001 yılından sonra sağlanan ekonomik istikrar ile yabancı sermayenin ilgisini çekmiş ve son 10 yıl içinde de ülkemizde faaliyet gösteren bankalardan yabancı ortaklara satılan birçok banka olmuştur.

1.4.2.4. Karma Bankalar

Sermayesinde özel veya tüzel kişiler ile kamu kesiminin payının bulunduğu bankalara karma bankalar denir. Herhangi bir kamu bankasının özel veya tüzel kişilere hisse satması ile veya ülkemizde faaliyet gösteren yerli sermayeli bir bankanın yabancılara hisse satması ile oluşan ortaklığa da karma bankalar denilir (Kaya, 2015:73).

1.4.3. Faaliyet Alanlarına Göre Bankalar

1.4.3.1. Merkez Bankaları

21. yüzyıl öncesinde merkez bankaları bulunduğu ülkenin milli bankası olarak bilinirdi. Merkez Bankaları 17. Yüzyılda, günümüzde sahip olduğu yetkilerin ve görevlerin bir kısmına sahipti. Tarihte ilk emisyon bankası olarak bilinen İngiltere Bankası, Avrupa ülkelerinde iş hayatında aktif rol almıştır. Bazı ekonomistlerin ise İsveç Devlet Bankası'nın ilk merkez bankası olduğuna dair görüşleri vardır.

Merkez bankaları tüm dünyada bankacılık sektöründe önemli bir konuma sahiptir. Banknot ihraç etme yetkisinin ticari bankalardan alınması sonucu bu görevi tek bir bankanın üstlenmesinin gerekliliği üzerine merkez bankaları ortaya çıkmaya başlamıştır.

Paranın ekonomi içindeki işlevlerinin artışı ile birlikte merkez bankalarına yüklenen görev ve yetkiler de artmıştır (Güney, 2008:5).

Emisyon yetkisi ile para arzını kontrol altında tutan merkez bankalarının, bankacılık sistemini denetlemek, para piyasasını düzenlemek, altın ve döviz rezervini kontrol altında tutmak ile fiyat istikrarını sağlamak gibi görevleri vardır (Akbulak vd., 2004:83).

Merkez bankalarının temel fonksiyonlarından birisi, merkez bankalarının belirlediği oranda ticari bankaların bulundurdıkları zorunlu karşılık miktarlarının dağıtımı ile yönetimidir. Ticari bankaların her ne sebeple olursa olsun kasalarında yüksek miktarda para tutma yetkisi yoktur. Banknot ihtiyacı olduğunda merkez bankasından talep ederek temin edebilirler. Merkez bankalarına bir banknot havuzu gözü ile de bakılabilir. Bir diğer önemli fonksiyonu ise; kaydi para yaratmadır. Merkez Bankaları müdahalede bulunmadıkça kaydi para, reel paranın sahip olduğu fonksiyonu gerçekleştiremez bu nedenle de ödemelerde kullanılması mümkün değildir (Parasız, 2007: 250-251).

1.4.3.2. Ticaret Bankaları

Ticari banka ismi ilk olarak 19.yüzyılda İngiltere’de kullanılmaya başlanmıştır. 19. Yüzyılda kurulan ticari bankaların en önemli faaliyetleri; toplamış oldukları fonları, talep sahiplerine kısa vadeli ticari kredi olarak sunmaktır. Gelişen bankacılık sektörüyle birlikte günümüzde ticari bankalar kısa vadeli ticari kredi vermekle kalmayıp aynı zamanda birçok sektörde orta ve uzun vadeli krediler de veren bankalar olmuşlardır. Bundan dolayı “ticari banka” olarak nitelendirdiğimiz kurumlar vadesiz mevduat kabul eder ve çek hizmeti verir. “Ticari bankacılık” bankacılık sektöründeki en çok karşımıza çıkan banka türüdür. Bankacılığın ortaya çıkış zamanından beri temel faaliyetleri içinde olan fon toplama ve kredi

tahsis etme işleriyle ilgili hizmet verirler. Temel fon kaynakları olarak mevduatlar, vermiş olduğu krediler ve sahip oldukları özkaynaklardır (Akbulak, Kavaklı, Tokmak, 2004:82).

Bu bankaların temel işlevleri fon toplayıp kredi tahsis etmek olsa da yapmış oldukları işlemler sadece bununla sınırlı değildir. Kambiyo işlemleri, kıymetli maden alım-satım işlemleri, çek işlemleri, kredi kartı işlemleri, sigorta aracılık hizmetleri, pos hizmeti, kiralık kasa hizmeti, bireysel emeklilik hizmeti, EFT ve havale işlemleri ile teminat mektubu işlemleri gibi işlemler ticari bankaların vermiş olduğu hizmetlere örnek olarak verilebilir.

Ticaret bankalarının ekonomik sistem içerisindeki bir başka önemli faaliyeti ise kaydi para yaratmaktır. Ticari bankalar yeniden oluşturdukları vadesiz mevduat hesapları ile üretime kazandırılacak atıl kaynakların kullanımı için kredi sağlaması durumunda toplam üretimin artmasını sağlayarak refah seviyesinin yükselmesine destek olabilirler (Duranlar, 2007: 26-27).

Ticaret bankalarının mevduat bankası olarak adlandırılmasının sebebi de, verdikleri kredilerin kaynağının genel olarak topladıkları fonlardan oluşmasıdır. Ticaret bankalarına literatürde iskonto bankaları da denilmektedir. İskonto bankaları denilmesinin sebebi ise kredi temin ediş şekilleridir. Ticaret bankaları müşterilerinin bankaya yatırdığı fonlara, kredi verdikleri müşterilerine belirledikleri faiz oranlarından daha düşük bir faiz vererek aradaki fark ile kazanç elde ederler. Yani örneğin; A müşterisinin bankaya yatırmış olduğu fona yıllık %10 faiz kazancı verirken, kredi verdiği B müşterisine yıllık %15 faiz oranı ile kredi vererek aradaki farktan kazanç elde etmiş olurlar.

1.4.3.3. Yatırım Bankaları

Yatırım bankalarının, mevduat bankaları gibi fon toplama yetkisi olmayıp şube sayısının da az olması hasebiyle bankacılık ürünlerinin tamamını müşterilerine sunamazlar.

Dolayısıyla ticaret bankalarına göre bankacılık faaliyetlerini sınırlı miktarda yapabilen bankalardır (Kaya, 2015:81).

Ticari bankalar genel itibariyle kısa vadeli fon ihtiyaçlarının teminin de rol oynarken yatırım bankaları ise şirketlerin orta ve uzun vadeli fonlarını temin etmektedirler. Sermaye birikiminde yaşanan problemin çözüme kavuşturulabilmesi amacıyla kurulmuşlardır. Yatırım bankalarının diğer bankalardan farklı bir statüsü olup bu nedenle kendi aralarında örgütlenmişlerdir (Sezgin ve Şendoğdu, 2008:37).

Ülkemizde yatırım bankacılığı alanında ilk girişim 1950 yılında kurulan Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'dır. Ülkemizde yatırım bankacılığının gelişimi için 1980'li yıllarda yasal düzenlemeler de yapılmasına rağmen maalesef yatırım bankaları, ticari bankaların kaydetmiş olduğu kadar bir gelişim gösterememiştir (Güney, 2008:15-16).

Yatırım bankaları tahvil ihracı yoluyla ve kredi alarak sahip oldukları kaynaklarla kendi namlarına menkul kıymet alımı veya şirketlere orta ve uzun vadeli yatırım veya kredi projesi sağlayarak kazanç sağlarlar. Yatırım bankaları almış oldukları menkul kıymetleri, bir süre sonra halka satmaları nedeniyle menkul kıymet taciri ismiyle de anılırlar.

Yatırım bankalarının işlevleri özetle aşağıdaki gibidir (Sezgin ve Şendoğdu, 2008:37)

- Şirketlerin ihraç edeceklerini belirttikleri menkul kıymetleri gerektiğinde alacaklarına dair taahhüt vermek,

- Tasarrufların yatırımlara yönlendirilmesini sağlamak,

- Şirketlerin ihraç ettiği menkul kıymetleri satın alarak daha sonra kendi namına satışını yapmak,

- Herhangi bir riske girmeden yatırımcıya ait menkul kıymetlerin satışını yapmak,
- Birikim sahibi müşterilerine danışmanlık hizmeti,
- Birikim sahibi müşterilerinin menfaatlerini gözetmek,
- İhtiyacı olan firmalara orta ve uzun vadeli finansman desteği sağlamak

1.4.3.4. Katılım Bankaları

Faizsiz bankacılığın bilinen geçmişi milattan öncesine dayanmakta olup ilk örneği Hammurabi Krallığı'nda görülmüştür. Ülkemizde 1980'li yıllardan itibaren faaliyet göstermeye başlayan katılım bankaları ilk olarak “Özel Finans Kurumu” adı altında açılmış ve fonksiyonları yönünden de ticari bankalarla benzerlik göstermektedir. Ülkemizde 2005 yılında çıkarılan 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ile “Özel Finans Kurumu” adı altında faaliyetlerini yürüten bankacılık şirketleri katılım bankası adını almışlardır (Günel, 2012:148).

Katılım bankalarını diğer bankalardan ayıran en büyük özellik; katılım bankaları kabul etmiş oldukları fonlara kesin bir faiz kazancı taahhüt etmek yerine, kar-zarar ortaklığı ile müşterilerine kazanç sağlayabilmekte ancak zarar ihtimalini de ortaya koymaktadır. Katılım bankaları müşterilerinin taleplerini nakdi olarak karşılamaz ancak bunun yerine geniş ürün yelpazesi ile müşterileri ile ticaret ve ortaklık yapma şeklinde fon kullanarak ekonomiye katkıda bulunur ve kazanç sağlarlar.

Katılım bankalarının hizmet vermiş olduğu alan olan faizsiz bankacılığı oluşturan iki temel unsur söz konusudur (Erdem, 2014:227).

- Faizsiz bankacılıkta para bir ticaret aracı olmayıp para üzerinden para kazanmak yerine ticarete takas için bir araçtır.

-Emek ve sermaye ortaklığı ile iki tarafta hem kara hem de zarara ortaktır. Ortada bir alacaklı-borçlu ilişkisinden öte ortaklık ilişkisi söz konusudur.

Geleneksel bankacılığın temeli fon fazlası kesimin yatırımlarını, fon ihtiyacı olan kesme belirli bir kullandırma karşılığı ile aktararak köprü görevi görmek olup faizsiz bankacılık hizmetinin sunan katılım bankalarında ise durum daha farklıdır. Katılım bankaları fon fazlası olup yatırım yapmak isteyen müşterilerinin fonları ile ticaret yapmak isteyen müşterilerinin ticaretlerine ortak olarak ortaklıktan kazanılan karı yatırım yapan müşterileri ile paylaşırlar. Katılım bankaları bu ortaklıkları farklı şekilde gerçekleştirirler. Geleneksel bankacılığın sunmuş olduğu bazı ürünlerle benzerlik göstermekte olup bu işlemlerin İslam'a uygun olarak faizsiz şekilde gerçekleştirilmesini sağlarlar (Kaya, 2015:174).

Katılım bankaları sadece katılım hesabı ile cari hesap aracılığıyla fon toplamakta olmasına rağmen, talep sahibi müşterilerine sağlamış olduğu fon kullandırma yöntemlerinde çeşitlilik çok daha fazladır. Ülkemizde en çok ilgi gören katılım bankacılığı ürünü ise murabahadır.

1.4.3.5. Kalkınma Bankaları

Kalkınma Bankaları 2.Dünya Savaşı'nın tüm dünyada hissedilen büyük global ekonomik problemlere yol açmasından sonra Dünya Bankası'nın önerisiyle gelişmekte olan ülkelerde; sermaye ihtiyacı olan firmaların fon ihtiyacının karşılanabilmesi ve büyük yatırımlar yapma isteğinde olan firmaların yatırımlarına teknik yardım ile kaynak sağlayarak sınai kalkınmayı sağlamak amacıyla kurulan bankalardır (Erdem, 2014:233).

Kalkınma bankaları ve yatırım bankaları dışarıdan bakıldığında birbirlerine benzerlik gösteriyor olsalar da aralarında belli farklılıklar vardır. En bariz farklılık ise; yatırım bankaları daha çok kalkınmış ülkelerde aktif şekilde etkinlik gösterirken; kalkınma

bankaları ise bundan daha çok gelişmemiş, sermaye piyasasının sınırlı olduğu ülkelerde faaliyet göstermektedir (Güney, 2008:18).

Kalkınma bankalarının fon toplama gibi bir yetkisi söz konusu olmayıp; kaynaklarını, devletlerden aldıkları destekle, tahvil çıkarıp borçlanma yoluyla ve uluslararası kurumlardan aldıkları kredilerle fon temin etmektedirler. Kalkınma bankalarının temel hedefi; sermaye ve teknik destek yardımı sağlayarak girişimcilerin yatırımları konusundaki kaygılarını azaltarak girişim yapmaları için cesaret kazandırmak ve sanayileşme sürecini hızlandırmaktır (Kaya, 2015:83).

Kalkınma bankalarının görevlerini özetle aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Takan ve Boyacıoğlu, 2013:59).

- Sektörel çalışmalar ile yatırım projeleri hazırlayarak girişimcileri özendirmek,
- Girişimcilerin yatırımlarını finanse edebilmek için iç ve dış kaynakları kullanmak
- Devletin uygulamış olduğu ekonomi politikaları ile paralel olarak yabancı yatırımcıların yatırımlarının yerel sermayeye entegrasyonunu sağlamak,

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. KATILIM BANKACILIĞI KAVRAMI

2.1.1. Katılım Bankacılığı Kavramı ve Tanımı

Geleneksel bankacılık İslam dininin faizi yasak kılmasından dolayı dini değerlerine bağlı olan Müslümanlar tarafından tercih edilmemekte olup ticari hayat, sosyal hayat ve gelişen teknoloji ile birlikte bankacılık faaliyetlerine duyulan ihtiyaç katılım bankacılığının doğuşuna sebep olmuştur. Katılım bankacılığı bir diğer şekilde “faizsiz bankacılık” olarak da anılmaktadır. Katılım bankaları, geleneksel bankacılığın gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerin tümüne yakınına faizsiz bir şekilde gerçekleştiren bankalardır. Katılım bankaları müşterilerinden doğrudan nakit finansman almak veya vermek yerine ortaklık yöntemiyle işlemlerini gerçekleştirerek ticari hayata entegre bir şekilde faaliyetlerini sürdürmektedir. Katılım bankaları, geleneksel bankacılığın aksine kesin bir kar garanti etmemekte olup yapılan ticaret sonucu elde edilecek kar veya zarara ortaklık eder. Geleneksel bankaların temel kazanç kaynağı faiz olmasına karşın katılım bankalarında kazanç faizsiz bir şekilde elde edilmektedir. Müslüman iş insanları geleneksel bankacılıktaki faizle ilişki kurmamak istemelerinden dolayı katılım bankacılığının gelişiminde en büyük rolü olan kişilerdir (Akıncı, 2016:2).

Katılım bankaları, yatırım yapmak isteyen yatırımcılara geleneksel bankacılıktan farklı hizmetler sunarak insanların inandıkları dinin kurallarını çiğnemenin ticari hayata dâhil olmalarını sağlamaktadır. Böylelikle geleneksel bankacılık kullanmak istemeyenlerin “yastık altı” olarak tabir edilen tasarruflarının ekonomiye kazandırılmasına vesile olmaktadır (Dikmen, 2019:3-4).

1970’li yıllarda petrol fiyatlarında küresel çapta yaşanan aşırı artış, petrol zengini olan ve halkının büyük çoğunluğunun İslam dinine inanan Müslümanlar olan Arap

lkelerinde ciddi oranda bir mevduat artışına neden olmuş ve bu da insanların yatırım yapma isteğini iştahlandırmıştır. Ancak geleneksel bankacılığın faizsiz işlem sunmamasından dolayı farklı arayışlar içine girilmiş ve bu da katılım bankalarının ortaya çıkış sürecini başlatmıştır (Kılıç, 2019:14).

Katılım bankaları toplamış oldukları mevduatların karşılığında kesin bir getiriden söz etmek yerine bir ticaret ilişkisine girerek kar-zarar ortaklığını hedefler. Buna bir nevi emek-sermaye ortaklığı da denilebilir. Katılım bankaları fon sahiplerinden almış oldukları fonları, ticari hayatta kullanmak isteyen veya ev, araba vb. rnleri almak isteyen müşterilerine şirkette ortaklık yolu ile veya alınacak ev, araba ve benzeri ürünlerin fiyatının üzerine kar koyarak müşterilere satmayı hedefler. Müşterilerine doğrudan nakit finansman desteği sağlamak yerine bir alışveriş ilişkisi söz konusudur (Bayındır, 2007:249).

Dünyada İşlami Bankacılık olarak adlandırılan bankacılık türü, ülkemizde farklı kavramlarla ifade edilmiştir. İlk faaliyet göstermeye başladığı yıllarda ‘‘zel Finans Kurumu’’ adı altında faaliyet gösteren katılım bankaları zamanla ‘‘Faizsiz Finans Kurumları’’, ‘‘Faizsiz Bankacılık’’ gibi isimlerle anılmış 2005 yılında Bankacılık Kanunu’nda yapılan düzenleme ile şuan ki ‘‘Katılım Bankacılığı’’ adını almıştır (zen, 2019:3).

İşlam dini kurallarına göre finansman temin edilirken tek yasak olan öğe faiz değildir. Bundan dolayı bir bankanın faizsiz hizmetler sağlıyor olması o bankanın katılım bankası olduğunu göstermediği gibi; her katılım bankası faizsiz banka olabilir ancak her faizsiz hizmet sunan banka katılım bankası olamaz (Akın, 1986,:118).

Katılım Bankacılığı, tüm kurallarını İşlam’ın emirleri çerçevesinde düzenlemekle mükelleftir. Çünkü müşterilerinin geleneksel bankacılık yerine katılım bankacılığını tercih etmelerindeki en büyük sebep budur. Katılım bankalarını geleneksel

bankalardan ayıran en önemli özellik baştan sona faizsiz bir işleyişin olmasıdır. Katılım Bankaları, fon topladıkları müşterileri ile yaptıkları anlaşmadan kar-zarar ortaklığı şeklinde bir anlaşma yapmaktadır (Parlakkaya ve Çürük, 2011:398).

2.1.2.Katılım Bankacılığının Amaçları

Katılım bankacılığının temel amacı olarak; herhangi bir sebepten dolayı ekonomiye dâhil olmayan “yastık altı” olarak tabir edilen atıl tasarrufların, yabancı sermayenin de katkısı ile faizsiz işlem prensibine dayanarak ekonomiye dâhil edilmesidir. Atıl tasarrufların sebebi geleneksel bankalarda uygulanan faiz nedeniyle insanların dini inançlarından dolayı tasarruflarını bankalara yatırmak yerine günah işlememek için tasarruflarını kendi imkânları ile muhafaza etmeleridir. Bu tür kaynakların geleneksel bankacılık sistemine dahil olmamasının nedenleri arasında; Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından bazı bankalara atanan kayyumlar nedeniyle geleneksel bankacılığa duyulan güvenin zayıflaması, kar oranlarını artırmaya yönelik kurulan rant ekonomisi, katılım bankacılığının geleneksel bankacılığı göre halk arasında işleyişinin çok bilinmemesi, katılım bankalarının da işleyişleri konusunda ve ürünleri konusunda yeterince reklam yapmamaları da sayılabilir (Dikmen, 2019:5).

Faize ticari ve sosyal hayatlarında kesinlikle yer vermek istemeyen kesim, fonlarını değerlendirmek amacıyla alternatif arayışı içine girmiş ve bunun sonucunda faizsiz bankacılık sistemi ortaya çıkmış dolayısıyla gerekli altyapı hazırlandıktan sonra da katılım bankaları faaliyetlerine başlamıştır. Katılım bankaları hedefleri doğrultusunda faaliyet gösterdikleri ülkelerin hukuk kurallarına uygun olarak faizsizlik prensibiyle; işlemlerinde faizin bulunmadığı, riskin paylaştırıldığı, İslami yasak ve izinlere uygun olarak ticari faaliyetlerini sürdürdüğü bir piyasanın oluşumu için çalışmaktadır. Bundan dolayı katılım bankaları, geleneksel bankacılığın sunmuş olduğu ürünlerin benzerlerini müşteri

memnuniyeti çerçevesinde ve katılım bankacılığının ilkeleri doğrultusunda müşterilerine sunmaktadır (Özulucan ve Deran, 2009: 89).

2.1.3.Katılım Bankacılığının Doğmasını Etkileyen Faktörler

Dünyada ve ülkemizde kurulan kurumların birçoğu toplumların ihtiyaçlarının gözetilerek talepler doğrultusunda bu talepleri karşılayabilmek amacıyla kurulur. Dolayısıyla hem sosyal hem de ekonomik bir kurum olan katılım bankalarının kuruluşuna etki eden bir sebepten dolayı bu olmuştur (Kılıç, 2019:21).

Birçok ülkede geleneksel bankacılığa alternatif kurumlar olmaması ve faiz konusunda hassasiyet gösteren toplumlar nedeniyle girişimciler bu sektördeki fırsatı görmüş ve bir Pazar payına sahip olabileceklerini düşünerek katılım bankacılığı sektörüne giriş yapmıştır. Katılım Bankacılığı sektörünün gelişmesinde ve başlangıcında etkisi olan bir diğer etmen de hükümetler olmuştur. Geleneksel bankacılıktan İslam kuralları gereği uzak durmak isteyen kesimin birikimleri farklı şekillerde yastık altı olarak tabir edilen şekilde ekonomi çarkının dışında kalmış ve zaman zaman yaşanan ekonomik darboğazlarda hükümetler atıl kalan birikimlerin ekonomiye katkı sağlayabilmesi amacıyla katılım bankalarını desteklemiştir (Ustaoglu, 2014:13).

Emek bir hak doğurur, emeğin ve üretim fonksiyonlarının kullanılarak verimli hale dönüştürülmesi için ise sermayeye ihtiyaç duyulmaktadır. Sermaye menkul kıymetler veya gayrimenkul kıymetler olarak bulunabilir ancak nihayetinde değeri “para” yani nakit ile ölçülmektedir. Günümüzde ise paranın dolaşımı için finans sistemine ve bankalara ihtiyaç duyulmaktadır. Katılım bankacılığının iki dayanak noktası mevcuttur. Bunlardan ilki; paranın finansman birimi ve bir değişim aracı olması, diğeri ise hem emek sahibi hem sermaye sahibinin kara ve zarara ortak olmasıdır (Güney, 2018:42).

Tüm bu bilgiler ışığında katılım bankacılığının ortaya çıkış faktörlerini aşağıdaki 4 ana başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar; ekonomik faktörler, dini faktörler, politik faktörler, sosyal faktörlerdir.

2.1.3.1.Ekonomik Faktörler

Ekonomik yönden gelişmiş olan ve yüksek gelire sahip olan İslam ülkelerinin 1970’li yıllarda tasarruflarını değerlendirmek amacıyla finans alanında gelişmiş olan Avrupa ülkelerine yatırması düşük gelirli İslam ülkelerinin kalkınamamasına neden olmakta ve aynı zamanda geleneksel bankacılık olarak tabir edilen finans kurumlarının uzun vadeli projeler yerine kısa vadeli projeler ile müşterilerine kazanç sağlaması ise makro iktisadi yönden gelişime engel olmaktaydı (Kalaycı, 2013:61).

Gelişmekte olan veya gelişmemiş İslam ülkeleri, ülkelerinin kalkınmasını sağlamak için yatırımları ülkelere çekme arayışına girmişlerdir. Katılım Bankacılığının revaçta olduğu ve yatırım çektiğini gören ülkeler fırsattan yararlanmak amacıyla katılım bankacılığı alanında atılımlar yapmışlardır. Yabancı sermayeyi ülkelere çekerek ülkesindeki yatırımı artırmak ve buna bağlı olarak da üretimi ve gelirini artırmak isteyen ülkeler katılım bankacılığından en çok istifade eden ülkeler olmuşlardır. Gelişmekte olan İslam ülkelerinde ticarete etkin rol alan yerli yatırımcılar fazlasıyla fona ihtiyaç duymakta ama aynı zamanda dini kuralları da gözetmekte olduğundan katılım bankaları bu yatırımcıların taleplerini karşılamak için büyük bir fırsat olmuştur (Dikmen, 2019:18).

Geleneksel bankacılıkta bankalar müşterilerine kredi sağlamakta ve nakit para vermektedir ancak vermiş olduğu kredilerin nereye, nasıl, hangi şartlar kullanıldığını denetlememekte; sadece aylık ödemelerinin düzenli yapılıp yapılmadığını takip ederek kar maksimizasyonunu sağlama amacı içindedir. Katılım bankalarının çalışma usulleri ise tamamen ortaklık yapısından olduğundan dolayı sağlamış oldukları finansmanların

verimliliğini ve ülke ekonomisine katkısını denetlemekte bu nedenle de ülke ekonomisinin gelişimine katkı sağlamaktadır (Akgüç, 1989:162).

2.1.3.2.Dini Faktörler

Birçok dinde (Musevilik, Hristiyanlık vb.) olduğu gibi İslam dininde de insanların ekonomik, sosyal, kültürel faaliyetlerinde uyması gereken yasaklar mevcuttur. İslam dininin yasaklamış olduğu ekonomik faaliyetlerden bir tanesi de hem faizle para almak hem de faizle para vermektir. İslam dininin faizle para alana da verene de karşı yaklaşımı aynıdır. Toplumsal ahlak açısından düşünüldüğünde de faizin birçok sosyal problemi beraberinde getirdiği, gelir dağılımında adaletsizliğe sebep olduğu bilinmektedir (Kılıç, 2019:21).

Tasarruf sahipleri üretim ile kazanç sağlamak yerine faiz ile kazancı tercih ettiğinde; belirli bir miktar menkulün, belirli dönemlerde geri ödenmesi şartıyla satın alma gücünden vazgeçmesi, satın alma gücünü kiraya vermesi olarak da yorumlanabilir (Evren, 1987:27).

İslam dininde para ticaretinin yapılmasına dair yasağa Bakara Suresi 275. Ayet'te "Faiz yiyenler ancak şeytanın çarparak sersemlettiği kimse gibi kalkarlar. Bunun sebebi onların, "Alım satım da ancak faiz gibidir" demeleridir. Hâlbuki Allah alım satımı helâl, faizi ise haram kılmıştır. Artık kime Allah'tan bir öğüt erişir de faizciliği bırakırsa geçmişte yaptığı kendisine aittir, işi de Allah'a kalmıştır. Kim de yine faizciliğe dönerse işte bunlar orada devamlı kalmak üzere cehennemliklerdir." şeklinde değinilmiş, İslam dininin elçisi Hz. Muhammed ise veda hutbesinde "'Ashâbım! Kimin yanında bir emânet varsa, onu sâhibine versin! Fâizin her çeşidi kaldırılmıştır; ayağımın altındadır. Lâkin borcunuzun aslını vermek gerektir. Ne zulmediniz ne de zulme uğrayınız! Allâh'ın emriyle fâizcilik artık yasaktır. Câhiliyeden kalma bu çirkin âdetin her türlü ayağımın altındadır. İlk kaldırdığım

fâiz de Abdulmuttalib'in oğlu (amcam) Abbâs'ın fâizidir.” Sözüyle faizin yasak olduğunu dile getirmiştir.

Faiz İslam dinin de yasak olduğu gibi Yahudilik ve Hristiyanlıkta da yasaklanmıştır. Yahudilerin dini kitabı olan Tevrat'ta faiz kesin bir dille yasaklanmış olsa da Yahudiler faizin sadece kendi aralarında yasak olduğunu, diğer din mensuplarına karşı faizin yasak olmadığını düşünerek Yahudi olmayanlardan faizle kazanç elde etmektedir (Hatunoğlu, 1995:12).

2.1.3.3.Politik Faktörler

Siyasal rejimleri İslam dini esaslı olan İran ve Suudi Arabistan'da faizsiz bankacılığa 1970'li yıllarda alternatif olmaksızın yani geleneksel bankacılık tamamen devre dışı bırakılarak geçilmiş, Pakistan, Endonezya vb. ülkelerde ise bu şekilde radikal bir değişiklik yerine aşamalı şekilde geçiş yapılmıştır (Kalaycı, 2013:61).

Katılım bankacılığının ülkemizde finans sektöründe rol alabilmesi için ciddi girişimlerde bulunulmuştur. 1975 yılında İslam Kalkınma Bankası'nın kurucu üyeleri arasında yer alan ülkemiz 1984 yılında da kuruluşun en büyük hissedarlarından biri olmuştur. Bu şekilde katılım bankacılığının öncülüğünü yapan İslam Kalkınma Bankası'nda büyük hissedarlardan biri olan ülkemiz, İslam ülkeleri ile bağların güçlendirilmesini ve İslam ülkeleri arasında söz sahibi olunabilmesini sağlamıştır (Kelleroğlu, 2017:14).

2.1.3.4.Sosyal Faktörler

Katılım bankacılığının finans sektöründe ve birçok ülkede kabul görmesinin en önemli nedenlerinden bir tanesi de sosyal faktörlerdir. İnsanlar toplumun birer parçalarıdır ve bireysel huzur ve refah sağlandığında da toplumsal refaha ve huzura erişmek mümkün gözükmetedir. İnsanlar sosyal statüleri ile tüccar, memur, işçi, köylü, fakir, zengin gibi

söylemlerle sınıflandırılmaktadır. Toplumsal huzurun sağlanabilmesi için farklı sosyal statüye sahip insanlar arasındaki iletişimin güçlü olması önemlidir (Ustaoglu, 2014:18).

Toplumlarda farklı sosyal imkânlara sahip insanlar arasındaki barışın sağlanabilmesi ve huzur ortamının sağlanabilmesi için gelir dağılımında eşitsizliğin minimum seviyede olması gerekmektedir. Gelir dağılımında eşitlik elbette birçok insan tarafından istenen bir durumdur ancak ütöpik bir istek olduğu da aşikardır. Toplumdaki ilişkilerin kuvvetlendirilebilmesi için de gelir dağılımında adaletin sağlanabilmesi gerekmektedir. Sermaye sahipleri gücü elinde bulunduran kişilerdir. Kontrolsüz güç ise toplumlardaki huzuru bozabilecek yetkinliğe sahip olup kötüye kullanım ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır (Akıncı, 2016:5).

Katılım bankacılığı, geleneksel bankacılığın aksine reel ekonomide aktif olarak rol aldığından dolayı üretim faaliyetlerini harekete geçirerek istihdamın artmasına, bu da insanların gelir sahibi olmalarına fayda sağlamaktadır. Üretim faaliyetlerinde sermaye sahibi olarak değil de emek sahibi olarak çalışanlar her ne kadar sermaye sahipleri kadar kazanç elde edemiyor olsa da kazandıkları ile ihtiyaçlarını gidermekte ve bu nedenle sermaye sahipleri ile barış içinde olmaktadır (Kılıç, 2019:23).

Sermaye sahipleri genel olarak sermayelerinden dolayı ellerinde bulundurdukları güçleri ihtiyaç sahiplerinin aleyhine kullanabilmekte ve servetlerine servet katmaktadır. Sermaye sahiplerinin bolluk ve refah içinde yaşarken; fakirlerin emekleri karşılığında ihtiyaçlarını dahi giderememesi farklı sosyal kesimler arasındaki barışın sağlanmasına engel olmaktadır. Bu şekilde gelir adaletsizliğinden dolayı meydana gelen toplumsal çatışmalar sadece bulunduğu ülke içinde kalmamakta ve uluslararası alanda da hem siyasi hem ekonomik ilişkilerde çatışmalara sebep olmaktadır (Akcan, 1997:31).

2.2. KATILIM BANKACILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ

2.2.1. Dünya’da Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

Katılım bankacılığı yani faizsiz bankacılık ile ilgili literatüre bakıldığında temellerinin ilk olarak Mısır’daki Mitr Gamr kasabasında atıldığı görülmektedir. Mısır’ın eski devlet başkanlarından Cemal Abdül Nasır döneminde tüm bankaların devlet bankası yapılmaya çalışılmasına karşı bir alternatif üretmek amacıyla deneme sonucu ortaya çıkmıştır. Mısır’da tarımla uğraşan insanların tarımsal faaliyetlerini destekleyebilmek ve ticari ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla “müteselsil kefalet” argümanı ile risk sermayesi ve para vakfı birlikteliğiyle oluşan bu kuruluşlara banka adının verilmesi halen akademik tartışmalara konu olmaktadır. Kuruluş aynı çatı altında farklı hizmetlerle (leasing, faktoring, kar-zarar ortaklığı vb.) şahsına münhasır bir yapı olarak görülmektedir. Köy Sandığı tarzı bir uygulamayla faaliyet göstermeye çalışan bu kuruluşun fikir öncüsü Dr. Ahmed El-Naggar’dır. Kendisi aynı zamanda bankanın hissedarı ve idari personeli konumunda da yer almıştır. Dr. Ahmed El-Naggar’ın ekonomi geçmişi incelendiğinde; Alman ekonomisinin “toplumsal kalkınma bankacılığı” modelinden esinlenerek bu yapıyı yaşamış olduğu coğrafyanın sosyo-kültürel yapısına göre şekillendirdiği görülmektedir (Akıncı, 2016:6-7).

Katılım bankaları arasındaki bilgi akışını sağlamak, bankalara teknik konularda destek vermek, bankaların kalkınmasına yardımcı olmak amacıyla 1977 yılında kurulan “Uluslararası İslam Bankaları Birliği” ve “İslami Bankacılık ve Ekonomi Kurumu” ile katılım bankacılığı konusunda önemli bir adım atılmıştır (Dikmen, 2019:22).

World Database for Islamic Banking and Finance’in 2018 verilerine göre faizsiz bankacılık hizmeti veren Afrika, Orta Doğu, Hint Yarımadası ve Güney Doğu Asya ile diğer ülkelerde hizmet veren bankalar aşağıda belirtilmiştir.

Ortadoğu ülkeleri:

- Bahreyn: Bahreyn İslamic Bank, ABC Islamic Bank (EC), Shamil Bank, Noriba Bankası, Gulf Finance House, Albaraka Bank Bahrain, Citi Islamic Investment Bank EC, İslamic Investment Bank, Al-Barka, Bahrain

- Katar: Qatar Islamic Bank, Qatar International Islamic Bank, Qatar Islamic Insurance Company, Qatar International Islamic Bank

- İran: Bank Melli İran, Bank Saderat İran, Bank Mellat, Banka Tejarat, Bank Sepah, Bank Refah, Export Development Bank of Iran, Banka Sanaat o Maadan, Banka Keshavarzi, Bank Maskan, Karafarin Bank, Saman Bank, Banka Eghtesad-E-Novin, Bank Parsian

-Birleşik Arap Emirlikleri: Dubai İslamic Bank, Abu Dhabi Islamic Bank, Emirates Islamic Bank, Noor Islamic Bank, Al Hilal Bank, HSBC Amanah, Sharja İslamic Bank, Badr Alİslami, Attijari Al Islami, Islamic International Arab Bank

-Ürdün: Jordan Islamic Bank, Islamic International Arap Bank

- Lübnan: Al-Baraka Bank Lebanon

- Kuveyt: The International Investor, Kuveyt Finance House

-Suudi Arabistan: Islamic Development Bank, ICIEC, Al Baraka Investment&Development Co., Al Rajhi Banking&İnvestment Corporation, National Commercial Bank, Bank Al-Jazeera

Güney Doğu Asya ülkeleri:

-Brunei: İslamic Bank Brunei Darussalam, Islamic Development Bank of Brunei (IDBB)

- Endonezya: PT Maybank Indonesia Syariah, PT Bank Syariah BNI, PT Bank Jabar dan Banten Syariah, PT BCA Syariah, PT Bank Victoria Syariah, PT Bank Victoria

Syariah, PT Bank Panin Syariah, PT Bank Syariah Bukopin, PT Bank Syariah Mandiri, PT Bank Syariah Mega Indonesia

- Malezya: Bank Islam Malaysia Berhad, Bank Muamalat Malaysia Berhad, MNI Takaful, Syarikat Takaful Malaysia, Bank Islam Malaysia

Hint yarımadası ülkeleri:

-Bangladeş: Islami Bank Bangladesh, Islamic Finance and Investment Limited, Shahjalal Islamic Bank, ICB Islamic Bank Limited, First Security Islami Bank, Social Islami Bank Limited, Al-Arafah Islamic Bank

- Hindistan: Seyad Shariat Finance, Al-Barr Finance House Limited(India), Al-Ameen Finance & Investment Corporation, Parsoli Corporation, Idafa Investments

- Pakistan: Meezan Bank, Dawood Islamic Bank Limited, Dubai Islamic Bank Pakistan limited, BankIslami Pakistan Limited, Islamic Investment Bank Limited, Pakistan, Al-Baraka Bank Pakistan, Emirates Global Islamic Bank

Afrika ülkeleri:

- Cezayir: Banque Al-Baraka d'Algérie

-Gambiya: Arab-Gambian Islamic Bank

-Sudan: Al Baraka Bank, Faisal İslamic Bank, Islamic Cooperative Developement Bank, Omdurman National Bank Sudan

-Güney Afrika: Albaraka Bank South Africa

Diğer ülkeler:

-Türkiye: Albaraka Turkish Finance House, Kuwait Turkish Participation Bank, Türkiye Finans Participation Bank, Vakıf Katılım Bank, Ziraat Katılım Bank

- İngiltere: Islamic Bank of Britain, Dallah Al Baraka

Amerika birleşik Devletleri: Amana Mutual Funds Trust, MSI Financial Services Corporation, Manzil USA, American Finance House, LARIBA Bank

2.2.2. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

1975 yılında İslam Kalkınma Bankası’nın daimi üyelerinden biri olan Türkiye bununla kalmayarak 1984 yılında sermaye payı artırımına gitmiş ve İslami Kalkınma Bankası’nın en büyük ortaklarından biri haline gelmiştir. Bundan dolayı Türkiye ve İslami Kalkınma Bankası’nın diğer üyeleri arasında ilk başta ekonomik olarak bir işbirliği sağlanmış daha sonra ise altyapı yatırımı desteği, özel sektör desteği, dış ticaret artışı ve çeşitli finansman araçları sunulması gibi ekonominin güçlenmesini destekleyecek girişimlerde bulunulmuştur. Günümüzde katılım bankası olarak adlandırılan finansal kuruluşlar Türkiye’de 1983 yılında çıkartılan 83/7506 sayılı kararnameyle “Özel Finans Kurumu” adı altında bankacılık sektörüne giriş yapmıştır. Böylelikle geleneksel bankacılıktan farklı bir işleyişi olan özel finans kurumları faizden uzak durmak isteyen muhafazakâr kesimin ilgisini çekmiş ve tasarruflarını değerlendirebilecekleri bir alan yaratmıştır (Akıncı, 2016:7).

Türkiye’de bankacılık sektörüne giriş yapan şimdiki adıyla katılım bankaları, eski adıyla özel finans kurumlarının diğer ülkelerde hizmet veren faizsiz bankalara göre yasal haklarının Türkiye’de daha iyi imkânlarla sahip olduğu yurt dışı kaynaklı uzmanlarca dile getirilmiştir (Pekcan, 2006:21).

Türkiye’de 2005 yılında Bankacılık Kanunu’nda yapılan değişiklik ile ismi “Özel Finans Kurumu” olan kuruluşlara “Katılım Bankacılığı” ismi verilmiş ve bankalar Katılım Bankaları, Kalkınma ve Yatırım Bankaları ile Mevduat Bankaları olarak sınıflandırılmış ve her bir kuruma kuruluş ve işleyiş tarzına göre vasıflar yüklenmiştir. Yeni

Bankacılık Kanunun'da katılım bankalarından, cari ve katılım hesapları ile mevduat toplayan ve kredi veren kuruluşlar olarak bahsedilmiştir (Pekcan, 2006:22).

2.3.KATILIM BANKACILIĞININ TEMEL FAALİYETLERİ

2.3.1. Katılım Bankacılığının Fon Toplama Yöntemleri

Bankacılık sisteminde önemli bir yere sahip olan Katılım Bankaları, geleneksel bankalardan farklı olarak çeşitli fon toplama yöntemleri kullanmaktadır. Kendine özgü ve faiz sisteminden uzak fon toplama yöntemine sahip olan Katılım Bankaları, çeşitli finansal aracılık yöntemleri kullanarak mudilerden sağladıkları mevduatları katılım ve cari hesap adı altında toplamaktadır (Babuşçu ve Hazar, 2017: 179).

Katılım Bankalarının benimsemiş oldukları “Katılımcılık” ilkesi gereği mudilerden kar veya zarara ortak koşuluyla fon toplamaktadır. Katılım hesapları Katılım bankalarının kaynakları içerisinde en büyük paya sahip olan hesap kalemi olarak yer almaktadır.

Katılım Bankalarınca mudilere ait olan Türk ve yabancı para cinsinden mevduatlar toplanarak çeşitli fon havuzları oluşturulmaktadır. Katılım Bankalarında oluşturulan fon havuzlarına dâhil olan gerek Türk Lirası cinsinden mevduatlar gerekse yabancı para cinsinden olan mevduatlar farklı alım-satım yolu ile işleme tabi tutulmaktadır. Katılım Bankalarınca uygulanan çeşitli yöntemler sonucunda elde edilen kâr veya zarar, mudilere önceden sunulan oranlara göre hesaplarından mahsup edilmektedir. Bu doğrultuda mudiler, bankalarda açılan katılma hesaplarından ne kadar kâr veya zarar edileceğini önceden bilememektedirler (Ustaoglu, 2014: 16).

Katılım Bankalarının fon toplama yöntemleri 5411 sayılı kanunun 3. Maddesinde yer alan tanıma göre üç şekilde olduğu ifade edilmektedir. Katılım Bankalarının

fon toplama yöntemleri; özel cari hesabı, katılım hesabı ve sendikasyon kredilerinden oluşmaktadır. (Şit, 2012: 25).

2.3.1.1. Özel Cari Hesabı

5411 Sayılı Bankacılık Kanunda yer alan tanıma göre özel cari hesap şu şekilde ifade edilmektedir; hesap sahipleri tarafından istenildiğinde katılım bankası nezdinde açılabilen ve mudiinin talebi doğrultusunda kısmen veya tamamen yatırılan mevduatın her an geri çekilebilme özelliği olan ve işlem doğrultusunda mudiye herhangi bir ödeme yapılmayan fonların oluşturduğu hesaplardır (Tosun, 2000: 180). Bu tanım doğrultusunda Katılım Bankalarının fon toplama yöntemleri içerisinde yer alan özel cari hesaplar, geleneksel bankacılık sisteminde yer alan “vadesiz mevduat hesabına” benzemekte olup, mudiye kar ödemesi yapılmayan bir tür vadesiz mevduat olarak değerlendirilmektedir.

Özel cari hesabında temel amaç, nakit akımını sağlamak, bankacılık hizmetlerinden faydalanmak ve mevduat sahibinin sahip olduğu paranın güvenliğini sağlamaktır. Katılım Bankaları bu tür hesapları, mudilerin kendilerine vermiş oldukları bir borç olarak değerlendirmekte olup, karşılığında mudiye hiçbir ödeme sağlamamaktadır (Tunç, 2010:164).

Özel cari hesaplar hakkında literatürde iki farklı görüş yer almaktadır. Bunlardan birincisi emanet ikincisi ise karşılıksız borç şeklinde ifade edilmektedir. Birinci görüşe göre katılım bankası mudi tarafından yatırılan mevduatları mudinin izni olmadan kullanamayacağını savunmaktadır. Bu görüşe göre bankanın sahip olduğu mevduatı bankacılık faaliyetleri kapsamında kullanabilmesi için hesap sahibinden yetki alması gerekmektedir. Bir diğer görüş ise mudilerin Katılım Bankalarına yatırılan mevduatları karşılıksız borç olarak değerlendirildiği görüşünü savunmaktadır. Bu durum Katılım Bankalarının, mudilerin izni olmadan hesaplarında yer alan bakiyelerini bankacılık

faaliyetleri kapsamında dilediği şekilde kullanma hakkını vermektedir. Bu kapsamda Katılım Bankası müşterinin talebi doğrultusunda hesabında yer alan bakiyeyi anında ödemekle yükümlüdür. Banka tarafından paranın kullanılması sonucunda herhangi bir zarar oluşması koşulunda mudi bu zarardan etkilenmemektedir. (Şahin, 2007: 52).

Özel cari hesapların özellikleri şu şekilde sıralanabilir: (Akgüç,1998:151-152);

- Mudinin talebi doğrultusunda hesabında yer alan bakiye ister uzun vadeli isterse kısa vadeli olarak anında çekilebilir,
- Hesaba gerek yabancı gerekse Türk Lirası cinsinden mevduat yatırabilme ve çekebilme imkânı bulunmakta,
- Mevduat sahipleri faiz, kar ve zarar gibi benzeri olaylardan etkilenmemektedir.

2.3.1.2. Katılım Hesabı

Katılım Hesabı; Müşteriler tarafında katılım bankalarına yatırılan fonların Katılım Bankalarınınca kullanılması sonucunda oluşacak kâr veya zarara müşterilerin ortak olması, faaliyet karşılığında müşterilere sözleşmede önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve mudi tarafından yatırılan anaparanın aynen geri ödenmesini garanti etmeyen fonları ifade eden hesap şeklinde tanımlanmaktadır (Bayındır, 2016: 236).

Katılım hesaplarında vade sonunda mudilerin elde edeceği gelir, geleneksel bankacılık sisteminde olduğu gibi belli bir oranla sabit değildir. Katılım bankası faaliyet sonucunda elde ettiği karı veya zararın %20'sini kendisine alırken, %80'ini mevduatların toplandığı havuza dâhil edilmektedir. Faaliyet sonucunda elde edilen kar veya zarar mudiler arasında dağıtılır (Yazıcı, 2015: 57).

Katılım hesapları, genel olarak Türk Lirası, Dolar, EURO cinsinden ve bir ay, üç ay, altı ay, bir yıl ve üzeri vadeli olarak açılabilmektedir. Katılım hesaplarında faaliyet

sonucunda elde edilen kâr payına %15 Gelir Vergisi Stopajı uygulanmaktadır. Katılım hesabında isterse mudi belirlenen vadeden önce hesaptan para çekebilir; sözleşmeden doğan haklar üzerine ve katılım bankasının onay vermesi durumunda hesapta kalan para üzerinden kar payı hesaplanabilmektedir. (Canbaz, 2016: 188).

2.3.1.3. Sendikasyon Kredileri

Katılım bankalarının fon toplama yöntemlerinden bir diğeri ise Sendikasyon Kredileri yöntemidir. Sendikasyon kredileri, belirli bir anlaşma üzerine kurulan uluslararası ticari banka veya finansal kurum liderliğinde, belirli bir hedef/amaç doğrultusunda birden fazla bankanın veya finansal kuruluşların büyük meblağalar ile elde ettikleri uluslararası fonlara verilen genel isim olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2017:145)

Sendikasyon kredileri yöntemi, Katılım Bankalarının fon ihtiyaçlarını uluslararası finansal piyasalardan kredi sağlanması yoluyla gerçekleşmektedir. Geleneksel bankacılık sisteminde olduğu gibi, Katılım Bankaları da 2010 yılından sonra yurtdışından faaliyetlerini karşılamak için ihtiyaçları doğrultusunda kaynak temin etmeye başlamışlardır. Bu doğrultuda temin edilen kaynaklar yurtiçinde toplanmış olan fonların dışında işlem görmektedir. Sendikasyon kredileri ile edilen fonlar da yurtiçinde mevduat sahiplerinden toplanan fonlar gibi bir kredilendirme veya kullandırma faaliyetleri kapsamında da kullanılmaktadır. Genel olarak sendikasyon kredilerinde vade süresi bir yılın üzerinde olduğu için, yurt içinden edinilen mevduatların vade süresi daha kısa olduğu için daha çok talep görmektedir (Canbaz, 2016, s.189).

2.3.2. Katılım Bankacılığının Fon Kullandırma Yöntemleri

2.3.2.1. Kurumsal Finansman Desteği (Murabaha)

Katılım bankacılığında en çok kullanılan yöntemlerden birisi olan murabaha yöntemi, kurumsal finansman desteği olarak da adlandırılmaktadır. İslam Hukuku'nda da yer alan murabaha bir spot satış sözleşmesidir. Murabahada fiyat belirlenirken maliyet üzerine önceden belirlenen bir kar marjı eklenmektedir (SERPAM, 2013:5). Arapça bir kelime olan Murabahanın Türkçe karşılığı ise karlı satıştır. Katılım bankaları tarafından sıkça kullanılan bu yöntemde; müşterinin ihtiyacı olan hammadde, makine vb. ihtiyaçlar Katılım Bankası tarafından tedarikçiden peşin olarak satın alınarak müşteriye peşin veya vadeli şekilde satılmaktadır. Türkiye'de peşin satıştan çok vadeli satışın tercih edildiği yöntemde banka herhangi bir malı satın alarak üstüne kar payını da ekledikten sonra müşteriye önceden anlaşmış olduğu taksit tutarları karşılığında malı satmaktadır. Yöntemin müşterilere izah edilebilirliği ve uygulamadaki kolaylığı hasebiyle katılım bankalarının en çok tercih ettiği yöntemlerden birisidir (Ustaoglu, 2014:49).

Murabaha işleminde yönteme konu 3 taraftan bahsetmek mümkündür. Bunlar; katılım bankası, katılım bankasının müşterisi ve malın temin edileceği tedarikçidir. İlk olarak müşteri ile tedarikçi arasında satışa konu malın fiyatı, teslim yöntemi ve diğer özellikleri hakkında bir ön anlaşma yapılır. Ön anlaşma yapıldıktan sonra müşteri bankaya müracaat ederek malı almak istediğini beyan eder. İslami banka müşterisinden teminat isteme hakkında sahiptir. Banka ile müşterisi arasında teminat, limit vs. konularında herhangi bir anlaşmazlık olmaması halinde banka peşin ödeme ile tedarikçiden malı sipariş eder. Sipariş ve ödemediği sonra tedarikçi firma tarafından müşteri adına peşin fatura düzenlenir. Daha sonra satışa konu mal, irsaliyesi ile birlikte müşteriye teslim için gönderilir. Bu işlemlerden sonra katılım bankası malın maliyeti üzerine kar payını da ekleyerek kendi düzenlediği

faturayı müşterisine gönderir. Vadeli satış işlemi yapıldıysa vade sonunda malın maliyeti ve kar payı müşteriden tahsil edilmiş olur (Polat, 2015:26).

Ticaret hayatına yeni atılmış ve ticaret konusunda geniş bilgiye sahip olmayan müşterilerin yapmış oldukları ticarete eksik bilgi nedeniyle zarara uğramamalarını hedefleyen murabaha yönteminde bu hedefler doğrultusunda aranan bazı özel şartlar aşağıda belirtildiği gibidir.

-Murabahaya konu malın gerçek bir mal olması şart olmakla birlikte somut bir mal olması yani illa ki elle tutulabilir, gözle görülebilir bir mal olması şart değildir. Örneğin telif hakkı buna verilebilecek bir örnektir.

-Döviz, kıymetli madenler murabahaya konu olamaz

-İslami Hukuk'a göre borç alıp satma yasak olduğundan dolayı katılım bankası tarafından müşterisinin herhangi bir kredisinin ödenerek borcun devralınması söz konusu değildir.

-Satışa konu malın maliyet ve kar marjı net olarak belirtilmek zorundadır.

-Satışa konu malın herhangi bir ayıbı var ise muhakkak belirtilmelidir.

-Banka ve müşteri arasında kar marjı konusunda bir anlaşmaya varılmalı ve sözleşmede belirtilmelidir.

-Malın gerçek maliyetinin banka tarafından açıklanmaması halinde bu durum müşteri tarafından fark edilirse müşteri malı almama hakkına sahiptir ancak müşteri bu durumu kabul ederse satışın gerçekleşmesinde bir sakınca yoktur.

-Katılım bankası ile müşteri arasındaki satışta her iki tarafın da malını veya canını tehlikeye atacak herhangi bir riskin olmaması gerekmektedir.

-Murabahaya konu malın daha öncesinde murabaha yöntemiyle satılmış bir mal olmaması gerekmektedir (Çürük, 2013:49).

2.3.2.2. Ortaklık (Muşareke)

Katılım bankalarının fon kullandırma yöntemlerinden birisi olan muşareke banka ilke müşterisinin bir tür ortaklık ilişkisinden doğar. Katılım bankalarının bazı cazip gördükleri projeler için kendi öz kaynaklarından veya vadesi uygun görülen müşteri varlıkları ile ortaklık yapmak isteyen farklı bir müşterisiyle ticari ilişki kurmasıdır. Bu ticari ilişkiden elde edilen karı ise sözleşmedeki oranlara göre dağıtmaktadır (Döndüren, 1998:95), (Tunç, 2010:143).

Muşarekede hem banka hem de müşterinin katkısıyla ortak bir sermaye oluşturulmaktadır. Ortaya koyulan sermayenin eşit oranda ya da farklı oranlarda olacağı banka ile müşterinin anlaşmasına bağlıdır. Yatırım sonrası elde edilen bir kar söz konusu ise; kar, yatırım öncesi anlaşılan oranlarda paylaşılmaktadır. Müşterinin yatırımda sadece sermaye değil aynı zamanda emeği de söz konusu olduğundan dolayı müşteri hem sermayeye katkısı nispetinde hem de emeği nispetinde kar talep etmektedir. Yatırımla ilgili yapılan harcamalar brüt kardan düşülür. Yatırım sonrası ortada bir kar değil de zarar söz konusu ise; tarafların sermayeye katkısı oranında zarar pay edilir (Görmüş, vd. 2017:69-70).

Muşarekenin sabit ve azalan şeklinde olmak üzere iki tür uygulaması mevcuttur.

Sabit müşarekede banka ile müşterisinin yatırım öncesinde anlaşmış olduğu sermaye miktarında yatırım devam etmekte iken herhangi bir değişiklik yapılmamakla birlikte tarafların birbirlerine herhangi bir hak devri de söz konusu değildir.

Azalan müşarekede ise; müşterinin ortaklık konusu yatırımda hisseleri belirli dönemlerde bankadan satın alarak yatırımda tam yetkiyi ele alması ve bankayı ortaklıktan çıkarması mümkündür (Öztop, 2006:33).

Günümüzde çok yaygın olarak kullanılmamasının en büyük nedeni bu ortaklık sisteminin tamamen güvene dayalı bir ortaklık sistemi olmasıdır. Bu ortaklık sistemini

uygulayanların katılım bankası olması ve her ne kadar bir katılım bankası olsa da genel olarak bankacılık sektöründe güvene dayalı değil matematiksel verilere dayalı işlemler yapılması nedeniyle bu fon kullandırma yöntemi mümkün olduğunca tercih edilmemektedir (Önk, 2015:69).

2.3.2.3. İcara (Leasing)

Arapça bir kelime olan icara “kullanım hakkının devredilmesi, kiralama” olarak Türkçe’de karşılık bulmaktadır. Geleneksel bankacılığın kendi çatısı altında kurmuş olduğu finansal kiralama şirketleri ile de sık kullanılan “Leasing” katılım bankalarında da icara ismi ile karşımıza çıkmaktadır. İcara yönteminde katılım bankası, müşterinin istemiş olduğu bir araç, makine vs. satın alarak müşteriyle daha önce anlaşılmış olan bedel karşılığında uzun dönem kiralama işlemi yapar. İcarada kiralama konusu olan şey yiyecek, döviz vs. gibi kendisinin tüketilmesiyle faydalanılan değil, kiralanan ürünün bir aracı gibi kullanılacağı araç, traktör, makine vb. ürünlerdir. Normal kiralama işlemlerinde kiralanan ekipman kiraya veren tarafından seçilmekte iken; icarada kiralayan, kiralayacağı aracı kendisi seçmektedir (Ustaoglu, 2014:50; Darçın, 2007:32).

İcara fon kullandırma yönteminde müşteri kiralamak istediği teçhizatı katılım bankasına bildirir. Katılım bankası teçhizatı satın alarak kar edeceği şekilde müşterisine kiralar. İcara sözleşmesinde kiralama süresi, aylık taksit tutarları gibi hususlar açıkça beyan edilmelidir. Kiralama süresi boyunca da malın mülkiyeti katılım bankasında olup kullanım hakkı kiralayana aittir. Kiralama süresi kullanılan araca göre değişmekte olup genel olarak tercih edilen süre 5-15 yıl arasındır. Bu nedenle bu fon kullandırma yöntemine orta ve uzun vadeli bir yöntem demek mümkündür (Türker, 2010:8).

İcarada riskin satın almaya kıyasla daha düşük olması, kredi imkanlarının devam etmesi, yatırım yaparken daha az finansman temini avantajı, esneklik, kiralama

faaliyetlerinin satın alma faaliyetine göre daha düşük olması, kiralanacak aracın satın alınmaması nedeniyle nakit varlıkların farklı yatırım alanlarında kullanılabilirliği, uzun vadeli bir finansman aracı olması, mevcut teknolojiye ayak uydurabilme imkanı, istenmesi halinde kiralanın malın sözleşme sonunda karşılıklı anlaşma ile kiracıya devredilebilme imkanı, vergi avantajı gibi hususlar da icaranın tercih edilme sebepleri arasında gösterilebilir (Sürücü, 2018:35).

2.3.2.4. Kar-Zarar Ortaklığı (Mudaraba)

Katılım bankacılığının fon kullandırma yöntemlerinden birisi olan mudaraba sistemi ne kadar bir diğer fon kullandırma yöntemi olan müşareke sistemine benzese de farklı işleyiş tarzları vardır. Mudaraba sisteminde sermayesi olmayan ancak herhangi bir alanda ustalığı olan ve ticarete emeğiyle katkıda bulunabilecek girişimci ile sermayeyi temin edebilecek olan katılım bankası arasında bir ortaklık gerçekleştirilir. Katılım bankası girişimdeki tüm sermayeyi karşılayan taraf olup girişimci sadece işe ustalığını ve emeğini katmaktadır (Ustaoglu, 2014:51).

Katılım bankalarının bulundukları ülkedeki ticari hayatı canlandırma rollerinden birisi olarak mudaraba sisteminde ticari hayata atılmak isteyen ancak sermayeden yoksun girişimcileri destekleyerek ticari hayata kazandırır. Banka girişimciye sağladığı sermaye miktarına göre ve müşteri ile arasındaki anlaşma nispetinde farklı oranlarda kar isteyebilir. Talep edilecek olan kar sabit bir rakam olmayıp oransal bir anlaşma söz konusudur. Kar ve zararın eşit olması halinde bu yatırıma kar amacıyla katkı sağlayan banka yatırımını geri çekme hakkına sahiptir, herhangi bir zarar söz konusu olması durumunda ise bu zarar banka tarafından karşılanmaktadır. Yapılan yatırım sonucu bir zararın doğması durumunda girişimcinin bir ihmali veya kastı söz konusu ise banka bu zararı girişimciden rücu eder. Ancak girişimcinin herhangi bir ihmal veya kastı söz konusu değil ise banka sermaye

yönünden, girişimci ise harcamış olduğu emeği yönünden kayba uğramaktadır. Girişimciden emeği yönünden zarara uğradığı için başka bir tazminat talep edilmez. Banka ile müşteri arasında ticari proje konusunda anlaşma sağlandıktan sonra banka, müşterisinden proje boyunca yapılan tüm muhasebe işlemlerinin detaylı dokümanını talep etme hakkına sahiptir. Nihayetinde girişimci bu proje için emek vermekte iken bankada sermayesini riske atmış durumdadır. Birbirine benzetilen muşareke sistemi ile mudaraba sistemi arasındaki belli başlı farklar şunlardır:

- Muşarekede tüm ortakların yatırımı söz konusu iken mudarabada sadece banka sermaye, müşteri ise emek temin etmektedir.

- Mudarabada sadece emek sahibi müşteri yönetimde söz sahibi olup banka denetleyici konumdadır ancak muşarekede ortaklar payı nispetinde söz sahibidir.

- Mudarabada parasal zararı tamamen sermayedar olan banka üstlenirken müşterinin sadece emek zararı vardır. Muşarekede ise parasal zarara ortaklar sermayedeki payları miktarınca birlikte katlanmaktadır.

- Muşarekede varlıkların mülkiyeti sermayeye katkı oranında ortak olup mudarabada varlıkların mülkiyetinin tamamı bankaya aittir (Akıncı, 2016:58-59).

2.3.2.5.Selem

Bir alım satım anlaşması olarak katılım bankacılığının fon kullandırma yöntemleri arasında olan selem; ileri tarihte teslim alınması konusunda anlaşılan bir malın bedelinin önceden ödenmesi şeklinde gerçekleştirilir. Selem olarak adlandırılan yöntemin İslamiyet'in doğuşundan beri sıkça kullanıldığı bilinmektedir. En çok çiftçilerin faydalanmış oldukları bu sistemle çiftçiler ürün ekim zamanında ihtiyaçları olan finansmanı selem yöntemiyle karşılamışlardır. Selem satış sözleşmesi zirai ürünler içerebildiği gibi bazı istisnalar dışında birçok ürünü içerebilmektedir (Özgür, 2007:65-66).

Selem satış sözleşmesinin fıkhi kurallara uygun gerçekleşebilmesi için 3 şartın muhakkak sözleşmede belirtilmesi gerekmektedir. Bu şartlar; malın miktarı, malın niteliği ve malın teslim edileceği tarihtir. Selem satış sözleşmesi finansman ihtiyacı olan üretici için faydalı olduğu gibi alıcı için de faydalıdır. Üretici selem sistemi sayesinde finansman sağlayarak üretim araçlarını temin edebilmekte, alıcı ise piyasa fiyatından daha ucuza mal temin edebilmektedir (Güney, 2018:62).

Selemdeki en önemli hususlardan biri ise; İslam dininin müsaade ettiği bu yöntemde her ne kadar ileri tarihte teslim alınacak bir mal için peşin para ödense de, dinen yasaklanan olmayan bir şeyin satışı birbirine karıştırılmamalıdır. Selemin gerçekleşebilmesi için seleme konu olan malın sayılabilir, tartılabilir, ölçülebilir bir mal olması gerekmekte olup kıymetli madenler, antika eşyalar, arazi, bina gibi şeyler de selemin konusu olamaz (Darçın, 2007:34).

2.3.2.6.Sukuk

Arapça kökenli bir kelime olan ve katılım bankalarının fon kullandırma yöntemlerinden birisi olan sukuk kelimesinin Türkçe’de ki karşılığı “Finansal sertifika” olarak karşılık bulmaktadır. Geleneksel bankacılıkta “bono” olarak adlandırılan finansman aracı katılım bankacılığında sukuk ismi ile yer almaktadır. Ancak sukuk ile bononun birebir aynı özelliklerini taşıdığını söylemek mümkün değildir. Bonolarda faiz getirisi söz konusu olduğundan dolayı bono alım satımı İslam Hukuku’na aykırıdır. İslami finans piyasasının ihtiyaçlarını karşılayabilmek için ürün yelpazesini genişletmek amacıyla müşterilere sunulan sukuk, faiz barındırmayan menkul kıymet olarak tanımlanmaktadır. Geleneksel bankacılıkta kullanılan bonolar faiz getirisi olan menkul kıymetler içinde iken, sukuk ta varlık sepetindeki aidiyet hakkından söz etmek mümkündür. Bonolarda bono ihraç eden yatırımcılar tamamen vermiş olduğu anapara ve sabit bir faiz getirisi üzerinden kazanç sağlamakta olup ihtiyaç

sahibinin almış olduğu paranın nereye kullandığı ile ilgilenmemekte ve takip edilmemektedir. Sukuk ihraç eden firmalar ise; vermiş olduğu nakit paranın gerçek bir ticari faaliyette kullanılacağını bilerek bu işe girişmekte ve sukuktan faydalanan ihtiyaç sahibi de gerçek bir ticari iş yaparak bu işten sağladığı kar ile sukuk ihraç edene fayda sağlamaktadır. Yine görülmektedir ki katılım bankaları, geleneksel bankalar gibi sadece faiz getirisi üzerinden kar sağlama amacıyla değil, faizsiz bir şekilde kar ederken diğer yandan bulunduğu ülkenin ticari hayatının canlanmasında büyük rol oynamaktadır (Ustaoglu, 2014:54).

Sukuk ile tahvil arasındaki belirgin farkları şu şekilde belirtmek mümkündür;

-Sukukta varlık üzerinde aidiyet söz konusu iken tahvilde herhangi bir sahiplik söz konusu olmayıp borç-alacak ilişkisi kurulur.

-Sukuk İslami kurallara uygun olmak zorunda olup tahvilde yatırım konusunda herhangi bir sınırlama yoktur.

-Sukukta kazanç riski söz konusu iken tahvilde anapara ve sabit bir faiz getirisi vardır. Yani sukukta zarar etme riski de söz konusudur.

-Sukuk ile yapılacak işlerin İslami kurallara uygun olması gerekirken tahvilin herhangi bir din ile ilişkisi yoktur, sadece finans piyasası kurallarını benimser (Akıncı, 2016:61-62).

2.3.2.7.İstisna Akdi

Selem ile benzer özellikler taşıyan ancak detaylı incelendiğinde farklı özellikler taşıdığı anlaşılan istisna akdinde sipariş verilen özel bir malın bedelinin önceden peşin olarak ödenmesi veya vadeli olarak ödenmesi söz konusudur. İslam hukukunun müsaade ettiği ticari faaliyetlerden biri olan istisna akdinde bankadan hariç iki tarafın bulunması gerekmektedir (Güney, 2018:64).

İstisna akdi gerçekleştirmek isteyen girişimci öncelikle bir katılım bankasına başvurur. Temin etmek istediği ürünün niteliğini, miktarını, fiyatını ve temin etme süresini bankaya bildirir. Banka girişimcinin istemiş olduğu ürünü üretebilecek potansiyele sahip üreticiye malın siparişini verir. Girişimcinin talebine göre talep edilen malın bedeli peşin veya vadeli olarak üreticiye ödenir. Üretici malın üretimini tamamladıktan sonra banka veya girişimciye malın teslimini gerçekleştirir (Tunç, 2010:151).

Birbirine çok benzeyen selem yöntemi ile istisna akdi yöntemlerinin belli başlı farklarını şu şekilde sıralayabiliriz:

-Selem, istisna akdine göre daha genel mallar için geçerli olup istisna akdinde malın özellikleri girişimci tarafından belirlenmektedir.

-Selem sözleşmesinde talep üreticinin ihtiyacından dolayı doğduğu için nakit ihtiyacı olan üreticiye peşin ödeme yapılır. İstisna akdinde ise istediği malı temin etmek için paraya ihtiyacı olan girişimci adına üreticiden nitelikli mal ödeme karşılığı alınmakta ve peşin ödeme zorunluluğu bulunmamaktadır.

-İstisna akdi sözleşmesinde taraflardan birisi sözleşmenin tarihi sona ermeden önce sözleşmeyi tek taraflı olarak fesih hakkına sahiptir. Ancak selemde sözleşme işleme koyulduktan sonra iki tarafın da fesih hakkı yoktur. Sadece sözleşme işleme koyulmadan önce fesih hakkına sahiplerdir (Akıncı, 2016:60).

İstisna akdi ile girişimci, malının üretilmesi için banka ile ilişki kurarak kendisi için güvence sağlamış olur. Finansman konusunda da desteğe ihtiyacı olan girişimci katılım bankası sayesinde ticari faaliyetlerini gerçekleştirebilmekte ve kazanç sağlamaktadır. Üretici açısından da avantajlı bir durum olan istisna akdi ile üretici, banka aracılığı ile malının alınıp alınmayacağı konusunda tereddüt yaşamaksızın sözleşmeye bağlı olarak malını satıp kar

elde etmektedir. Her iki taraf içinde avantajları olan bu fon kullandırma yöntemi ile üreticiler ve girişimciler desteklenerek ticari faaliyetlere katkı sağlanmaktadır (Yılmaz, 2010:15).

2.3.2.8.Karz-ı Hasen

Katılım bankacılığında yer alan ancak geleneksel bankacılıkta göremeyeceğimiz yöntemlerden birisi olan Karz-ı Hasen; İslam dininin, Müslümanların birbirine zor durumda ve ihtiyaç sahibi iken yardım etmelerini teşviki ile ortaya çıkmış bir yöntemdir. Katılım bankalarının herhangi bir kar veya menfaat beklemeksizin müşterisine vermiş olduğu borç Karz-ı Hasen ismi ile adlandırılır. Müşteriye verilen borç nakit para, değerli maden vb. olabilir. İslam dininin 4 hak mezhebinden biri olan Hanefi dışında Şaafi, Hanbeli ve Maliki mezheplerine göre selem yöntemine konu olan emtialarda Karz-ı Hasen'e konu olabilmektedir (Döndüren, 2014:79).

Karz-ı Hasen için bir nevi sosyal fon demek de mümkündür. İhtiyaç sahiplerinin ölüm, hastalık, eğitim gibi konularda nakit ihtiyaçları olduğu zamanlarda katılım bankaları tarafından ihtiyaçları bir getiri beklenmeksizin borç verme şeklinde giderilebilir. Daha sonra ödemede sorun çekerse ve ödeyemeyeceğine kanaat edilirse bu miktar bankanın sosyal fonlara ayırmış olduğu kısımdan aktarılır (Özsoy, 1987:130).

Karz-ı Hasen yönteminin katılım bankacılığında kullanılması için öncelikle ihtiyaç sahibinin talep etmiş olduğu yardıma gerçekten ihtiyacı olup olmadığı araştırılır. Eğer ihtiyaç sahibi olduğuna kanaat getirilirse bankanın genel kurallarına uygun bir firma olup olmadığı denetlenir. Firmanın uygunluğuna karar verildiyse banka faizsiz ancak geri ödemeli bir şekilde ihtiyaç sahibine kredi sağlar. Ancak banka bunu yaparken kredinin geri ödenebilmesini sağlamak için bir teminat veya kefil isteyebilir (Öztop, 2006:35).

Karz-ı Hasen uygulamasının toplum içinde bir dayanışmayı sağladığı ve sosyo-ekonomik açıdan refah düzeyini artırabileceği düşünülse de; günümüzde hiç kimsenin bir

beklenti olmaksızın tanımadığı bir kişinin ihtiyacını gidermesi gibi bir duruma gerçekte rastlanılmamaktadır. Herkes yatırımlarını belirli bir karşılık bekleyerek değerlendirmek istemekte ve bunun için de birçok imkan sunulmakta olup bu nedenle bu uygulamaya çoğunlukla sıcak bakılmamaktadır. Bu sebeplerden ötürü Karz-ı Hasen uygulamasının istisnai durumlarda sadece birkaç günlük vade ile uygulandığını dile getirmek mümkündür (Çürük, 2013:47).

2.3.2.9.Teverruk

Nakit ihtiyacının karşılanması amacıyla bir kişiden vadeli olarak alınan malın 3. kişiye peşin olarak satılması işlemine teverruk adı verilmektedir. Teverruk işlemi “uluslararası murabaha” olarak da adlandırılmakta olup katılım bankasının uluslararası piyasadan peşin ödeme ile mal alarak kar payı ekledikten sonra müşterilerine vadeli olarak satması ile gerçekleşir. Günümüzde yapılmakta olan teverruk işlemlerinin büyük bir kısmı Londra Metal Borsası’nda yapılmaktadır (Öztürk, 2011:118).

Teverrukun helal veya haram olduğu konusunda İslam dünyasında bir ayrılık vardır. Bir kısım teverrukun haram olduğunu iddia ederken bir kısım ise mübah olduğunu beyan etmektedir. Teverrukun caiz olmadığını iddia eden kesim Hz. Muhammed’in hadislerini kaynak göstererek zor durumda olan kişilere mal satmanın yasaklandığını ifade etmektedir. İslam dini her zaman Müslümanlar arasında dayanışmayı tavsiye ettiğinden dolayı ihtiyaç sahibi olan kişiye borç vererek ona yardımcı olmak yerine vadeli şekilde mal satmanın doğru olmadığı düşünülmektedir. Teverrukun helal olduğunu iddia eden kısım ise; ticaretle uğraşanların her zaman borca ihtiyaç duyabileceğini ancak günümüzde faizsiz şekilde borç bulmanın mümkün olmadığını bundan dolayı kişilerin vadeli şekilde aldıkları malları piyasaya peşin olarak satmalarından herhangi bir sakınca olmadığını ifade etmektedir (Aktepe, 2013:109-110).

Teverruk işleminin dini kurallara uygun olabilmesi açısından dikkat edilmesi gereken kuralları ise şöyle sıralanabilir:

-Gerçekte varlığı tespit edilecek olan malın satıcıdaki diğer mallardan ayırt edilmesi gerekmektedir.

-Satış konusu malın 3. kişiye satışı gerçekleşmeden önce satıcı tarafın mülkiyetine geçirilmesi gerekmektedir.

-Bağlayıcı bir taahhütte bulunulacak ise; bu taahhüdün tek taraflı olması gerekmektedir.

-Sözleşme konusunun kıymetli maden veya döviz olmaması gerekmektedir.

-Malın muhakkak 3.kişiye satılması gerekmekte olup malın ilk satıcısına kesinlikle satılmaması gerekmektedir (Çürük, 2013:43).

2.3.2.10.Tekafül

Türkçe karşılığı “dayanışma” olan tekafül sistemi literatürde “islami sigorta” olarak da adlandırılmaktadır. Teverruk konusunda olduğu gibi tekafül konusunda da İslam dünyasında bir görüş ayrılığından söz etmek mümkündür. Bir kısım tekafülün dini yönden herhangi bir sakıncası olmayan bir güvence olduğunu beyan ederken bu görüşü kabul etmeyen kesim de vardır. Günümüzde birçok alanda faaliyet gösteren sigortacılık işlemlerinin hizmet alanındaki payı katılım bankaları tarafından göz ardı edilemeyecek ölçüde büyüktür. Bu nedenle tekafülün İslam Hukuku otoriteleri tarafından tekrar gözden geçirilerek ortak bir görüşe varılmasında büyük fayda sağlanacağı aşikârdır (Sezal, 2017:1161).

Geleneksel sigortacılık sisteminin bir uyarlaması olarak nitelendirebileceğimiz tekafül sisteminde genel tekafül olarak adlandırılan sistem hayatdışı sigortacılığı yansıtmakta iken aile tekafülü hayat sigortacılığını yansıtmaktadır (Aslan, 2015:99).

Tekafül yöntemiyle belirli bir risk grubunda olan kişilerin bir araya getirilerek karşılaşılabilecek bir risk karşısında zarar minimize edilerek dayanışma içinde olmaları sağlanmaktadır. Tekafül yönteminde kar elde etmek bir öncelik olmamakla birlikte en büyük amaç tekafül sistemine dahil olanların riski paylaşarak ortak garantiyi sağlamaktır. Tekafül sisteminin de geleneksel sigortacılıktaki gibi müşterilerine bazı güvenceler vermesinin yanında aynı zamanda müşterilerinden almış olduğu paralar ile ekonomik faaliyetlerde bulunarak müşterilerinin kar etmesini de sağlamaktadır (Çalık, 2014:98).

2.4 Katılım Bankacılığının Ekonomik Etkileri

Katılım bankacılığının ekonomik büyüme üzerine etkilerini incelediğimizde; her ne kadar mevduat bankalarında toplanan fonların tasarruf sağladığı görülse de bu fonların yeteri oranda krediye dönüşmediği görülmekte ve bu durum da haliyle ekonomik büyümeye bir katkı sağlayamamaktadır. Katılım bankacılığının ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etkiye sahip olması mümkün olsa da şu aşamada yetersiz kaldığı ancak çalışmaların artırılması halinde ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etki yaratacağı ortadadır. Katılım bankacılığının ekonomik büyümeye katkı sağlayabilmesinin yollarından bir tanesi de kendi hukuki zeminini oluşturmastan geçer. Katılım Bankalarının müşterilerine sunduğu ürünlerde riskin büyük bölümünü müşteriye yüklediği ürünlerin sayısını azaltması daha fazla finansman kullanımına sebep olacak bu da ekonomik büyümeye olumlu bir etki sağlayacaktır (Kutlu ve Karamustafa, 2019:3033).

Katılım bankacılığının yoksulluk üzerinde de dolaylı yoldan etkileri olduğunu söylemek mümkündür. Katılım bankaları aracılığıyla ekonomiye kazandırılan atıl fonların sahiplerine kazanç sağlamasını, girişimcilerin kredi ihtiyacını karşılaması ve kurduğu iş nedeniyle istihdam sağlaması, kayıt dışı ekonominin yatırımlar aracılığı ile kayıt altına

alınarak ekonomiye kazandırılması gibi aksiyonlarla yoksulluk üzerine olumlu bir sağlayabilecektir (Arslan, 2017:74).

Katılım bankacılığının istihdam üzerinde de olumlu etkileri vardır. Katılım bankaları fon kullandırma yöntemleri sayesinde reel ekonomiye fon kazandırarak girişimcilerin ve tacirlerin işlerini büyütmelerine fayda sağlamakta, bu da istihdamın üzerinde olumlu bir etkiye yol açmaktadır (Altuntepe, 2021: 98).

Ülkemizde 2005 yılındaki Bankacılık Kanunu’nda yapılan değişiklikten sonra Katılım Bankalarının ülkemiz ekonomisine de farklı katkıları olmuştur. Bu faydalar şu şekildedir:

-Ülkemizdeki katılım bankaları uygun maliyet ve vade ile borçlanma imkânlarını artırmış olup Körfez ülkelerinden sendikasyon kredileri sağlamakta ve bu da ülke ekonomisini canlandırmaktadır. Katılım Bankacılığının fon kullandırma yöntemlerinden biri olan “murabaha” bu hususta önemli rol oynamaktadır. Ülkemizde henüz gelişme aşamasında olan bu model ile 1 milyar dolardan fazla finansman sağlanmıştır.

-Ülkemiz ekonomik darboğazda olduğu dönemlerde dış finansmanlara ihtiyaç duymaktadır. Katılım Bankacılığının fon kullandırma yöntemlerinden biri olan “Sukuk” ile petrol zengini olan körfez ülkelerinden yatırım çekme imkânı doğmakta ve bu da ekonomik sorunlar yaşanan dönemlerde finansal döngüye büyük oranda katkı sağlamaktadır.

-Katılım Bankalarının ülkemizde 2000 – 2015 yılları arasında topladığı ve kullandığı fonların sürekli artış ve gelişme gösterdiği görülmektedir. Buna istinaden ekonomide büyüme ve kalkınmaya olumlu yönde faydaları olduğunu söylemek mümkündür.

-Katılım Bankaları’nın ihtiyaç kredisi tarzında bir hizmeti olmayıp müşterilerine doğrudan nakit para vermemektedir. Katılım Bankaları toplamış oldukları fonlar ile daha

çok ticari hayata aktif olarak girişmekte ve toplanan fonların ekonomiye doğrudan etkisini sağlamaktadır. Katılım Bankalarının hem personel çalıştırması yoluyla hem de reel sektöre kredi sağlamasıyla yatırımların artmasının, istihdama da olumlu bir etkisi olduğunu söylemek mümkündür (Kılıç, 2019:47-48).

Katılım Bankacılığının vergi gelirlerini artırmaya yönelik faydaları olduğunu söylemek de mümkündür. Katılım Bankacılığının en belirgin özelliklerinden olan müşterilerine direkt olarak nakit para vermemesi, tedarikçi firma ya da karşı mülk sahibine ödeme yapması kredinin gerçek kullanılış amacına uygun kullanılmasını sağlamaktadır. Katılım Bankacılığının yaygınlaşması ile kayıt dışı ekonomi azalacaktır. Katılım Bankacılığının bu hizmetlerinden yararlanmak isteyen tacirler yaptıkları tüm işlemleri faturalandırmak zorunda kalacak bu da devletin vergi gelirlerinin artmasına vesile olacaktır. Bu sayede ülkemizin kayıt dışı ekonomiden doğan vergi kaybının bir nebze de olsa önüne geçmesi mümkün olacaktır (Özkan, 2012:30).

Katılım Bankaları finansman ihtiyacı olan firmalara kaynak sağlayarak, karşılığını kardan pay alacak şekilde anlaşarak, geleneksel bankacılığa göre riski daha düşük yatırımları teşvik etmekte olup bu sayede üretimi canlandırmakta ve üretim maliyetlerinin düşmesine de fayda sağlamaktadır (Şahan, 2015:13).

Katılım Bankaları finansal kiralama yöntemi ile makine, teçhizata ihtiyacı olan kobilere ihtiyaç duydukları makine ve teçhizatı kiralayarak kobilerin büyümesine ve gelişmesine fayda sağlamak ve kobilerin de büyüdükçe personel ihtiyacı artmaktadır. Kobilerin personel ihtiyacının artması da dolayısıyla işsizlik sorununa gücü nispetinde çare olarak istihdamı arttırmaktadır (Şimşek, 2019:75).

Katılım Bankalarının işleyiş esası göz önüne alındığında gelirlerini faiz ile değil reel sektöre yaptıkları yatırımlar ve bu yatırımlardan elde edilen karlar ile sağladıkları bilinmektedir. Katılım Bankalarının en önemli avantajlarından biri de kriz dönemlerinden çok etkilenmemeleri ve başarıyla çıkmalarıdır. Bunun sebebi; katılım bankalarının topladıkları fonları faiz vb. alanlarda kullanma gibi imkanı bulunmadığından yine reel sektöre yatırım yapmak zorunda olmaları ve bu sayede üretimi artırmak ile ülkelerin ekonomik krizden dolayı yaşadıkları tahribatı azaltıcı etkisi olduğunu söylemek mümkündür (Arslan, 2017:13).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE SEÇİLMİŞ EKONOMİK DEĞİŞKENLERLE İLİŞKİSİ: TÜRKİYE VE KUVEYT ÖRNEĞİ

Bu bölümde 2013-2018 yılları arasında Kuveyt ve Türkiye’deki Katılım Bankacılığı sistemleri çeşitli göstergeler dâhilinde analiz edilmiştir. Çalışmada ilk önce konu ile ilgili literatür taramasına, daha sonra Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB), Türkiye Bankalar Birliği (TBB), Dünya Bankası, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), The Central Bank of Kuwait (CBK), OECD gibi ulusal veya uluslararası kurum ve kuruluşların verileri ve çalışma ile ilgili gerekli görülen diğer kamu kurum ve kuruluşlardan temin edilen veriler kapsamında Kuveyt ve Türkiye’de Katılım Bankalarının çeşitli büyüklükleri (banka sayısı, şube sayısı, atm sayısı, aktif toplamı ve özkaynak toplamı) betimleyici yöntem kullanılarak analiz edilerek elde edilen sonuçlar yorumlanmıştır.

3.1. Literatür Taraması

Bu başlık altında, Katılım Bankacılığı veya özellikle İslam ülkelerinde yaygın olarak kullanılan tanımlama ile İslami Finans, akademik alanda yapılan çok sayıda çalışma yer almakta olup söz konusu çalışmalardan ulaşılan sonuçlara yer verilmiştir.

Kutval (2014), “Katılım Bankacılığının Gelişimi ve Türkiye Örneği” başlıklı isimli çalışmada; katılım bankacılığının temellerinin 1963 yılında Mısır’da atıldığını, Türkiye’de ise 1983 yılında özel finans kurumları adı altında faaliyet göstermeye başladığını, bu kurumların dünyada genel olarak İslami Bankacılık olarak anıldığını, geleneksel bankacılığa nazaran henüz yeni sayılan katılım bankacılığının ülkemizde 2008 krizinden sonra daha fazla ilgi görmeye başladığını, yapmış olduğu anket çalışması ile elde ettiği bulgulara göre; katılım bankalarının kendilerinin ifade etme konusunda, fon

kullandırma yöntemlerinin geliştirilmesi konusunda ve nakit finansman sağlayabilecekleri konusunda çalışmalar yapılması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Tuhan (2014), “Katılım Bankacılığı ve Türkiye Uygulamaları” başlıklı çalışmasında; dünya ekonomisinin gelişimine paralel olarak finansal piyasalar ve bankacılık sektörünün de büyüdüğünü, son zamanlarda bankacılık sektöründeki önemli atılımlardan birinin de katılım bankacılığı olduğunu, bu kurumların Türkiye’de ilk olarak özel finans kurumu olarak faaliyet gösterse de daha sonra katılım bankaları adı aldığını, faiz uygulaması olmaması nedeniyle geleneksel bankacılığa göre farklı ürünler sunduğunu ve bunun da ülkemizde oldukça rağbet gördüğünü, katılım bankacılığının sadece ülkemizde değil dünyada da gittikçe büyüyen bir yapıya sahip olduğunu ve gelecek vadettiğini ifade ederek; katılım bankalarının kuruluş amacının ülkemizde insanların inançları nedeniyle geleneksel bankalara götürmedikleri “yastık altı” olarak bilinen birikimlerini faizsiz sistem ile çalışan katılım bankalarına yatırarak ekonomiye kazandırılmasının olduğu, katılım bankacılığı konusunda halkın çoğunluğunun henüz yeterli bilgiye sahip olmadığı, tanıtım konusunda yetersiz kalındığı, yeterli teknolojik, altyapı vb. çalışmaların artırılması durumunda sadece Müslümanların değil Müslüman olmayanların da yatırımlarının çekilebileceği ve bunun ekonomimize büyük katkı sağlayacağı sonucuna ulaşmıştır.

Ustaoglu (2014), “Türkiye’de Katılım Bankacılığı Sektördeki Yeri ve Önemi” başlıklı çalışmasına; ülkemizde katılım bankacılığı olarak anılan kurumların dünyada faizsiz bankacılık adı altında ilk olarak 1976 yılında Mısır’da faaliyete başladığını, ilk zamanlar sadece Müslüman çoğunluklu ülkelerde faaliyet gösterse de zamanla tüm dünya çapında faaliyet göstermeye başladığını, ülkemizde ilk olarak 1983 yılında çıkartılan kanun hükmünde kararname ile “Özel Finans Kurumu” adı altında faaliyetlerine başladığını ancak

daha sonra 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’nda yapılan değişiklik ile bu kurumların katılım bankacılığı ismini aldığını, 2001 yılından sonra katılım bankalarının büyük bir sıçrayış göstererek geleneksel bankacılık ile rekabet edebilir hale geldiğini ifade ederek; 4 tane katılım bankası ve 4 tane orta büyüklükteki geleneksel bankalar arasında yapmış olduğu karşılaştırmada 2008 yılındaki küresel kriz sonrası katılım bankalarının geleneksel bankalara göre daha iyi bir performans sergilediği, katılım bankalarının krizden, geleneksel bankalara göre daha az etkilendiği, katılım bankalarının çalışmalarını bu kararlılıkla ve azimle devam ettirmesi halinde bankacılık sektöründeki payını artıracak sonucuna ulaşmıştır.

Kelleroğlu (2017), “Katılım Bankacılığı Sistemi ve Türkiye’de Katılım Bankacılığı” başlıklı çalışmasında; halkın çoğunluğu Müslüman olan ülkelerde İslam’da faizin yasak olması ve geleneksel bankacılık sisteminin de faiz üzerine kurulu olması nedeniyle alternatif bir arayış içine girildiği ve bunun sonucunda katılım bankalarının kurulduğunu, katılım bankalarının kuruluşu ile atıl kaynakların ekonomiye kazandırıldığını, katılım bankacılığının günümüzde Müslüman çoğunluklu ülkelerle birlikte tüm dünyada yaygınlaşmaya başladığını ve geleneksel bankacılıkla rekabet edebilecek düzeye geldiğini, Türkiye’de faaliyet gösteren 2’si kamu olmak üzere toplam 5 adet katılım bankası olduğunu ancak piyasaya yeni aktörlerin katılacağı yönünde bir beklenti olduğunu ifade ederek; katılım bankacılığının aktif olarak faaliyet gösterdiği ülkeler içinde ülkemizin son yıllarda büyük bir atılım yaptığı, bankacılık sektörü için bir gelecek vadettiği ancak dağıtmış olduğu kar oranlarının geleneksel bankacılığın faiz oranları ile hemen hemen aynı olmasının negatif bir etki sağladığı, tanıtım konusunda yetersiz kaldığı ancak tanıtımın daha iyi yapılması, nitelikli personel yetiştirilmesi ve kurum kültürünün oluşturulması halinde beklenen pazar payına sahip olabileceği sonucuna varmıştır.

Güney (2018), “Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulamaları ve Kamunun Katılım Bankacılığı’ndaki Rölü ve Girişiminin Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmada; dünya genelinde ekonomik sistemin faize dayalı olduğunu, İslami düşüncenin ise faize karşı olması nedeniyle Müslüman nüfus ağırlıklı ülkelerde faizsiz bankacılık yönünde çalışmalar yapıldığını, ülkemizde faizsiz bankacılığın 1980’li yıllarda faaliyet göstermeye başladığını, katılım bankacılığının Türk Bankacılık Sektörü’ndeki payının günümüzde %5’lere ulaştığını, halkın katılım bankacılığına ilgisi nedeniyle devlet tarafından katılım bankacılığının desteklenmesi amacıyla 2 adet kamu katılım bankası açıldığını ve bunun katılım bankacılığına önemli katkıları olacağının tespit edildiğini belirterek 3 adet özel katılım bankası ve 2 adet katılım bankasının şube sayısı, personel sayısı, kar payları gibi verilerin 2016 yılı ile 2017 yılının 4. Çeyreği arasında artış gösterdiği ve kamu katılım bankalarının katılım bankacılığı sektörüne pozitif bir katkı sağladığı sonucuna varmıştır.

Koçak (2018), “Katılım Bankacılığı ile Mevduat Bankacılığın Karşılaştırılması” başlıklı çalışmada; dünya ekonomisinin gelişimine bağlı olarak finans ve bankacılık sektörünün de gelişmekte olduğunu ve buna bağlı olarak katılım bankacılığının Türkiye’de ki faaliyetlerini artırdığını, dünyadaki bankacılık sektöründe kendisine geniş bir faaliyet alanı bulan katılım bankacılığının stratejik ve siyasi konumu da göz önüne alındığında ülkemizin bu yenilikçi çalışmadan uzak kalmasının düşünülemeyeceğini, İslam’ın faizi yasaklaması nedeniyle ülkemizdeki Müslüman çoğunluğun fonlarının atıl kaldığını ancak katılım bankacılığının gelmesi ile bu fonların da ekonomiye kazandırıldığını, ülkemizde faaliyet gösterilen 5 katılım bankasının bankacılık sektöründeki payının %5’e ulaştığını, katılım bankalarının doğru aksiyonlar ile hedeflerine ulaşmasının mümkün olduğunu ifade ederek; dünyada bazı ülkelerin bankacılık faaliyetlerini sadece katılım bankacılığı ile yürüttüğünü bazı bankaların ise hem geleneksel bankacılık hem de katılım bankacılığı ile

yürüttüğü, ülkemizde katılım bankacılığının devlet tarafından desteklenmesinin bir amacının da faizsiz bankacılığa önem veren Arap ülkelerindeki sermayenin ülkemize çekilmesi amacı güttüğü, ülkemizin lineer büyüme ile hedeflenen büyüme oranlarını yakalamasının zor olduğu bu nedenle faizsiz bankacılık ile bir sıçramanın bu konuda büyük faydası olacağı ve ülkemizin jeopolitik konumu itibarıyla İslam ülkeleri içinde İslami Finans Merkezi olmak için en uygun ülke olduğu ancak bunun için katılım bankacılığı konusunda daha fazla çalışma yapılması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Sürücü (2018), “İslami Finans: Malezya ve Türkiye Karşılaştırması” isimli çalışmasında; 1983 yılının İslami Finans konusunda hem Malezya hem Türkiye’de ilk adımların atılmasını sebebiyle mühim olduğunu, bu iki ülkenin İslami Finans alanında aynı zamanda girişimde bulunmasına rağmen Malezya’nın İslami Finans göstergelerinin Türkiye’nin çok üzerinde olduğunu, daha önce bu konuyla ilgili kapsamlı bir çalışma yapılmamış olması sebebiyle makale, kitap ve tezlerden faydalandığını, çalışma sonucunda İslami Finans’ta gelişme sağlayabilmek için hükümetin ve merkez bankasının desteklerinin önem teşkil ettiğini, Türkiye’nin Malezya’ya göre geçte olsa atmış olduğu adımların bu alanda gelişmeye niyetli olduğunun anlaşıldığını belirterek; 2006-2016 yılları arasında katılım bankacılığının bankacılık sektöründeki payının her iki ülkede de yaklaşık 2 katına çıktığı ancak her ne kadar artış miktarı aynı olsa da oransal olarak katılım bankacılığı konusunda Malezya’nın Türkiye’den çok daha ileride olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Dikmen (2019), “Katılım Bankacılığı ve Türkiye Ekonomisine Etkileri” başlıklı çalışmasında; faizsiz bankacılığın dünyada ilk olarak 1960’lı yıllarda Mısır’da kurulduğunu (Zaim, 2010) ve 1971’de tüm dünyada adını duyurduğunu, Türkiye’de ise 1985 yılında faaliyet göstermeye başladığını ancak ilk olarak finans kurumları aracılığı ile faaliyetlerini

yürüttüğünü, 2005 yılında 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nda yapılan değişiklik ile 2006 yılı ve sonrasında katılım bankası ismini almaya başladığını, yapılan anket çalışması ile katılım bankacılığına gereken ilginin gösterilmemesinin nedenlerinin müşterilere tam bilgi verilememesi olduğunu, dini sebepler nedeniyle geleneksel bankacılık kullanmayan müşterilerin fonlarının katılım bankacılığında değerlendirilerek atıl olmaktan kurtarıldığını ve ekonomiye de katkısı olduğunu ifade ederek; katılım bankacılığının Türkiye ekonomisine katkıları olduğu ancak henüz yeterli beklentiyi karşılamadığı, ürün çeşitliliğinin artırılması ve bankanın çalışma prensibi konusunda gerekli tanıtımların yapılması durumunda beklenen pazar payına sahip olunabileceği sonucuna varmıştır.

Kılıç (2019), “Katılım Bankacılığının Finansal Sektöre Katkısı: Türkiye Örneği” başlıklı çalışmasında; Türkiye’deki katılım bankacılığının, bankacılık ve finansal sisteme etkisinin incelendiğini, “BDDK”, “TKBB” ve “TÜİK” tarafından yayınlanan ikincil verilerden faydalandığını, katılım bankacılığının Türkiye’de henüz yeterli büyüklüğe ulaşmadığını ancak finansal sistemde önemli bir alternatif olduğunun anlaşıldığını, güncel olarak paylaşılan bilgiler ile katılım bankacılığının finansal sektör üzerindeki etkisinin tam olarak saptanamadığını bu nedenle katılım bankalarının ve “TKBB” nin daha geniş bilgiler paylaşması gerektiğine vurgu yaparak; katılım bankalarının internet bankacılığı işlemlerinin, ATM sayılarının, kredi kartı sayılarının 2010 yılından itibaren artış gösterdiği, Bank Asya’nın kapatılması ile sayılarda ciddi düşüşler gerçekleştiğini ancak 2016 yılından sonra tekrar bir artış eğiliminde olduğunu belirterek katılım bankalarının finans sektörüne katkı sağladığı ancak henüz yeterli düzeye gelemediği, gerekli güvenin sağlanması halinde istenilen pazar payına ulaşılabilceği sonucuna ulaşmıştır.

Şimşek (2019), “Katılım Bankacılığı ve Türkiye Ekonomisine Katkıları” başlıklı çalışmada; katılım bankalarının dini sebepler nedeniyle günümüzdeki tercih edilirlilik oranının yüksek olduğunu, atıl fonların katılım bankacılığı ile ekonomiye kazandırıldığını, katılım bankalarının müşterilere sunduğu ürün çeşitliliğinin geleneksel bankalara göre daha az olması nedeniyle geleneksel bankacılığın alternatifi olmaktan çok tamamlayıcısı konumunda olduğunu, körfez ülkelerinde 1960’lı yıllarda faaliyete geçse de ülkemizde 1980’lerden sonra faaliyete geçtiğini, katılım bankalarının küçük ve orta büyüklükteki işletmeleri finanse ederek ekonominin büyümesine önemli ölçüde katkı sağladığını vurgulayarak; katılım bankacılığının kuruluşundan itibaren bankacılık sektöründeki payının %5 dolaylarında kaldığını bunun sebeplerinin; siyasi, teknoloji konusundaki yetersizlikleri ve katılım bankaları personellerinin niteliklerinin artırılması olduğunu ancak bunların gelişimi için oldukça çaba sarf edildiği sonucuna ulaşmıştır.

Kutlu ve Karamustafa, (2019), “Katılım Bankalarının Ekonomik Büyümede Rolü: Mevduat Bankaları İle Karşılaştırmalı Bir Analiz” başlıklı çalışmalarında; katılım bankacılığının ekonomik büyümeye katkı sunabilmesi için öncelikle kendi hukuki zeminine sahip olması gerekmekte olduğu, hukuki zemin oluştuktan sonra finansman yöntemi olarak geliştirilen ürünlerde riskin karşı tarafa yüklendiği ürünlerin sayısının azaltılması gerektiği, katılım bankalarının kendi bünyelerinde kurulan danışmanlık kurullarının da şeffaflık ve standart ölçütler konusunda hassasiyet oluşturmakta olduğu, merkezi bir danışma kurulunun Katılım Bankacılığı gelişimine katkı sağlayabileceği, denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi ile de katılım bankalarına fon akışının daha sağlıklı olacağı ve bu fonların ekonomik büyümeye katkı sağlamak amacıyla kullanılabileceği sonucuna ulaşmışlardır.

Altuntepe, (2021), “Katılım Bankacılığının Fon Kullandırma İşlemlerinin İstihdam Üzerine Etkilerinin Analizi” adlı çalışmada; katılım bankacılığının uygulamış

olduğu fon kullandırma yöntemlerinin, özellikle uzun dönemde istihdamı artırmakta olduğu, elde edilen bu sonucun katılım bankacılığına yönelik literatürde daha önce yapılmış olan ekonometrik çalışmalarla da uyumlu olduğunun anlaşıldığı, daha önce yapılan çalışmalarda katılım bankacılığı faaliyetlerinin ekonomik büyümeyi artırdığının tespit edildiği, gerçekleştirilen bu çalışmada ise istihdamı artırdığının ortaya çıktığı, dolayısı ile katılım bankacılığı faaliyetleri ve işlemleri makroekonomik değişkenleri pozitif yönde etkilemekte olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Arslan (2021), “Katılım Bankacılığı Sisteminin Türkiye Ekonomisine Katkıları” adlı çalışmasında; katılım bankacılığının yoksulluk üzerinde de dolaylı yoldan etkilerinin mümkün olduğunu, katılım bankaları aracılığıyla ekonomiye kazandırılan atıl fonların sahiplerine kazanç sağlamasını, girişimcilerin kredi ihtiyacını karşılaması ve kurduğu iş nedeniyle istihdam sağlaması, kayıt dışı ekonominin yatırımlar aracılığı ile kayıt altına alınarak ekonomiye kazandırılması gibi aksiyonlarla yoksulluk üzerine olumlu bir katkı sağlayabileceği sonucuna ulaşmıştır.

Tunay (2016), “İslami Bankacılık ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkileri” adlı çalışmasında; geleneksel bankacılık ve katılım bankacılığıyla ilgili birçok çalışma yapıldığı, yapılan çalışmalarda katılım bankalarının finansal işlemleri geleneksel bankalara göre daha aktif biçimde yaptığının anlaşıldığı, genel olarak birkaç ülkenin karşılaştırması yapılmış olmakla katılım bankacılığının geniş bir coğrafyada etkin olduğu göz önüne alınarak katılım bankalarının etkisini anlayabilmek için bu araştırmaların geniş çaplı olmasının gerektiği, ekonominin büyümesi ile birlikte tasarrufların arttığı ve bunların da yatırımlara dönüşmesinde katılım bankalarının önemli rol oynadığı sonucuna ulaşmıştır.

Literatüre göre Türkiye ve Kuveyt'te katılım bankacılığının büyüme oranı, gelir dağılımı ve sosyal refah düzeyi gibi değişkenlerle ilişkisini inceleyen bir çalışmaya rastlanılmamış olup bu çalışma bu yönüyle literatüre iyi katkı yapmıştır.

3.2. Katılım Bankacılığının Karşılaştırılması: Türkiye – Kuveyt

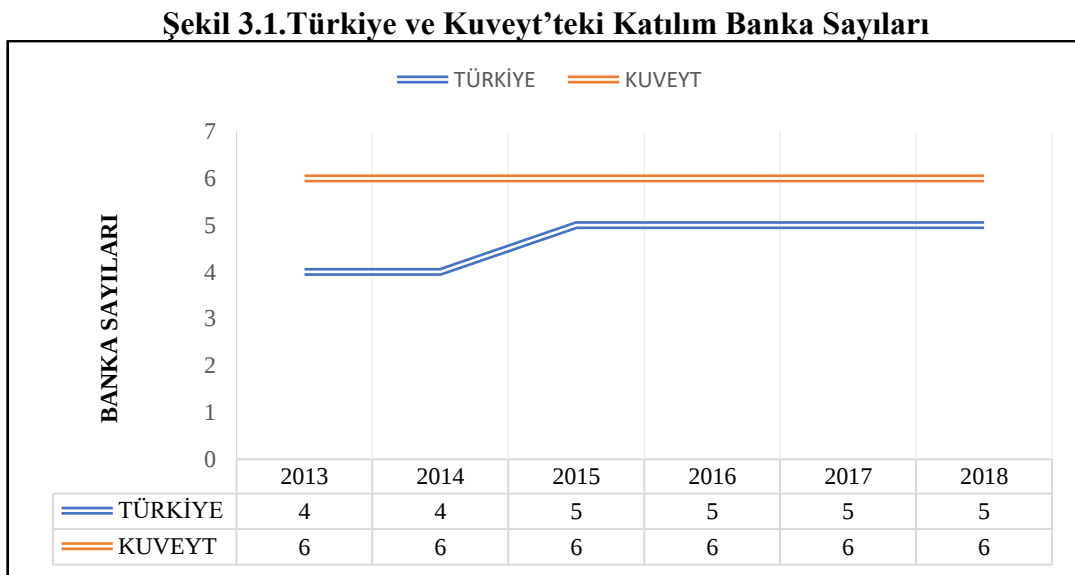
Katılım Bankacılığı olarak adlandırılan uluslararası alanda ise Faizsiz Bankacılık veya İslami Bankacılık olarak adlandırılan faizsiz finans sistemi, inançları gereği faize karşı olanların yatırımlarını ve birikimlerini değerlendirebileceği finans kurumları olarak 1960'li yıllardan itibaren dünyada, 1980'li yıllardan itibaren ise Türkiye'de finans sektörü içinde yerini almıştır. Türkiye'de genel olarak Katılım Bankacılığı olarak adlandırılan sistem, genel olarak İslam dini mensupları tarafından tercih edilse de son yıllarda Müslüman olmayan kesimin de ilgisini çekmeye başlamış ve finans sektörü içindeki pazar payını artırmıştır.

Finansal sektöre ilk girişini Ortadoğu Ülkeleri'nde yapan Katılım Bankacılığı petrol zengini İslam Ülkeleri'nin faize karşı sıcak bakmaması nedeniyle sektöre girişinden itibaren ilgiyle karşılanmış ve gerek bireylerin gerek şirketlerin gerekse ülkelerin yatırım ve birikim için ilk tercih ettikleri kurumlar haline gelmiştir. Katılım Bankaları'na ilginin yüksek olması nedeniyle finans sektöründeki payları hızla yükselerek kısa bir süre içinde kayda değer bir pazar payına sahip olmuşlardır. Katılım Bankaları'na en çok ilginin Malezya, Endonezya, Katar, Suudi Arabistan ve Kuveyt'te olduğu görülmektedir. Müslüman nüfusun “yastık altı” olarak tabir edilen birikimlerini ekonomiye kazandırmak amacıyla kurulan katılım bankaları atıl birikimlerin ekonomiye kazandırılması konusunda büyük fayda sağlamıştır (Sümer ve Onan, 2015:300).

Türkiye’de Özel Finans Kurumu adı altında faaliyetine başlayan kurumlar 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’nda 2006 yılında yapılan değişiklik ile Katılım Bankası ismini almış ve faizsiz çalışma yöntemi nedeniyle oldukça ilgi görmüştür (Şekeroğlu ve Özer, 2017:18). Türkiye’de faaliyetlerine 1980’li yıllarda başlayan katılım bankacılığı, Ortadoğu ülkelerine göre henüz yeni sayılabilecek durumdadır. Türkiye’de katılım bankacılığının sektör içindeki pazar payının halen başlangıç seviyesinde olduğu söylenebilir. Yakın zamanda katılım bankacılığında yaşanan gelişmelerle birlikte, dünya çapında yaşanan krizlerden çalışma prensiplerinden dolayı az derecede etkilenmeleri, katılım bankalarına ilgiliyi arttırmıştır (Pehlivan, 2019: 298). Bu açıdan katılım bankacılığı sisteminin daha gelişmiş seviyede olduğu körfez ülkeleri içerisinde önemli yere sahip olan Kuveyt ile Körfez ülkelerine kıyasla daha başlangıç seviyesinde olan Türkiye’ye ait çeşitli verilerin yıllar içerisindeki gelişimi karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

3.2.1. Türkiye ve Kuveyt’teki Katılım Bankası Sayılarının Karşılaştırılması

Şekil 3.1’de 2013-2018 yılları arasında Türkiye ve Kuveyt’te faaliyet gösteren Katılım Banka sayısına ait bilgiler verilmiştir.

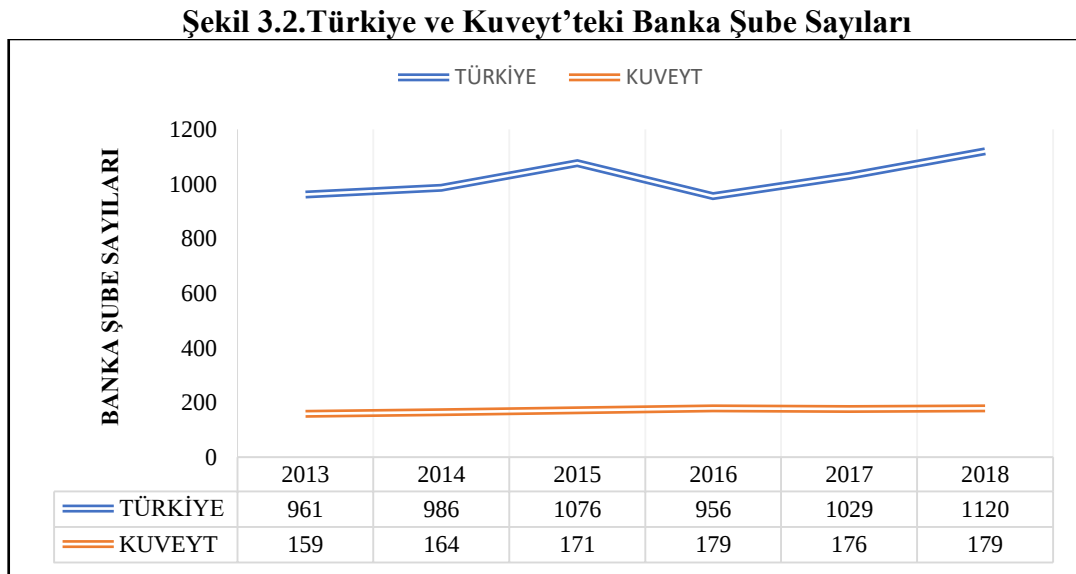

Kaynak: Islamic Financial Services Board

Şekil 3.1 incelendiğinde 2013-2018 döneminde Kuveyt'te faaliyet gösteren Katılım Banka sayısının tüm yıllarda aynı olduğu ve altı adet katılım bankasının Kuveyt'te faaliyet gösterdiği görülmektedir. Aynı dönem içerisinde Türkiye'de faaliyet gösteren Katılım Banka sayısının 2013-2014 yıllarında dört adet olduğu, 2015 yılından sonra ise beşe yükseldiği görülmektedir. Şekil 3.1'e göre 2013-2018 yılları arasında Türkiye ve Kuveyt'te faaliyet gösteren Katılım Banka sayısı kıyaslandığında Türkiye'nin Kuveyt'te göre geride kaldığı görülmektedir.

3.2.2. Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankası Şube Sayılarının Karşılaştırılması

Şekil 3.2'de 2013-2018 yılları arasında Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının ülkedeki şube sayılarına ait bilgiler verilmiştir.

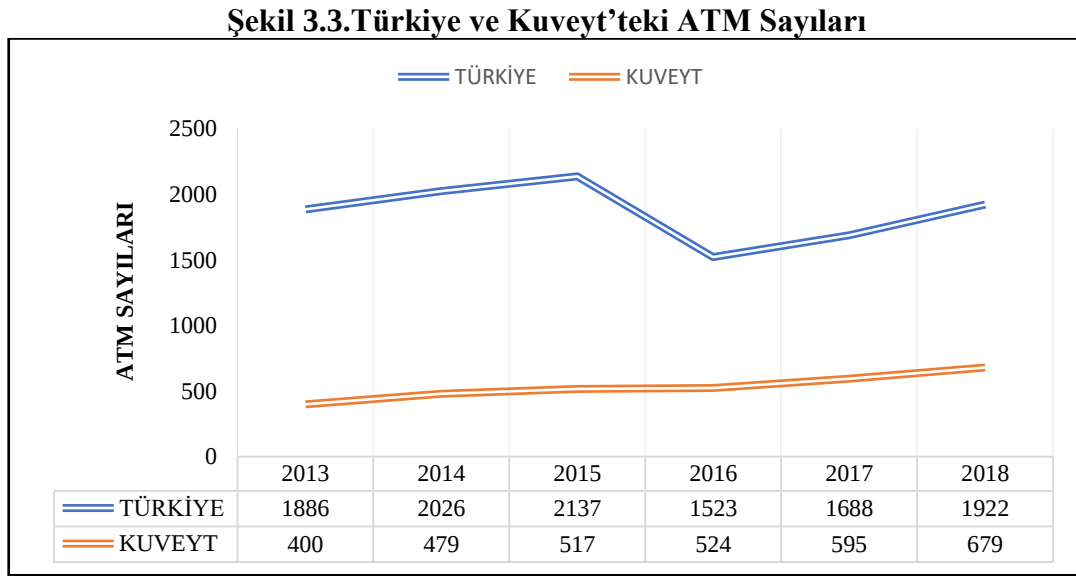
Kaynak: Islamic Financial Services Board

Şekil 3.2 incelendiğinde Kuveyt'te 2013 yılında 159 Katılım Banka şubesi bulunurken, 2014 yılında 164, 2015 yılında 171, 2016 yılında 179, 2017 yılında 176 ve 2018 yılında ise 179 Katılım Banka şubesi bulunduğu görülmektedir. Aynı dönem için Türkiye'de katılım banka şube sayısı ise şu şekildedir: 2013 yılında 961, 2014 yılında 986, 2015 yılında 1076, 2016 yılında 956, 2017 yılında 1029, 2018 yılında ise 1120 olduğu görülmektedir.

2013-2018 yılları arasında Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının ülkedeki şube sayılarının kıyaslandığı Şekil 3.2'ye göre Kuveyt'in Türkiye'nin gerisinde kaldığı dikkat çekmektedir.

3.2.3. Türkiye ve Kuveyt'teki ATM Sayılarının Karşılaştırılması

Şekil 3.3'te 2013-2018 yılları arasında Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının ülkedeki ATM sayılarına ait bilgiler verilmiştir.

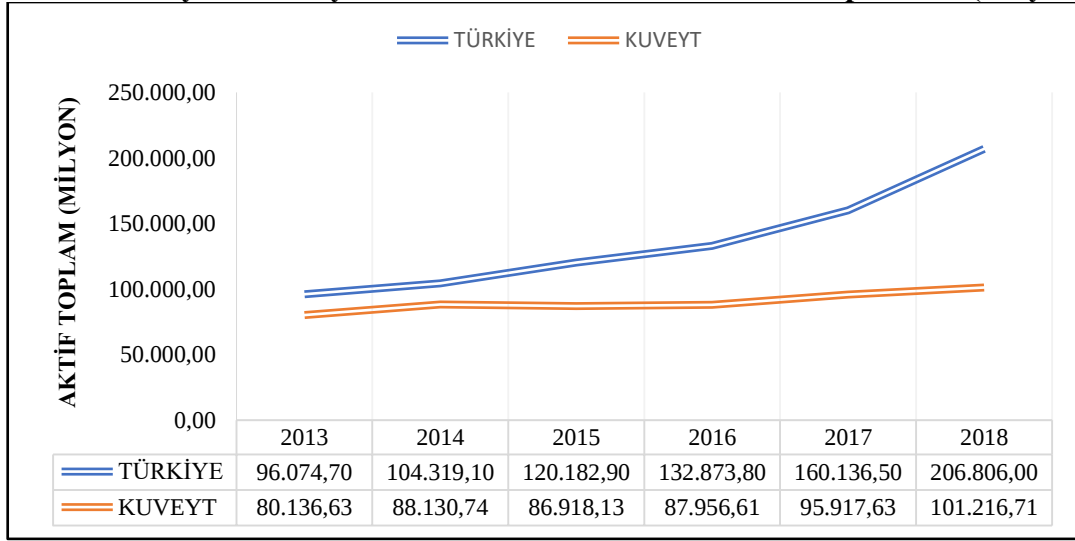
Kaynak: Islamic Financial Services Board

Şekil 3.3 incelendiğinde Kuveyt'te 2013 yılında 400 Katılım Bankasının ATM'si ülkede bulunurken, 2014 yılında 479, 2015 yılında 517, 2016 yılında 524, 2017 yılında 595 ve 2018 yılında ise 679 Katılım Bankasının ATM'sinin bulunduğu görülmektedir. Aynı dönem için Türkiye'de yer alan Katılım Bankasının ATM' sayısı ise şu şekildedir: 2013 yılında 1886, 2014 yılında 2026, 2015 yılında 2137, 2016 yılında 1523, 2017 yılında 1688, 2018 yılında ise 1922 olduğu görülmektedir. 2013-2018 yılları arasında Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının ülkedeki ATM sayılarının kıyaslandığı Şekil 3.3'e göre Kuveyt'in Türkiye'nin gerisinde kaldığı dikkat çekmektedir.

3.2.4. Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının Aktif Toplamlarının Karşılaştırılması

Şekil 3.4'te 2013-2018 yılları arasında Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının aktif toplamlarına ait bilgiler verilmiştir.

Şekil 3.4. Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının Aktif Toplamları (Milyon \$)

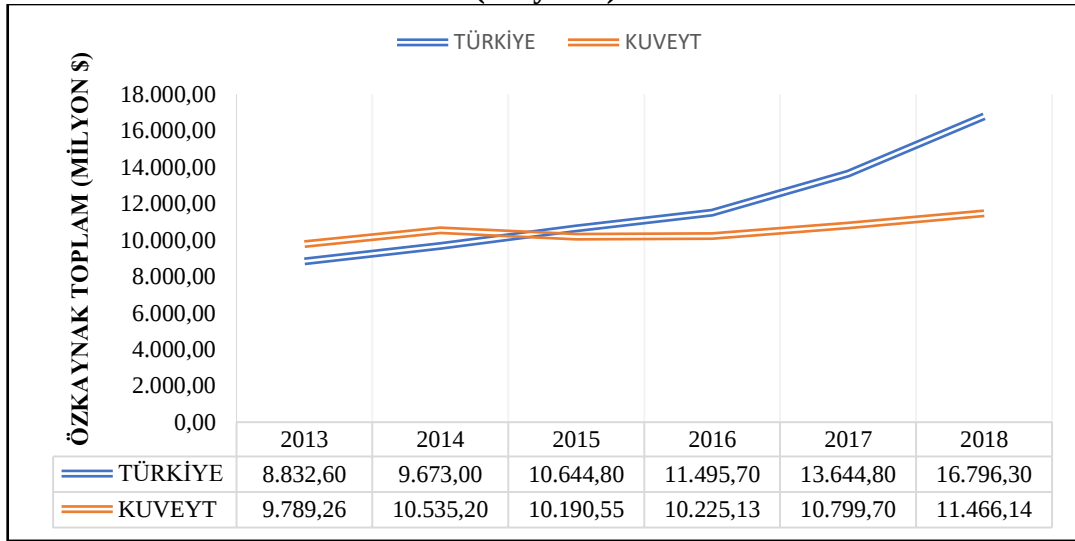
Kaynak: Islamic Financial Services Board

Şekil 3.4 incelendiğinde Kuveyt'te faaliyet gösteren Katılım Bankalarının aktif toplamı 2013 yılında 80,136 milyon \$ iken, 2014 yılında 88,130 milyon \$, 2015 yılında 86,918 milyon \$, 2016 yılında 87,956 milyon \$, 2017 yılında 95,917 milyon \$ ve 2018 yılında ise 101,217 milyon \$ olduğu görülmektedir. Aynı dönem için Türkiye'de faaliyet gösteren Katılım Bankalarının aktif toplamı ise şu şekildedir: 2013 yılında 96,074 milyon \$, 2014 yılında 104,319 milyon \$, 2015 yılında 120,182 milyon \$, 2016 yılında 132,873 milyon \$, 2017 yılında 160,136 milyon \$, 2018 yılında ise 206,806 milyon \$ olduğu görülmektedir. 2013-2018 yılları arasında Türkiye ve Kuveyt'te faaliyet gösteren Katılım Bankalarının aktif toplamlarının kıyaslandığı Şekil 3.4'e göre Kuveyt'in Türkiye'nin gerisinde kaldığı dikkat çekmektedir.

3.2.5. Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının Özkaynak Toplamlarının Karşılaştırılması

Şekil 3.5'de 2013-2018 yılları arasında Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının özkaynak toplamlarına ait bilgiler verilmiştir.

Şekil 3.5. Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının Özkaynak Toplamları (Milyon \$)

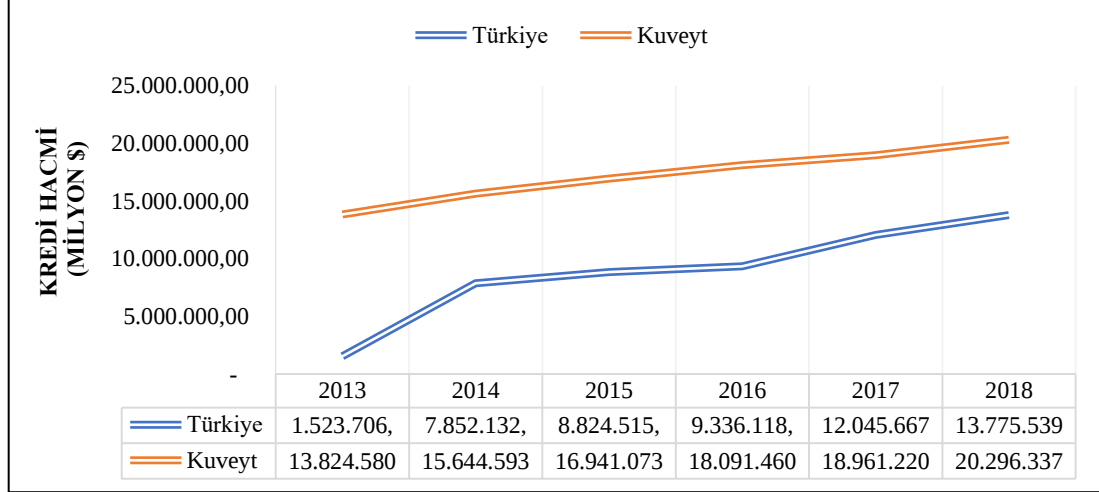
Kaynak: Islamic Financial Services Board

Şekil 3.5 incelendiğinde Kuveyt'te faaliyet gösteren Katılım Bankalarının özkaynak toplamları 2013 yılında 9,789 milyon \$ iken, 2014 yılında 10,535 milyon \$, 2015 yılında 10,190 milyon \$, 2016 yılında 10,255 milyon \$, 2017 yılında 10,799 milyon \$ ve 2018 yılında ise 11,466 milyon \$ olduğu görülmektedir. Aynı dönem için Türkiye'de faaliyet gösteren Katılım Bankalarının özkaynak toplamları ise şu şekildedir: 2013 yılında 8,832 milyon \$ iken, 2014 yılında 9,673 milyon \$, 2015 yılında 10,644 milyon \$, 2016 yılında 11,495 milyon \$, 2017 yılında 13,644 milyon \$ ve 2018 yılında ise 16,796 milyon \$ olduğu görülmektedir. Şekil 3.4 incelendiğinde bir husus dikkat çekmektedir. 2013 ve 2014 yıllarında Türkiye'de faaliyet gösteren Katılım Bankalarının özkaynak toplamlarının Kuveyt'te faaliyet gösteren Katılım Bankalarının özkaynak toplamlarından düşük olduğu ve 2015 yılından sonra ise artan bir trend gösterdiği dikkat çekmektedir.

3.2.6. Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının Kredi Hacimlerinin Karşılaştırılması

Şekil 3.6'da 2013-2018 yılları arasında Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının kredi hacimlerine ait bilgiler verilmiştir

Şekil 3.6. Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının Kredi Hacimleri (Milyon \$)

Kaynak: Islamic Financial Services Board, TCMB

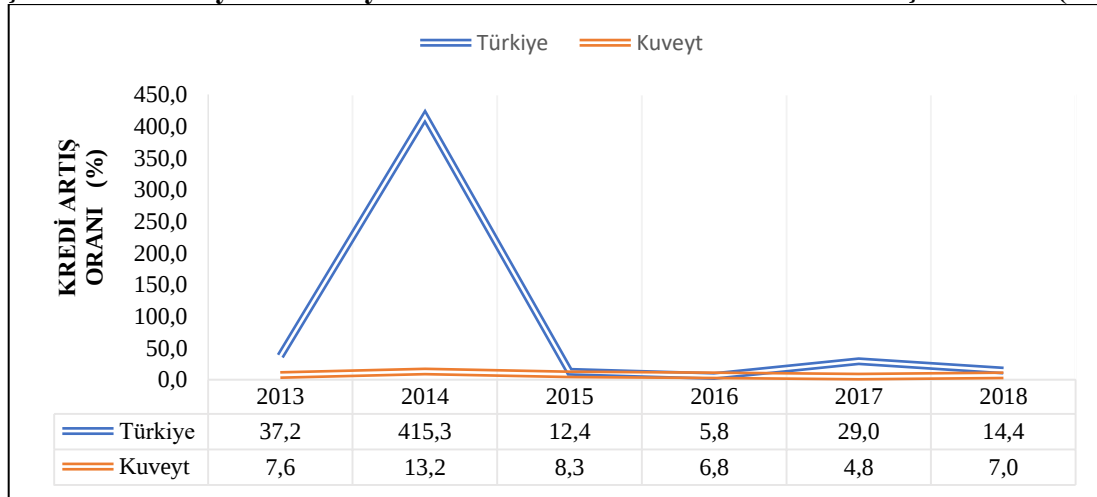
Şekil 3.6 incelendiğinde Kuveyt'te faaliyet gösteren Katılım Bankalarının kredi hacmi 2013 yılında 13,824 milyon \$ iken, 2014 yılında 15,644 milyon \$, 2015 yılında 16,941 milyon \$, 2016 yılında 18,091 milyon \$, 2017 yılında 18,961 milyon \$ ve 2018 yılında ise 20,296 milyon \$ olduğu görülmektedir. Aynı dönem için Türkiye'de faaliyet gösteren Katılım Bankalarının kredi hacimleri ise şu şekildedir: 2013 yılında 1,523 milyon \$, 2014 yılında 7,852 milyon \$, 2015 yılında 8,824 milyon \$, 2016 yılında 9,336 milyon \$, 2017 yılında 12,045 milyon \$, 2018 yılında ise 13,775 milyon \$ olduğu görülmektedir. 2013-2018 yılları arasında Türkiye ve Kuveyt'te faaliyet gösteren Katılım Bankalarının kredi hacimleri kıyaslandığında Şekil 3.6'ya göre Türkiye'nin Kuveyt'in gerisinde kaldığı görülmektedir. Şekilde 3.6'daki dikkat çeken bir husus ise; 2013-2014 dönemine ait Türkiye'de faaliyet gösteren Katılım Bankalarının kredi hacimlerinin yaklaşık % 400 oranında artış

göstermesidir. Her ne kadar Türkiye'nin rakamsal olarak Kuveyt'ten geri kaldığı görülse de; Türkiye'nin artış oranının ciddi boyutta olduğu anlaşılmaktadır.

3.2.7. Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının Kredi Artış Oranlarının Karşılaştırılması

Şekil 3.7'de 2013-2018 yılları arasında Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının kredi artış oranlarına ait bilgiler verilmiştir.

Şekil 3.7. Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının Kredi Artış Oranları (%)

Kaynak: Islamic Financial Services Board, TCMB

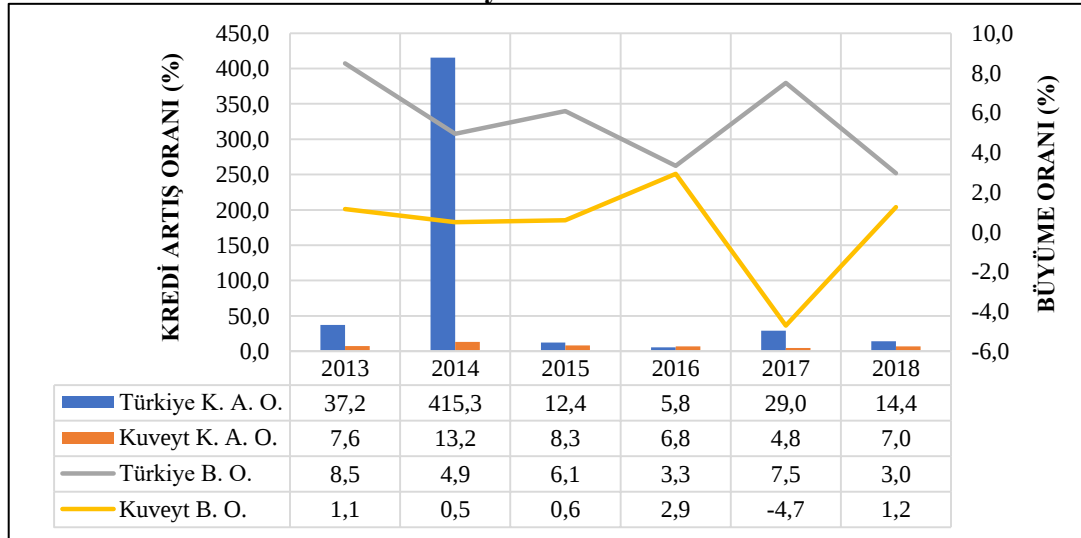
Şekil 3.7 incelendiğinde Kuveyt'te faaliyet gösteren Katılım Bankalarının kredi artış oranları 2013 yılında % 7.6 iken, 2014 yılında %13.2, 2015 yılında % 8.3, 2016 yılında % 6.8, 2017 yılında % 4.8 ve 2018 yılında ise % 7.0 olduğu görülmektedir. Aynı dönem için Türkiye'de faaliyet gösteren Katılım Bankalarının kredi artış oranları ise şu şekildedir: 2013 yılında % 37,2 iken, 2014 yılında %415.3 2015 yılında % 12.4, 2016 yılında % 5.8, 2017 yılında % 29 ve 2018 yılında ise % 14.4 olduğu görülmektedir. Şekil 3.7 incelendiğinde bir husus dikkat çekmektedir. 2013-2014 dönemine ait Türkiye'de faaliyet gösteren Katılım Bankalarının kredi hacimlerinde yaklaşık % 415.3 oranında çok büyük bir artış gerçekleştiği görülmekte olup ilerleyen dönemlerde bu seviyenin çok altında bir artış gerçekleştiği

görülmektedir. İki ülke kıyaslandığında Türkiye’de faaliyet gösteren Katılım Bankalarının kredi artış oranlarının 2013-2018 döneminde Kuveyt’te faaliyet gösteren Katılım Bankalarının kredi artış oranlarından daha yüksek bir kredi artış oranına sahip olduğu şekil 3,7’den anlaşılmaktadır.

3.2.8. Türkiye ve Kuveyt’teki Katılım Bankalarının Kredi Artış Oranlarının Büyüme Oranları ile Karşılaştırılması

Şekil 3.8’de 2013-2018 yılları arasında Türkiye ve Kuveyt’teki Katılım Bankalarının kredi artış oranlarının iki ülkedeki gerçekleşen büyüme oranları ile karşılaştırılmasına ait bilgiler verilmiştir.

Şekil 3.8. Türkiye ve Kuveyt’teki Katılım Bankalarının Kredi Artış Oranları ve Büyüme Oranı

Kaynak: Islamic Financial Services Board, World Bank, TCMB

Şekil 3.8’de yer alan birincil dikey eksen kredi artış oranlarının yüzdesel gösterimi ifade ederken bu eksen şekilde sütun grafiği ile gösterilmiştir. İkincil dikey eksen ise büyüme oranının yüzdesel gösterimini ifade ederken bu eksen şekilde çizgi grafiği ile gösterilmiştir. Şekil 3.8 incelendiğinde Kuveyt için büyüme oranı 2013 yılında % 1,1 iken, 2014 yılında %0,5, 2015 yılında % 0,6, 2016 yılında % 2,9, 2017 yılında % -4,7 ve 2018

yılında ise % 1,2 olduğu görülmektedir. Aynı dönemde Türkiye için büyüme oranı 2013 yılında % 8,5 iken, 2014 yılında % 4,9, 2015 yılında % 6,1, 2016 yılında % 3,3, 2017 yılında % 7,5 ve 2018 yılında ise % 3,0 olduğu görülmektedir. Şekilde 3.8'e göre Kuveyt en yüksek büyüme oranı 2016 yılında %2,9 olarak gerçekleşirken, 2018 yılında % -4,7 oranında bir küçülme gerçekleşmiştir. Bu açıdan Türkiye'nin, Kuveyt'e göre daha istikrarlı ve pozitif bir büyüme oranına sahip olduğu görülmektedir.

Şekil 3.8'de görüleceği üzere Türkiye'de faaliyet gösteren Katılım Bankalarının kredi artış oranları 2013 yılında %37,2 iken, 2014 yılında %415,3, 2015 yılında % 12,4, 2016 yılında %5,8, 2017 yılında %29 ve son olarak 2018 yılında ise %14,4 olduğu görülmektedir. Aynı dönem için Türkiye büyüme oranları 2013 yılında % 8,5 iken, 2014 yılında % 4,9, 2015 yılında % 6,1, 2016 yılında % 3,3, 2017 yılında % 7,5 ve 2018 yılında ise % 3,0 olduğu görülmektedir. Türkiye'de 2014 yılında %415,3 oranı ile en yüksek kredi artış oranı yaşanırken büyüme oranının %4.9 olduğu ve en yüksek büyüme oranının da %8,5 ile 2013 yılında gerçekleşmesi ile kredi artış oranının 2013'te %37,2 olduğu görülmektedir.

Şekil 3.8'de görüleceği üzere Kuveyt'te faaliyet gösteren katılım bankalarının kredi artış oranları 2013 yılında %7,6, 2014 yılında %13,2, 2015 yılında % 8,3, 2016 yılında % 6,8, 2017 yılında %4,8 ve 2018 yılında %7 olduğu görülmektedir. Aynı dönem için Kuveyt büyüme oranlarının 2013 yılında %1,1, 2014 yılında %0,5, 2015 yılında %0,6, 2016 yılında %2,9, 2017 yılında %-4,7 ve 2018 yılında ise %1,2 olduğu görülmektedir. Kuveyt'te faaliyet gösteren katılım bankalarının kredi artış oranları en yüksek %13,2 ile 2014 yılında yaşanırken, büyüme oranı %2,9 ile 2016 yılında gerçekleşmiştir.

Bu veriler ışığında; Türkiye'de 2015 yılından itibaren kredi artış oranları ile büyüme oranları arasındaki ilişkinin güçlendiği, Kuveyt'te ise 2016 yılından sonra kredi artış oranları ile büyüme oranları arasındaki ilişkinin güçlendiği anlaşılmaktadır.

3.2.9. Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının Kredi Artış Oranlarının Gelir Dağılımları ile Karşılaştırılması

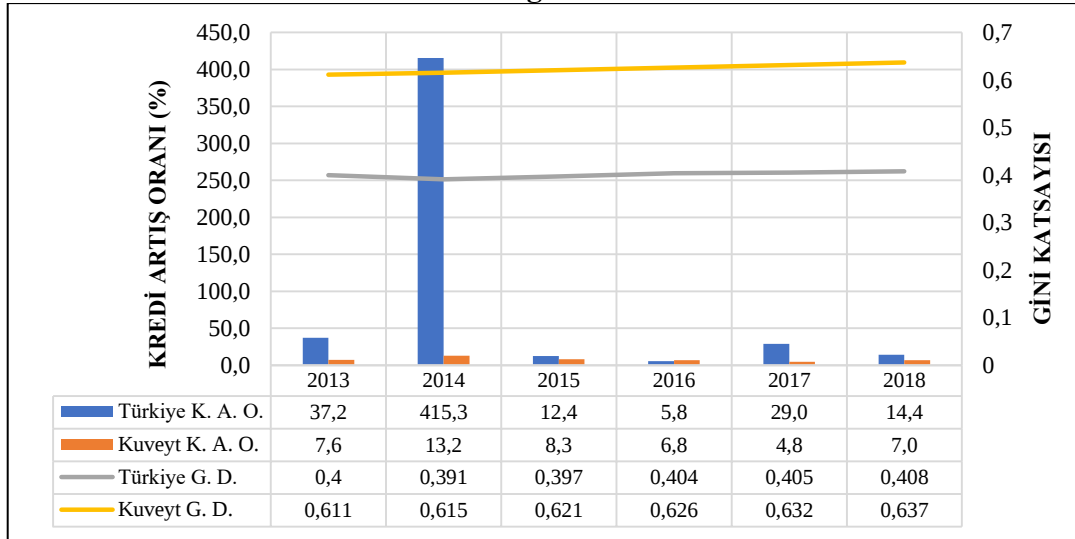
Şekil 3.9'da 2013-2018 yılları arasında Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının kredi artış oranlarının iki ülkedeki gelir dağılımları ile karşılaştırılmasına ait bilgiler verilmiştir. Kuveyt ve Türkiye'de gelir dağılımını göstermek amacıyla Gini Katsayısı kullanılmıştır. Gini Katsayısı; bir ülkenin milli gelirinin, ülkede yaşayan vatandaşlar arasında dağılımını ölçen istatistiksel bir hesaplama yöntemidir. Bu hesaplama yöntemi dünya ülkelerinin tümünün gelir dağılımında bir eşitlik olup olmadığını ölçmek için kullandığı gelişmiş bir yöntemdir. Lorenz eğrisinden faydalanan Gini katsayısı hesaplamalar sonucunda 0 ile 1 arasında bir sayı ortaya çıkar. Hesaplama sonucunda çıkan sayının 0'a yaklaşması gelir dağılımında eşitliğin olduğunu, 1'e yaklaşması ise gelir dağılımında eşitsizliğin olduğunu gösterir. Şekil 3.9'da yer alan birincil dikey eksen kredi artış oranlarının yüzdesel gösterimi ifade ederken bu eksen, şekilde sütun grafiği ile gösterilmiştir. İkincil dikey eksen ise Gini katsayısını ifade ederken bu eksen, şekilde çizgi grafiği ile gösterilmiştir. Şekil 3.9 incelendiğinde Kuveyt için Gini katsayısı 2013 yılında 0.611 iken, 2014 yılında 0.615, 2015 yılında 0.621, 2016 yılında 0.626, 2017 yılında 0.632 ve 2018 yılında ise 0.637 olduğu görülmektedir. Aynı dönemde Türkiye için Gini katsayısı 2013 yılında 0.400 iken, 2014 yılında 0.391, 2015 yılında 0.397, 2016 yılında 0.404, 2017 yılında 0.405 ve 2018 yılında ise 0.408 olduğu görülmektedir.

Şekil 3.9. incelendiğinde Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının kredi artış oranları 2013 yılında %37,2 iken, 2014 yılında %415,3, 2015 yılında % 12,4, 2016 yılında %5,8, 2017 yılında %29 ve son olarak 2018 yılında ise %14,4 olduğu görülmektedir. Aynı dönem için Türkiye Gini Katsayısı 2013 yılında %0.400 iken, 2014 yılında %0.391,

2015 yılında %0.397, 2016 yılında %0.404, 2017 yılında %0.405 ve 2018 yılında ise %0.408 olduğu görülmektedir.

Şekil 3.9. incelendiğinde Kuveyt'te faaliyet gösteren katılım bankalarının kredi artış oranları 2013 yılında %7,6, 2014 yılında %13,2, 2015 yılında % 8,3, 2016 yılında % 6,8, 2017 yılında %4,8 ve 2018 yılında %7 olduğu görülmektedir. Aynı dönem için Kuveyt Gini katsayısının 2013 yılında %0.611 iken, 2014 yılında %0.615, 2015 yılında %0.621, 2016 yılında %0.626, 2017 yılında %0.632 ve 2018 yılında ise %0.637 olduğu görülmektedir.

Şekil 3.9. Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının Kredi Artış Oranları ve Gelir Dağılımı

Kaynak: Islamic Financial Services Board, World Bank, TCMB

Not: Kuveyt için 2015,2016,2017 ve 2018 yıllarına ait Gini katsayısı verilerinin bulunmamasından dolayı tarafımızca hesaplanmış olup hesaplama ileri tahmin yöntemi olan ve literatürde sıkça yer verilen “Triple Exponential Smoothing” yöntemi kullanılmıştır. Yöntemde 0,95 güven aralığı baz alınarak alt ve üst sınırlar belirlenmiştir. Bu yöntem dahilinde tahmin edilen Gini katsayısı analizimizde kullanılmıştır.

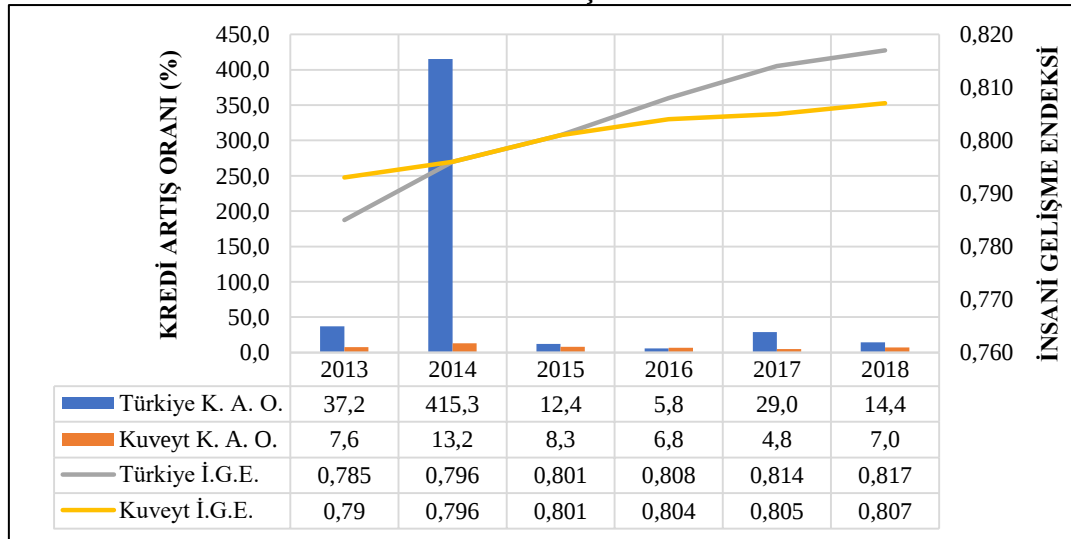
2013-2018 yılları arasında Türkiye’ye kıyasla Kuveyt’in Gini katsayısının yüksek olduğu görülmekte, bu durum ise ülke içerisinde milli gelir dağılımının Türkiye’ye göre eşit olmadığını anlatmaktadır.

Bu veriler ışığında; Türkiye’de 2013 yılından 2016 yılına kadar kredi artış oranları ile Gini Katsayısının paralel hareket ettiği ve aralarındaki ilişkinin güçlü olduğu, 2016 yılından sonra ise istikrarsız bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir. Kuveyt’te ise kredi artış oranının düştükçe Gini Katsayısının da düşmeye devam etmekte olduğu, iki değişkenin ilişkisinin güçlü olduğu anlaşılmaktadır.

3.2.10. Türkiye ve Kuveyt’teki Katılım Bankalarının Kredi Artış Oranlarının Sosyal Refah Düzeyi ile Karşılaştırılması

Şekil 3.10’da 2013-2018 yılları arasında Türkiye ve Kuveyt’teki Katılım Bankalarının kredi artış oranlarının iki ülkedeki sosyal refah düzeyleri ile karşılaştırılmasına ait bilgiler verilmiştir. Bu çalışmada sosyal refah düzeyi, insani gelişme endeksi ile temsil edilecektir. İnsani Gelişme Endeksi hesaplamasında kullanılan ölçütler; ortalama yaşam süresi, eğitim durumu (yetişkin okuryazarlık ve brüt okullaşma) ve satınalma gücü paritesine göre kişi başına düşen gayrisafi yurtiçi hasıla miktarıdır.

Şekil 3.10. Türkiye ve Kuveyt'teki Katılım Bankalarının Kredi Artış Oranları ve İnsani Gelişme Endeksi

Kaynak: Islamic Financial Services Board, United Nations Development Programme, TCMB

Şekil 3.10'da yer alan birincil dikey eksen kredi artış oranlarının yüzdesel gösterimi ifade ederken bu eksen, şekilde sütun grafiği ile gösterilmiştir. İkincil dikey eksen ise sosyal refah düzeyini ifade ederken bu eksen, şekilde çizgi grafiği ile gösterilmiştir. Şekil 3.10 incelendiğinde Kuveyt için İnsani Gelişim Endeksi 2013 yılında 0.790 iken, 2014 yılında 0.796, 2015 yılında 0.801, 2016 yılında 0.804, 2017 yılında 0.805 ve 2018 yılında ise 0.807 olduğu görülmektedir. Aynı dönemde Türkiye için İnsani Gelişim Endeksi 2013 yılında 0.785 iken, 2014 yılında 0.796, 2015 yılında 0.801, 2016 yılında 0.808, 2017 yılında 0.814 ve 2018 yılında ise 0.817 olduğu görülmektedir. 2013-2018 dönemi için Türkiye ve Kuveyt'in İnsani Gelişim Endeksi bakımından yaklaşık olarak aynı orana sahip olduğu görülmektedir.

Şekil 3.10. incelendiğinde Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının kredi artış oranları 2013 yılında %37,2 iken, 2014 yılında %415,3, 2015 yılında % 12,4, 2016 yılında %5,8, 2017 yılında %29 ve son olarak 2018 yılında ise %14,4 olduğu görülmektedir. Aynı dönem için Türkiye'nin İnsani Gelişim Endeksi 2013 yılında %0.785 iken, 2014 yılında %0.796, 2015 yılında %0.801, 2016 yılında %0.808, 2017 yılında %0.814 ve 2018 yılında ise %0.817 olduğu görülmektedir.

Şekil 3.10. incelendiğinde Kuveyt'te faaliyet gösteren katılım bankalarının kredi artış oranları 2013 yılında %7,6, 2014 yılında %13,2, 2015 yılında % 8,3, 2016 yılında % 6,8, 2017 yılında %4,8 ve 2018 yılında %7 olduğu görülmektedir. Aynı dönem için Kuveyt İnsani Gelişim Endeksi 2013 yılında %0.790 iken, 2014 yılında %0.796, 2015 yılında %0.801, 2016 yılında %0.804, 2017 yılında %0.805 ve 2018 yılında ise %0.807 olduğu görülmektedir.

Bu veriler ışığında; Türkiye’de 2013 yılından itibaren kredi artış oranlarının dalgalı bir grafiğe sahip olduğu ancak insani gelişim endeksinin sürekli artış halinde olduğu, Kuveyt’te de kredi artış oranlarında dalgalı bir grafik söz konusu olduğu ancak insani gelişim endeksinin sürekli yükselişte olduğu gözlemlenmiştir.

SONUÇ

Bankacılık sistemi, günümüzdeki kadar modern ve gelişmiş olmasa da kuruluş zamanı milattan önceki yıllara uzanmaktadır. İnsanlar daima tasarruflarını saklayabilecekleri, değerlendirebilecekleri güvenli limanlar aramışlardır. Bu şekilde ihtiyaçları olduğu zaman tasarruflarını değerlendirmelerinin mümkün olduğu düşüncesi insanlarda bu ihtiyacın oluşmasına sebep olmuştur. Bankacılık sektörü ilk zamanlarda kısıtlı hizmetler veriyor olsa da zamanla insanların ihtiyaçlarına göre sunmuş olduğu hizmetler çeşitlenmiş ve gelişmiştir.

Bankacılık sektöründe atılan en büyük adımlardan birisi de şüphesiz ki internet bankacılığıdır. 2000’li yıllardan itibaren banka şubeleri ve ATM’leri önemini yitirmeye başlamış, artık birçok işlem internet bankacılığı üzerinden yürütülmeye başlanmıştır. İnternet bankacılığı insanlara büyük kolaylık sağlamış ve bankacılık hizmetlerinin hızlanmasına çok büyük fayda sağlamıştır. Ülkemizin kuruluşuyla birlikte kamu bankaları hızlı bir şekilde kurularak faaliyet geçirilmiş, bankacılık sektöründeki kazanç, zamanla özel sektörün de ilgisini çekmiş ve zamanla özel bankaların sayısı, kamu bankalarının sayısını aşmıştır.

1970’li yıllarda petrol fiyatlarındaki aşırı yükseliş neticesinde orta doğu ülkelerinde yüksek miktarlarda mevduat birikmiş ve mevduatları biriktirme arayışı içine girilmiştir. İslam dininin faizi yasaklamış olmasından dolayı ise mevduatlar geleneksel bankacılık sisteminde değerlendirilmekten uzak durmaya sebep olmuştur. Mevduatları değerlendirme ihtiyacı bir nevi katılım bankacılığının doğmasına neden olmuştur.

Katılım bankacılığının doğuşunda ekonomik, dini, politik ve sosyal faktörler etkili olmuştur. Katılım bankacılığının ilk adımları Mısır’da atılmış olup 1977 yılında

“Uluslararası İslam Bankaları Birliği” ve “İslami Bankacılık ve Ekonomi Kurumu” ile katılım bankacılığı yeni bir boyut kazanmıştır. Türkiye 1975 yılında İslam Kalkınma Bankası’na üye olmuş ve 1984 yılında yapmış olduğu sermaye payı artırımını ile de en büyük ortaklardan birisi olmuştur.

Türkiye’de katılım bankacılığının temelleri 1983 yılında çıkartılan 83/7506 sayılı kararnameyle “Özel Finans Kurumu” adı altında atılmış, 2005 yılında Bankacılık Kanunu’nda yapılan değişiklik ile de isimleri “Katılım Bankası” olarak güncellenmiştir. Faizsiz bankacılık hizmetleri düsturu ile faaliyetlerini sürdüren katılım bankalarının murabaha, muşareke, icara, mudaraba, selem, sukuk, istisna akdi, Karz-ı Hasen, Teverruk ve Tekafül gibi hizmetleri bulunmaktadır.

Türkiye ve Kuveyt’teki katılım bankacılığının seçilmiş ekonomik değişkenlerle ilişkisinin değerlendirildiği çalışmada elde edilen bilgiler ışığında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Türkiye’de katılım bankası sayısının 2013 yılında 4 adet iken 2015 yılında 5’e çıktığı ve bir yükseliş gösterdiği, Kuveyt’te ise 2013-2018 yılları arasında bir değişim olmadığı gözlemlenmiştir. Türkiye’de 2013 yılında 961 tane olan katılım bankası sayısı 2018 yılında 1.120’ye çıkarak yaklaşık %16 civarı bir artış göstermiş, Kuveyt’te ise 2013 yılında 159 tane olan katılım bankası sayısı 179’a çıkarak yaklaşık %12 civarında bir artış göstermiş ve Türkiye’nin gerisinde kalmıştır.
- Türkiye’de 2013 yılında 1.886 adet olan ATM sayısı 2018 yılında 1.922’ye çıkmış yani sadece yaklaşık %2 oranında bir artış yaşanmış, Kuveyt’te ise 2013 yılında 400 tane olan ATM sayısının 2018 yılında 679’a çıktığı yani %50’nin

üzerinde bir artış olduğu gözlemlenmiş olup ATM sayılarının arttırılması konusunda Kuveyt'in, Türkiye'den açık ara önde olduğu gözlemlenmiştir.

- Türkiye'deki katılım bankalarının sahip olduğu aktif toplamlarının 2013 yılında 96.074,70 milyon dolar iken 2018 yılına kadar sürekli bir artış göstererek 2018 sonunda %200 üzerinde bir artış ile 206.806 milyon dolara yükseldiği, Kuveyt'te 2013 yılında 80.136,63 milyon dolar olan katılım bankaları aktif toplamlarının ise 2018 yılına kadar genellikle artış eğiliminde olsa da 2018 sonunda yaklaşık %25 civarı bir artış ile 101.216,71 milyon dolara yükseldiği gözlemlenmiştir.

- Türkiye'de 2013 yılında katılım bankalarının özkaynak toplamlarının 8.832,60 milyon dolar olduğu ve 2018 yılına kadar sürekli artış gösterdiği, 2018 yılı sonunda 16.796,30 milyon dolara ulaşarak yaklaşık 2 katına çıktığı, Kuveyt'te ise 2013 yılında 9.789,26 milyon dolar olan özkaynak toplamlarının genellikle artış gösterse de 2018 yılında 11.466,14 milyon dolara ulaştığı yani yaklaşık %17 civarı bir artış gösterdiği gözlemlenmiştir.

- Türkiye'deki katılım bankalarının 2013 yılında 1.523.706 milyon dolar olan kredi hacimlerinin 2018 yılı sonunda 13.775.539 milyon dolara ulaşarak yaklaşık 9 kat artış gösterdiği, Kuveyt'te 2013 yılında 13.824.580 milyon dolar olan kredi hacimlerinin ise 2018 yılı sonunda 20.296.337 milyon dolara ulaşarak kredi hacminin Türkiye'den daha yüksek olduğu gözlemlense de kredi artış oranlarına bakıldığında Türkiye'nin yüksek farkla önde olduğu gözlemlenmiştir.

- Türkiye ve Kuveyt'teki katılım bankalarının kredi artış oranları ve büyüme oranları arasındaki ilişkiye bakıldığında ise; hem Türkiye'de hem Kuveyt'te büyüme oranlarında hem artış hem düşüşlerin olduğu ve bir istikrar olmadığı

gözlemlenmiş olup kredi artış oranları ile büyüme oranları arasında güçlü bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir.

- Türkiye ve Kuveyt'teki katılım bankalarının kredi artış oranları ve gelir dağılımları arasındaki ilişkiye bakıldığında; Türkiye'de 2014 yılından itibaren Gini katsayısının yükseldiği, Kuveyt'te 2013 yılından itibaren bir artışın gözlemlendiği görülmüş olup kredi artış oranları ile Gini katsayıları arasında güçlü bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

- Türkiye ve Kuveyt'teki katılım bankalarının kredi artış oranları ve sosyal refah düzeyi arasındaki ilişkiye bakıldığında; her iki ülkenin de sosyal refah düzeyinin yükseldiği ancak kredi artış oranları ile sosyal refah düzeyi arasında zayıf bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir.

Elde edilen bulgular neticesinde; Türkiye'nin katılım bankacılığı alanında banka sayısı, şube sayısı, katılım bankalarının özkaynak miktarındaki yükseliş, katılım bankalarının aktif toplamlarındaki artışta Kuveyt'ten ileride olduğu ancak Kuveyt'in ATM sayısının artışı konusunda Türkiye'den ileride olduğu anlaşılmıştır. Her iki ülkenin kredi artış oranları ile büyüme, gelir dağılımı ve sosyal refah düzeyleri arasında ise genel itibarıyla güçlü bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir.

Ülkemizde katılım bankacılığı her ne kadar 1980'li yıllarda kendisini göstermeye başlamış olsa da 2005 yılında düzenlenen Bankacılık Kanunu'ndan sonra bankacılık sektöründe daha aktif rol almaya başlamıştır. Katılım Bankacılığı, bankacılık sektörüne geleneksel bankacılığa göre sonradan giriş yapmış olması nedeniyle dezavantajlı durumda gözükmemektedir. Geleneksel bankacılığın bir geçmişi ve insanların işleyiş şeklini az çok biliyor olması geleneksel bankacılığa bir avantaj sağlamaktadır. Katılım Bankacılığının bu noktada en çok önem vermesi gereken noktalardan birisi reklam ve pazarlama

stratejisidir. İnsanların katılım bankalarını tercih etmelerindeki en büyük sebeplerden birisinin dini hassasiyetler olduğu göz önüne alındığında; katılım bankacılığı çalışanlarının, geleneksel bankacılık çalışanlarına kıyasla çok daha fazla eğitime tabi tutulmaları ve müşterilerine katılım bankacılığının işleyiş şekli ile ürünlerini akıllarda soru işareti bırakmaksızın anlatacak yeterliliğe sahip şekilde eğitilmeleri gerekmektedir.

Bu çalışmada elde edilen değerlendirme sonuçlarından da anlaşılacağı üzere; banka şube sayısı, ATM sayısı ve personel sayısında artış olduğu gözlemlense de bunların artırımının katılım bankacılığı üzerine olumlu bir etkisi olacağı aşîkardır. Katılım bankalarının rekabet etmek zorunda oldukları geleneksel bankacılık ATM, personel ve şube sayısı göz önüne alındığında katılım bankalarının halen çok yol almaları gerektiği anlaşılmaktadır. Günümüzde insanlar belki de bankalardan çok ATM'ler kullanmaktadır. Bu nedenle ATM'lerin yaygınlaştırılması müşteriler açısından tercih edilirlık sebeplerinden biri olacaktır. Aynı zamanda bu ATM'lerin rutin bakımlarının sıklaştırılması ve ATM'lerde sorun yaşanması halinde hızlı bir çözüm bulunması da insanların sorun yaşamadan ATM'lerin kullanması ve katılım bankalarından memnuniyetini artırarak tercih edilme sebeplerinden biri olacaktır.

Katılım Bankaları tarafından üniversitelerde sempozyumlar, açık oturumlar ve farklı etkinlikler düzenlenerek üniversitedeki gençlere ulaşılmalı ve bu gençler vasıtasıyla da ailelerine ulaşılmalıdır. Katılım Bankalarının gençlere yönelik hizmet ve ürün yelpazesi genişletilerek ülkedeki genç nüfusun da katılım bankalarına ilgisini çekecektir. Örneğin; Katılım Bankalarının öğrencilere yönelik özel kartlar çıkararak bu kartları kullananlara kitap, sinema, tiyatro vb. kültürel ve sanatsal faaliyetlerde indirim veya puan kazanma imkanı sunması öğrenciler açısında katılım bankalarının kartlarının tercih edilirlık oranını arttıracaktır.

Geleneksel Bankacılığın günümüzdeki faaliyetleri incelendiğinde; birçok saha personeli çalıştırdığı görülmektedir ancak bu duruma katılım bankalarında pek rastlanmamaktadır. Dolayısıyla da pazarlamaya önem veren geleneksel bankacılık hizmeti sunan bankaların, bankacılık sektöründe payının yüksek olduğu ortadadır. Katılım bankalarının da tam donanımlı ve eğitimli saha personellerini sahaya sürmesi halinde potansiyel müşterilerin kazanılmasına, katılım bankacılığı hakkında aklında soru işaretleri olan insanların soru işaretlerinin giderilmesine ve sektördeki pastadan daha fazla pay alınmasına faydası olacaktır.

Katılım Bankacılığının ürünlerine baktığımızda isimlerinin genellikle Arapça olarak telaffuz edildiği görülmektedir. Kelimelerin Türkçe karşılıklarının özenle seçilmesi hatta bu ürünlerle ilgili ilgi ve dikkat çekici sloganların ortaya çıkarılması durumunda katılım bankacılığına duyulan ilginin artması kuvvetle muhtemeldir.

Son olarak sonraki araştırmalar için yol gösterici olması açısından iki öneri sunulabilir: Birinci olarak, bu çalışma sadece Türkiye ve Kuveyt'teki katılım bankacılığının analizinde farklı değişkenlere yer verilerek analiz edilebilir. İkinci olarak ise Türkiye ve Kuveyt'teki katılım bankacılığının gelişimi ileri ekonometrik yöntemler uygulanarak araştırmanın kapsamı genişletilebilir.

KAYNAKÇA

Akbulak, Kavaklı, Tokmak, (2004). *Kayıp Yıllar, Türkiye’de 1980’li Yıllardan Bu Yana Kamu Borçlanma Politikaları ve Bankacılık Sektörüne Etkileri*, İstanbul: Beta Yayınları

Akcan, (1997). Özel Finans Kurumlarının Türk Finans Sektöründeki Konumu ve Geleceği. Doktora Tezi, *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Malatya.

Akgüç, (1989). *100 Soruda Türkiye’de Bankacılık*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Akgüç, (1998). *1980 Sonrası Türk Bankacılığının Özellikleri*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Akgüç, (2007). Türkiye’de Yabancı Bankalar. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 36: 6-17.

Akın, (1986). *Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma*, İstanbul: Kayıhan Yayınları.

Akıncı, (2016). Geleneksel Bankacılık Ürünleri ile Katılım Bankacılığı Ürünlerinin Avantajları ve Dezavantajlarının Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, *Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.

Aktaş ve Kargın, (2007). Türk Bankacılık Sektöründeki Yabancı ve Ulusal Bankaların Finansal Oranlar Açısından Karşılaştırılması. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 14 (2): 31-45.

Aktepe, (2013). *Sorularla Katılım Bankacılığı*, İstanbul: TKBB Yayınları.

Altan, (1998). Modern Bankacılık Fonksiyonları Açısından Özel Finans Kurumlarının Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Konya.

Altuntepe, (2021). Katılım Bankacılığının Fon Kullandırma İşlemlerinin İstihdam Üzerine Etkilerinin Analizi : (2010:01 – 2019:11). *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (26): 98.

Arslan, (2017). Katılım Bankacılığı Sisteminin Türkiye Ekonomisine Katkıları. Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.

Aslan, (2015). Türkiye’de Tekafül (İslami Sigorta) Uygulamaları: Problemler ve Çözüm Önerileri. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 1 (1): 93-117.

Babuşçu ve Hazar, (2017). *Genel Bankacılık Bilgileri*, Ankara: Bankacılık Akademisi Yayınları.

Bayındır, (2007). *Ticaret ve Faiz*, İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları.

Bayındır, (2016). *Ticaret ve Faiz*, İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları.

Canbaz, (2016). *Katılım Bankacılığı*, İstanbul. Beta Yayınları.

Coşkun, (2008). Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Önemi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çalık, (2014). Katılım Bankalarında Sigorta Uygulamaları ve Tekafül Sigorta Sistemi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 51 (587): 95-106.

Çalık, (2016). Geleneksel Bankalar ile Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Basel III Kriterleri Açısından Kıyaslanması. Yüksek Lisans Tezi, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Van.

Çürük ve Parlakkaya, (2011). Finansal Rasyoların Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı: Türkiye Örneği. *Ege Akademik Bakış*, 11(3): 397-405.

Çürük, (2013). İslami Finansın Türkiye’deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Doktora Tezi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Konya.

Darçın, (2007). Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşümünün Sebepleri ve Sonuçları. Yüksek Lisans Tezi, *Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.

Dikmen, (2019). Katılım Bankacılığı ve Türkiye Ekonomisine Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, *Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.

Dinçer, (2019). Geleneksel Bankacılık ile Mobil Bankacılık Verimliliğinin Kıyaslanması. Yüksek Lisans Tezi, *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Gaziantep.

Döndüren, (1998). *Ticaret Rehberi*, İstanbul: Erkam Yayınları.

Döndüren, (2014). *İslami Ölçüler İle Ticaret Rehberi 100 Soru-100 Cevap*, İstanbul: Erkam Yayınları.

Duranlar, (2007). *Bankacılık*, İstanbul: Kazancı Kitap Tic. A.Ş.

Erdem, (2014). *Para Banka ve Finansal Sistem*, Ankara: Detay Yayıncılık

Evren, (1987). *Faiz Hukuku*, İstanbul: Ahtapot Yayınları.

Gencer, (2019). Türkiye’deki Bankacılık Sektörünün Yapılanması ve Risk Yönetimi. Yüksek Lisans Tezi, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kırıkkale.

Günel, (2012). *Para Banka ve Finansal Sistem*, Ankara: Berikan Yayınevi.

Güney, (2008). *Banka İşlemleri*, İstanbul: Beta Yayınevi.

Güney, (2018). Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulamaları ve Kamunun Katılım Bankacılığı’ndaki Rolü ve Girişiminin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, *Türk Hava Kurumu Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.

Hatunoğlu, (1995). Genel Olarak İslam Bankaları ve Türkiye’de Özel Finans Kurumları ile Klasik Bankaların Farklılıklarının Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Adana.

Hatunoğlu, (1995). Genel Olarak İslam Bankaları ve Türkiye'de Özel Finans

Islamic Financial Services Board, https://www.ifsb.org/psifi_03.php, Erişim Tarihi: 25.02.2021.

Kalaycı, (2013). Katılım Bankacılığı: Mali Kesimde Nasıl Bir Seçenek? *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9 (19): 55-61.

Kaya, (2015). *Bankacılık Giriş ve İlkeleri*, İstanbul: Beta Yayıncılık.

Kelleroğlu, (2017). Katılım Bankacılığı Sistemi ve Türkiye’de Katılım Bankacılığı. Yüksek Lisans Tezi, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kahramanmaraş.

Kılıç, (2019). Katılım Bankacılığının Finansal Sektöre Katkısı: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kahramanmaraş.

Koç vd., (2017). *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi*, İstanbul: Ensar Neşriyat.

Koçak, (2018). Katılım Bankacılığı ile Mevduat Bankacılığın Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, *Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Aksaray.

Kutlu ve Karamustafa, (2019). Katılım Bankalarının Ekonomik Büyümede Rolü: Mevduat Bankaları İle Karşılaştırmalı Bir Analiz. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 11 (4): 3033.

Kutval, (2014). Katılım Bankacılığının Gelişimi ve Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kırıkkale.

Önk, (2015). Osmanlı Dönemi Para Vakıflarıyla Günümüz Katılım Bankalarının Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Afyonkarahisar.

Özen, (2019). Katılım Bankacılığına Özgü Yatırım Araçları ve Dünyada Katılım Bankacılığı. Yüksek Lisans Tezi, *Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü*, İstanbul.

Özer ve Şekeroğlu, (2017). Bankacılıkta Yükselen Değer. *Bankacılık ve Finansal Araştırmalar Dergisi*, 4 (2): 18.

Özgür, (2007). Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği. Doktora Tezi, *Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Afyonkarahisar.

Özkan, (2012). Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması ve Muhasebe Uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi, *Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Niğde.

Özsoy, (1987). *Türkiye’de Özel Finans Kurumları ve İslam Bankacılığı*, İstanbul: Timaş Yayınları.

Öztop, (2006). Özel Finans Kurumlarının Vergilendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İzmir.

Öztürk, (2011). *Para Banka Kredi*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Özulucan ve Deran, (2009). Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (11): 85-108.

Parasız, (2007). *Finansal Kurumlar ve Piyasalar*, Bursa: Ezgi Yayınevi.

Pekcan, (2006). Katılım Bankacılığı Faaliyetleri ve Muhasebe Sistemi. Yüksek Lisans Tezi, *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Bursa.

Polat, (2015). Katılım Bankaları Sigorta Uygulamalarında Tekafülün Yeri ve Geleceği. Yüksek Lisans Bitirme Projesi, *Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü*, İstanbul.

Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi (SERPAM), (Mayıs 2013). *İslamî Finans*. Erişim Tarihi: 02/09/2020. http://serpam.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2012/09/Islami_Finans.pdf,

Sezal, (2017). Türkiye Sigortacılık Sektörünün Değerlendirilmesi ve Faizsiz Sigortacılık Sisteminin Uygulanabilirliği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (52): 1161.

Sezgin ve Şendoğdu, (2008). *Günümüz Bankacılığında Banka Hizmetleri Pazarlaması*, İstanbul: Literatürk Academia

Sümer ve Onan, (2015). Dünyada Faizsiz Bankacılığın Doğuşu, Türkiye'deki Katılım Bankacılığının Gelişme Süreci ve Konvansiyonel Bankacılıktan Farkları. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17 (3): 300.

Sürücü, (2018). İslami Finans: Malezya ve Türkiye Karşılaştırması. Yüksek Lisans Tezi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Konya.

Şahan, (2015). Katılım Bankacılığının Gelişimi Türkiye'deki Durumu ve Kullanılan Yöntemler (Murabaha). Yüksek Lisans Tezi, *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Gaziantep.

Şahin, (2007: s.52). Türkiye'de Düünden Bu Güne Katılım Bankaları. İstanbul: *Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Şen, (2018). Türk Bankacılık Sektöründe Asimetrik Bilgi Sorunu ve Çözüm Yolları: Tokat İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Tokat.

Şimşek, (2019). Katılım Bankacılığı ve Türkiye Ekonomisine Katkıları. Yüksek Lisans Tezi, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ordu.

Şit, (2012). Katılım Bankalarının Gelişmesinde İşletmelerin Rolü: Adana, Batman, Gaziantep, Hatay, Mardin, Mersin, Osmaniye ve Şanlıurfa Bölgelerinde Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi, *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Malatya

Takan ve Boyacıoğlu, (2013). Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim, Ankara: Nobel Yayınları.

Takan ve Boyacıoğlu, (2018). *Bankacılık Teori Uygulama ve Yöntem*, Ankara: Nobel Yayınları.

TCMB,https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket/collapse_4/5906/DataGroup/turkish/bie_kmyikrhc/, Erişim Tarihi: 27.03.2021.

Tosun, (2000). Türk Mali Sisteminde Özel Finans Kurumları Deneyimi ve ÖFK'ların Türk Banka sistemi içindeki yerleri. *Türkiye'de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama*:Editör İ.Usul, 177-191.

Tuhan, (2014). Katılım Bankacılığı ve Türkiye Uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi, *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Bilecik.

Tunay, (2016). İslami Bankacılık ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkileri. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 2016 (23): 2.

Tunç, (2010). *Katılım Bankacılığı*, İstanbul: Nesil Yayınları.

Türker, (2010). *İslami Finans Sisteminde Finansal Aracılık: Dünyadaki Gelişmeler ve Sermaye Piyasasının Geliştirilmesi Açısından Türkiye İçin Örnekler*. Erişim Tarihi:04/08/2020. <http://spk.gov.tr/yayingoster.aspx?yid=1021&ct=f&action=displayfile>,

United Nations Development Programme, <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>, Erişim Tarihi: 25.04.2021.

Ustaoglu, (2014). Türkiye’de Katılım Bankacılığı Sektördeki Yeri ve Önemi. Yüksek Lisans Tezi, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Aydın.

World Bank, <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&country=TUR>,Erişim Tarihi: 25.04.2021.

Yağcılar, (2011). *Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi*, Ankara: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Yayınları.

Yazıcı, (2015). *Bankacılığa Giriş*, İstanbul: Beta Yayınları.

Yılmaz, (2003). Sendikasyon Kredileri. *Öneri Dergisi*, 5(19): 145-154.

Yılmaz, (2010). *Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı*, Antalya: TKBB Yayınları.

Yılmaz, (2017). *İslam İktisadı ve Finansı*, H. Sarıbaş (Ed.), Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları, Zonguldak, 194s.

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu. (2005). T. C. Resmi Gazete, 25983, 1 Kasım 2011.